

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Drugostopenjski magistrski študijski program
Logopedija in surdopedagogika

Moira Berginc

GOVORNO-JEZIKOVNE ZMOŽNOSTI OTROK Z GOVORNO-
JEZIKOVNIMI MOTNJAMI V PRIMORSKO-KRAŠKI REGIJI

Magistrsko delo

Ljubljana, 2017

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
Drugostopenjski magistrski študijski program
Logopedija in surdopedagogika

Moira Berginc

GOVORNO-JEZIKOVNE ZMOŽNOSTI OTROK Z GOVORNO-
JEZIKOVNIMI MOTNJAMI V PRIMORSKO-KRAŠKI REGIJI

Magistrsko delo

Mentor: doc. Martina Ozbič
Somentor: doc. Damjana Kogovšek

Ljubljana, 2017

V spomin dedku Walterju

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujem mentorici dr. Martini Ozbič in somentorici dr. Damjani Kogovšek za vse strokovne nasvete, potrpežljivost, za pomoč pri nastajanju magistrskega dela.

Zahvaljujem se staršem otrok in otrokom samim, ki so s pripravljenostjo na sodelovanje omogočili mojo raziskavo.

Največja zahvala pa gre moji družini. V prvi vrsti bi se zahvalila moji zlati mami Fulvi, ki mi je v času celotnega študija vedno stala ob strani, me spodbujala in vedno bila pripravljena pomagati. Vedno mi je bila in mi bo zgled v življenju. Brez nje bi bila danes težko tu, kjer sem. Zahvalila bi se tudi babici Liliani za podporo in dragocene nasvete. Posebna zahvala gre mojemu dedku Walterju, ki je moj angel varuh, ki me vsak dan čuva in me vodi v pravo smer. On bo vedno moj življenjski mentor, moj učitelj življenja. Hvala za vse, kar ste naredili zame, hvala vam, ker ste mi zaupali, hvala vam, da ste me pripeljali do sem.

POVZETEK

V zadnjih letih se v razvojnem obdobju namenja vedno večjo pozornost osebam z govorno-jezikovnimi motnjami. Posledično so tudi vedno večje potrebe po natančnejši diagnostiki in natančno zastavljenih logopedskih obravnavah. Zato so vedno večje zahteve po natančnejših ocenjevalnih testih. Ker v slovenskem prostoru ni veliko standardiziranih in nestandardiziranih preskusov za ugotavljanje govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih, bi potrebovali celosten test, ki bi obsegal vsa področja govorno-jezikovnega razvoja. Zaradi zgoraj navedenega sem se odločila, da se v svoji magistrski nalogi osredotočim na to temo.

Z magistrskim delom sem izvedla pilotsko študijo instrumentarija Baterija govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami od 4. do 12. leta starosti (ital. *Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni*, v nadaljevanju BVL_4-12). Testno baterijo za ocenjevanje govorno-jezikovnih zmožnosti so sestavili Andrea Marini, Luigi Marotta, Sara Bulgheroni ter Franco Fabbro (2014) in je diagnostični instrumentarij za ocenjevanje govorno-jezikovnih zmožnosti od 4. do 12. leta starosti. Nastal je s ciljem ocenjevanja govorno-jezikovnih zmožnosti pri otrocih v italijanskem jeziku, prvi avtor prvotne različice Marini pa spodbuja adaptacijo testa v jezike bližnjih držav ter jezikovnih manjšin v Italiji.

V teoretičnem delu sem opredelila komunikacijo, splošna ter bolj specifična področja govorno-jezikovnega razvoja in predstavila obstoječe instrumentarije/teste, ki obstajajo na logopedskem področju.

Prevod in priredbo instrumentarija, ki je nastal v sodelovanju z Ozbič, Kogovšek in Novšak Brce, sem preverila na 30 osebah (15 ženskah in 15 moških). Cilj pilotske študije je bil ugotoviti ustreznost prevoda in priredbe za skupino otrok z govorno-jezikovnimi motnjami ter uporabnost pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami. Za tovrstno raziskavo sem se odločila, ker v Sloveniji na področju logopedskega dela nimamo ustreznih instrumentarijev, s katerimi bi lahko podali natančnejšo diagnozo.

Priredba je del projekta, ki se dogaja na Pedagoški fakulteti v Ljubljani, z naslovom: Oblikovanje slovenskega fonološkega preskusa in prevod ter adaptacija instrumenta "Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni (BVL_4-12), avtorjev Andrea Marinija, Luigija Marotte, Sare Bulgheroni in Franca Fabbra, kjer je vodja dr. Martina Ozbič.

Ključne besede

Govorno-jezikovni razvoj, govorno-jezikovne motnje, testi za ocenjevanje govora in jezika, logopedska diagnostika.

ABSTRACT

In the last years, the studies regarding people with speech and language disorders are focused on child development. Consequently, a growing need has emerged for more accurate diagnosis and precise objective speech therapy. Because of this, the demand for more accurate assessment tests is increasing. As nowadays the Slovenian area is characterized by the lack of standardized and non-standardized tests for speech and language development in children, we would need a comprehensive test covering all the areas of speech and language development. For the above reasons, I decided to focus my master's thesis on that topic.

In my thesis, I conducted a pilot study using the *speech and language assessment Battery in children with speech disorders from 4 to 12 years of age* (ital. *Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni*, BVL_4-12). The test battery to assess speech and language skills was designed by Andrea Marini, Luigi Marotta, Sara Bulgheroni and Franco Fabbro (2014) and it is a diagnostic instrument for assessing speech and language skills from 4 to 12 years of age. It was built with the aim to evaluate the speech and language skills in children in the Italian language but Marini who is the author of the original version encourages the test adaptation in the languages of the neighboring countries and of the linguistic minorities in Italy.

In the theoretical part, I gave a general definition of communication, and I defined more specific areas of speech and language development, and I described the tests used in the field of speech therapy.

The test battery, translated and adapted from Italian to Slovenian language with the collaboration of Ozbič, Kogovšek and Novšak Brce, was applied on 30 subjects (15 women and 15 men). The aim of the pilot study was to determine the appropriateness of the translation and adaptation on a group of children with speech and language disorders and its usefulness in children with speech and language disorders. I chose this kind of research because, in Slovenia, in the area of speech therapy, we do not have the appropriate instruments to make an accurate diagnosis.

The test translation and adaptation is a part of the project which takes place at the Faculty of Education in Ljubljana, entitled: Design and test of phonological Slovenian translation and adaptation of the instrument "Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni (BVL_4-12)" (authors Andrea Marini, Luigi Marotta, Sara Bulgheroni and Franco Fabbro), whose leader is Dr. Martina Ozbič.

Keywords

Speech and language development, speech and language disorders, tests for evaluation of speech and language, speech diagnostics.

SOMMARIO

Negli ultimi anni si riservano sempre maggiori attenzioni alle problematiche legate ai disturbi del linguaggio nell'età evolutiva. In parallelo si è creata la necessità di diagnosi più vigorose e di un approccio più specifico alle attività di recupero logopedico. Questo è il motivo per cui servono test più specifici per la fase diagnostica. Nella pratica logopedica in Slovenia non ci sono molte batterie di test per individuare i disturbi linguistici dei bambini, occorrerebbe un test completo che riguardi tutti gli aspetti dello sviluppo linguistico. Questo è stato il motivo per cui ho deciso di incentrare la mia tesi su questo tema.

Con la mia tesi di laurea sono venuta a conoscenza del lavoro intrapreso dal dott. Marini intitolato "Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni". La batteria di test per la valutazione delle abilità linguistiche sono state elaborate da Andrea Marini, Luigi Marotta, Sara Bulgheroni e Franco Fabbro. Si tratta di un uno strumento diagnostico per la valutazione delle abilità linguistiche nei bambini dai 4 ai 12 anni. Il lavoro è nato con lo scopo di valutare le abilità linguistiche dei bambini di lingua italiana. Il prof. Marini ritiene importante adattare il test alle caratteristiche linguistiche degli idiomi parlati dei paesi confinanti e delle minoranze linguistiche presenti in Italia.

La parte teorica del mio lavoro prende in considerazione la definizione del concetto di comunicazione, sia a livello generale che in quello più specifico dell'evoluzione linguistica e presenta i test esistenti nel campo della logopedia.

Dopo la traduzione del test e l'adattamento, che è stato possibile grazie alla collaborazione delle professoresse Ozbič, Kogovšek e Novšak Brce, l'ho somministrato a 30 persone (15 donne e 15 maschi) nello studio pilota. Lo scopo di tale attività ha di verificare l'adeguatezza della traduzione in quanto l'adattamento del test in lingua slovena e la reale possibilità di applicarlo a un gruppo di bambini con difficoltà linguistiche. Ho optato per questo tipo di ricerca perché in Slovenia non ci sono strumenti adeguati per la diagnosi logopediche per questa fascia d'età e per la tipologia del disturbo.

L'adattamento del test fa parte di un progetto della facoltà di Pedagogia di Lubiana dal titolo Formulazione di un test fonologico in lingua slovena e traduzione e adattamento del test "Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni" di cui la Dott. Ozbič è mentore.

Parole - chiave

Sviluppo linguistico, disturbi del linguaggio, test per la valutazione del linguaggio, diagnosi linguaggio

Kazalo

UVOD	1
1. OPREDELITEV GOVORA IN JEZIKA	2
1.1 Govor	2
1.1.1 Fonetika	3
1.2 Jezik	5
1.2.1 Fonologija	5
1.2.2 Morfologija	7
1.2.3 Sintaksa ali skladnja	8
1.2.4 Semantika ali pomenoslovje	8
1.2.5 Pragmatika in sociopragmatične veščine	8
1.2.6 Leksika	12
2. ZNAČILNOSTI GOVORNO-JEZIKOVNEGA RAZVOJA	13
2.1 Besednjak	15
2.1.1 Zgodnje otroštvo (3-6 let)	15
2.1.2 Srednje otroštvo (6-12 let)	15
2.2 Slovnica, skladnja, pragmatika in sociopragmatične veščine	16
2.2.1 Zgodnje otroštvo (3-6 let)	16
2.2.2 Srednje otroštvo (6-12 let)	17
3. GOVORNO – JEZIKOVNE MOTNJE	18
3.1 Skupine oseb z govorno-jezikovnimi motnjami	20
3.1.1 Jezikovne motnje (F80.9)	22
3.1.2 Govorne motnje (F 80.0)	22
3.1.3 Jecljanje (F80.81)	22
3.1.4 Motnje na področju pragmatike (F80.89)	23
3.1.5 Avtistični spekter (F84.0)	23
3.1.6 Motnje pozornosti in hiperaktivnosti	24
3.1.7 Specifična motnja učenja	25
3.1.8 Gluhi in naglušni otroci	27
3.2 Najpogostejše težave, ki se pojavljajo pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami	27
3.2.1 Težave s priklicem besed	27
3.2.2 Težave s fonologijo in artikulacijo	28

3.2.3	Težave z oblikoslovjem in skladnjo	28
3.2.4	Morfološki deficiti	28
3.2.5	Težave s skladnjo.....	29
3.2.6	Težave s semantiko.....	30
3.2.7	Težave s pojasnjevanjem in pripovedovanjem.....	30
4.	EMPIRIČNI DEL	32
4.1	Opredelitev raziskovalnega problema.....	32
4.2	Cilj raziskave	33
4.3	Raziskovalna vprašanja.....	33
5.	METODOLOGIJA DELA	34
5.1	Opis vzorca	34
5.2	Spremenljivke	35
5.3	Merski instrumentarij.....	36
5.3.1	Opis izvirnega merskega instrumentarija v italijanščini ter priredba v slovenščino	36
5.3.2	Vrednotenje merskega instrumentarija.....	38
5.3.3	Zanesljivost merskega instrumentarija	40
5.3.4	Opis postopka zbiranja podatkov	45
5.4	Statistična obdelava podatkov	46
6.	REZULTATI IN INTERPRETACIJA	46
6.1	Preverjanje hipotez	48
6.1.1	Prikaz odvisnih spremenljivk glede na starost	49
6.1.2	Prvi del instrumentarija BVL_4-12	52
6.1.3	Drugi del instrumentarija BVL_4-12	75
6.1.4	Tretji del instrumentarija BVL_4-12.....	82
6.1.5	Prikaz odvisnih spremenljivk glede na spol	88
6.1.6	Prvi del instrumentarija BVL_4-12	89
6.1.7	Drugi del instrumentarija BVL_4-12	109
6.1.8	Tretji del instrumentarija BVL_4-12.....	114
	SKLEP	121
	LITERATURA	124

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prikaz vzorca	34
Tabela 2: Prikaz govorno-jezikovnih motenj	35
Tabela 3: Vrednotenje merskih spremenljivk	39
Tabela 4: Zanesljivost spremenljivk za ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja v slovenščini	41
Tabela 5: Podtesti za ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja - opisna statistika normaliziranih spremenljivk	41
Tabela 6: Testi BVL_4-12 - opisna statistika normaliziranih spremenljivk	42
Tabela 7: Zanesljivost merskega instrumentarija za BVL_4-12 v slovenščini	42
Tabela 8: Zanesljivost testa v italijanščini	43
Tabela 9: Primerjava zanesljivosti med italijansko in slovensko različico	44
Tabela 10: Prikaz podatkov absolutnih vrednosti opisne statistike.....	46
Tabela 11: Preverjanje normalne distribucije.....	47
Tabela 12: Prikaz podatkov absolutnih vrednosti opisne statistike glede na starost.....	49
Tabela 13: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje I.....	53
Tabela 14: Prikaz podatkov opisne statistike – Artikulacija	54
Tabela 15: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje II.....	55
Tabela 16: Prikaz podatkov opisne statistike Semantična fluentnost	57
Tabela 17: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /t/	59
Tabela 18: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /k/	60
Tabela 19: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /b/	61
Tabela 20: Prikaz podatkov opisne statistike Dopolnjevanje stavkov	62
Tabela 21: Prikaz podatkov opisne statistike Izgovorjene besede	64
Tabela 22: Prikaz podatkov opisne statistike Fluentnost v pripovedovanju	65
Tabela 23: Prikaz podatkov opisne statistike Povprečna dolžina povedi.....	66
Tabela 24: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki fonološke pravilnosti	67
Tabela 25: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki semantične parafrazijske pravilnosti	68
Tabela 26: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki paragramatistične pravilnosti.....	69
Tabela 27: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki dopoljenih stavkov.....	70
Tabela 28: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki kohezijskih pravilnosti.....	71
Tabela 29: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki pravilnosti lokalne koherence	72
Tabela 30: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki pravilnosti globalne koherence.....	72
Tabela 31: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki leksikalne informativnosti	73
Tabela 32: Prikaz podatkov opisne statistike Večnivojsko pripovedovanje	75
Tabela 33: Prikaz podatkov opisne statistike Slušno razločevanje	76
Tabela 34: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnično razumevanje	78
Tabela 35: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnična presoja.....	79
Tabela 36: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje prozodičnih elementov jezika.....	80
Tabela 37: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje čustvene prozodije	81

Tabela 38: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje besed	82
Tabela 39: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje ne-besed	83
Tabela 40: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje stavkov v predšolskem obdobju	85
Tabela 41: Prikaz podatkov opisne statistike v šolskem obdobju	86
Tabela 42: Prikaz vsote vseh podatkov osnovne statistike.....	87
Tabela 43: Prikaz podatkov absolutnih vrednosti opisne statistike glede na spol.....	88
Tabela 44: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje I	90
Tabela 45: Prikaz podatkov opisne statistike – Artikulacija	90
Tabela 46: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje	91
Tabela 47: Prikaz podatkov opisne statistike Semantična fluentnost.....	92
Tabela 48: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /t/	93
Tabela 49: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /k/	94
Tabela 50: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /b/	95
Tabela 51: Prikaz podatkov opisne statistike Dopolnjevanje stavkov	96
Tabela 52: Prikaz podatkov opisne statistike Izgovorjene besede	97
Tabela 53: Prikaz podatkov opisne statistike Fluentnost v pripovedovanju	98
Tabela 54: Prikaz podatkov opisne statistike Povprečna dolžina povedi.....	99
Tabela 55: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek fonološke pravilnosti.....	100
Tabela 56: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek semantične parafrazijske pravilnosti	101
Tabela 57: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek paragramatične pravilnosti	102
Tabela 58: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek dopoljenih stavkov	103
Tabela 59: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek kohezijskih pravilnosti	104
Tabela 60: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek pravilnosti lokalne koherence.....	105
Tabela 61: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek pravilnosti globalne koherence....	106
Tabela 62: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek leksikalne informativnosti.....	107
Tabela 63: Prikaz podatkov opisne statistike Večnivojsko pripovedovanje	108
Tabela 64: Prikaz podatkov opisne statistike Slušno razločevanje	109
Tabela 65: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnico razumevanje.....	110
Tabela 66: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnico presoja.....	111
Tabela 67: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje prozodičnih elementov jezika	112
Tabela 68: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje čustvene prozodije.....	113
Tabela 69: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje besed	114
Tabela 70: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje ne-besed	115
Tabela 71: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje stavkov v predšolskem obdobju	116
Tabela 72: Prikaz podatkov opisne statistike v šolskem obdobju	117
Tabela 73: Prikaz vsote vseh podatkov osnovne statistike.....	118
Tabela 74: Statistično pomembne razlike glede na starost in spol (preglednica).....	119

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Poimenovanje.....	52
Graf 2: Artikulacija	54
Graf 3: Poimenovanje II.....	55
Graf 4: Semantična fluentnost.....	57
Graf 5: Fonološka fluentnost /t/	58
Graf 6: Fonološka fluentnost /k/.....	59
Graf 7: Fonološka fluentnost /b/.....	60
Graf 8: Dopolnjevanje stavkov	62
Graf 9: Izgovorjene besede	63
Graf 10: Fluentnost v pripovedovanju	64
Graf 11: Povprečna dolžina povedi	65
Graf 12: Odstotki fonološke pravilnosti.....	66
Graf 13: Odstotki semantične parafrazijske pravilnosti.....	67
Graf 14: Odstotki paragramatistične pravilnosti	68
Graf 15: Odstotki dopoljenih stavkov	69
Graf 16: Odstotki kohezijskih pravilnosti	70
Graf 17: Odstotki pravilnosti lokalne koherence	71
Graf 18: Odstotki pravilnosti globalne koherence	72
Graf 19: Odstotki leksikalne informativnosti.....	73
Graf 20: Večnivojsko pripovedovanje	74
Graf 21: Slušno razločevanje	76
Graf 22: Slovnico razumevanje.....	77
Graf 23: Slovnico presoja.....	78
Graf 24: Razumevanje prozodičnih elementov jezika	80
Graf 25: Razumevanje čustvene prozodije.....	81
Graf 26: Ponavljanje besed	82
Graf 27: Ponavljanje ne-besed	83
Graf 28: Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju	84
Graf 29: Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju.....	85
Graf 30: Prikaz vsote vseh testov	87
Graf 31: Poimenovanje.....	89
Graf 32: Artikulacija	90
Graf 33: Poimenovanje II.....	91
Graf 34: Semantična fluentnost.....	92
Graf 35: Fonološka fluentnost /t/	93
Graf 36: Fonološka fluentnost /k/.....	94
Graf 37: Fonološka fluentnost /b/.....	95
Graf 38: Dopolnjevanje stavkov	96
Graf 39: Izgovorjene besede	97

Graf 40: Fluentnost v pripovedovanju	98
Graf 41: Povprečna dolžina povedi	99
Graf 42: Odstotek fonološke pravilnosti	100
Graf 43: Odstotek semantične parafrazijske pravilnosti	101
Graf 44: Odstotek paragramatistične pravilnosti.....	102
Graf 45: Odstotek dopoljenih stavkov	103
Graf 46: Odstotek kohezijskih pravilnosti.....	104
Graf 47: Odstotek pravilnosti lokalne koherence	105
Graf 48: Odstotek pravilnosti globalne koherence	106
Graf 49: Odstotek leksikalne informativnosti	107
Graf 50: Večnivojsko pripovedovanje.....	108
Graf 51: Slušno razločevanje.....	109
Graf 52: Slovnično razumevanje	110
Graf 53: Slovnična presoja	111
Graf 54: Razumevanje prozodičnih elementov jezika.....	112
Graf 55: Razumevanje čustvene prozodije.....	113
Graf 56: Ponavljanje besed.....	114
Graf 57: Ponavljanje ne-besed.....	115
Graf 58: Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju.....	116
Graf 59: Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju	117
Graf 60: Prikaz vsote vseh testov	118

UVOD

Življenje si težko predstavljamo brez zmožnosti sporočanja misli, potreb, želja in komunikacije. Komunikacija, govor in jezik se razvijajo v interakciji ter se močno prepletajo, zato jih med seboj ne smemo povsem razločevati.

O procesu sporočanja oz. komunikaciji govorimo takrat, kadar sporočilo potuje od tistega, ki ga daje, k drugemu, ki ga sprejema. Pogoj pa je, da to sporočilo prejemnik tudi razume. V komunikacijskem procesu mora obstajati povratna zveza informacij. Pojem komunikacija ima zelo širok pomen, saj vanjo vključimo verbalno, neverbalno, namerno, nenamerno, simbolno ter nesimbolno komunikacijo.

Predpogoj za oralno simbolno komunikacijo je govor. Tega opredeljujemo kot fiziološko aktivnost glasovne produkcije formiranih artikuliranih glasov (Grilc, 2013). Govor je zapleten psihofizičen proces. Nadzira ga živčni sistem in se razvija pod vplivom bioloških faktorjev. Lahko bi rekli, da je govor prenos naučenega sistema jezika v komunikacijo.

Jezik pa je socializiran sistem simbolov in najvišja kognitivna funkcija. V literaturi zasledimo, da:

- se jezik vključuje v specifične zgodovinske, socialne in kulturne kontekste;
- ga opišemo z naslednjimi parametri – fonološko, morfološko, leksično, sintaktično, semantično in pragmatično in
- učenje in uporaba jezika sta določena z interakcijo bioloških, kognitivnih, psihosocialnih in okoljskih faktorjev (Buckley, 2006).

Po Marjanovič Umek (1990) sta govor in posledično tudi jezik zelo pomembna v otrokovem razvoju: gre za oblikovanje otroka kot posameznika, kot družbenega bitja in za vzpostavljanje komunikacije z okolico.

1. OPREDELITEV GOVORA IN JEZIKA

V nadaljevanju bomo podrobno opredelili temelje govora in jezika, saj bo dobra teoretična podlaga omogočala boljše razumevanje strukture samega diagnostičnega instrumentarija Baterija testov govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami od 4. do 12. leta starosti (ital. *Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni*, v nadaljevanju BVL_4-12) sistematično ocenjuje fonološke, leksične, semantične, pragmatične in pripovedovalne veščine pri otrocih starih od 4 do 12 let.

1.1 Govor

Govor je sposobnost, ki je lastna samo človeku in spada med kognitivne procese. Pri govoru, kjer so besede poglavitni simboli, izbiramo besede iz jezikovnega sistema in jih kombiniramo po pravilih. Govor je individualno dejanje. Glede na situacijo, v kateri smo, lahko izbiramo med različnimi jezikovnimi kodi (knjižni jezik, narečje). Brez jezika, iz katerega črpa, govor ne more obstajati. Če sklenem, bi lahko rekla, da je govor komunikacija s pomočjo jezika in je sekundarno pridobljena spretnost. Označujejo ga vsebina, glasnost, višina, barva in tempo. Škarić (1988) opredeljuje besedni govor kot optimalno zvočno človeško komunikacijo, oblikovano z ritmom stavkov, besed in zlogov.

V fiziološkem pogledu govor predstavlja zapleteno motorično dejanje, ki se začne v centralnem živčnem sistemu. Predeli, ki sodelujejo pri govoru, so pri veliki večini ljudi v levi hemisferi, četudi to ni dominantna hemisfera. V strokovni literaturi so podatki, da so govorni centri kar pri 95 % desničarjih v levi hemisferi (možganski polobli), pri levičarjih pa tudi v 70 % v levi hemisferi (Hočevar Boltežar, 2010). Njegova primarna funkcija je formiranje glasov ali fonemov in kasneje tudi kontrola glasov in govora (Savić, 1982). Da človek govori, potrebuje koordinirano dejavnost vseh govornih organov in treh osnovnih procesov:

- ekspiracije ali izdiha;
- fonacije ali ozvenjenja in
- artikulacije ali izgovora (Seifried, 2001).

V literaturi (Hočevar Boltežar, 2010) zasledimo, da sem spada še resonanca.

Zvoki govora so kompleksi slišni akustični valovi, ki dajejo poslušalcu številne indikacije. Razumljivost govora kaže, kako dobro se govor razpozna in razume. To je odvisno od akustične moči, ki se oddaja med govorom, govornih karakteristik, slišne jakosti, šuma okolja (Dušan in Jeglič, 1992).

Na nivoju 50-70 dB govor najbolje razumemo. Za dobro razumljivost govora pa ni važen samo primeren nivo glasnosti govora. Prav tako je važna tudi frekvenčna občutljivost ušesa in frekvenčni spekter govora. Tako je frekvenčno območje od 500-1000 Hz posebej

važno za zaznavo govora, področje 1000-2000 Hz pa za prepoznavo govora (Dušan in Jeglič, 1992).

Hočevar Boltežar (2010) za razumevanje organizacije govora predlaga Mysackovo shemo, ki vsebuje naslednje elemente:

- integrator višjega reda, to so govorni centri v dominantni hemisferi (Wernicke, Broca, sprednji govorni center), ki nam omogočajo razumevanje govora ter načrtovanje govorne produkcije;
- aferentni integrator nižjega reda (retikularna formacija), uravnava pozornost (tudi na zvočni signal-govor) in usklajuje vidne in slušne signale;
- eferentni integrator nižjega reda (bazalni gangliji, mali možgani, talamus, subtalamična jedra, nedominantna hemisfera velikih možganov) med seboj usklajuje delovanje vseh mišic, ki so pri govoru aktivne;
- efektorni transmittor (možganski in spinalni živci) prenaša ukaze iz centrov v centralnem živčnem sistemu (CŽS) do efektorjev;
- efektorji (dihala, grlo, odzvočna cev, artikulacijski organi) izvajajo govorno produkcijo;
- senzorična kontrola (sluh, povrhnja in globoka senzibiliteta, vid) zaznava lastno in tujo govorno produkcijo oziroma ali je tisto, kar smo povedali, v skladu s tistim, kar smo želeli povedati, in sproti usklajuje izvedbo z načrtom programa (t. i. kontrolni mehanizem govora) in
- senzorični transmittor (slušna živca, možganski in spinalni živci) pa prenaša informacije od senzorjev na periferiji v CŽS.

Otroci z govorom iščejo in sprejemajo razlago, izražajo svoje želje in potrebe. Odrasli jih učijo in korigirajo otrokove nepravilnosti (Grilc, 2013). Če pride do motnje kjerkoli v sistemu, lahko nastane govorna motnja.

1.1.1 Fonetika

Elementi artikuliranega govora so glasovi ali fonemi. Vsak glas je posledica posebne, povsem določene artikulacije, po kateri se loči od drugega, čeprav podobnega glasu. V trenutku artikulacije določenega glasu ima vsak govorni organ določeno pozicijo, ki vpliva na končni rezultat izreke (Omerza, 1970). Iz fonetskega vidika se glasovi producirajo na nekem kontinuumu in te zaznave združimo v kategorijo. O tem bomo spregovorili kasneje.

Glasove proučujemo tako s stališča njihovega nastanka kot učinkov, ki jih povzročajo v zvočnem polju. Človeški glasovi so pisana množica tonskih zmesi raznovrstnih frekvenc (Dušan in Jeglič, 1992).

Za proizvodjanje glasov so po Omerzi (1970) potrebni:

- zračni pritisk; njegovo jakost uravnava dihalno mišičevje;
- ovire zračnemu pritisku na raznih izrekovalnih mestih in
- odzvočni ali resonančni prostor, ki daje značilno barvo izgovorjenemu glasu.

Savić (1982) loči v proizvodjanju glasov tri stopnje:

- 1. stopnja; postopek postavljanja govornih organov na artikulacijsko področje;
- 2. stopnja; zadrževanje artikulatorjev v artikulacijski poziciji v času formiranja glasu in
- 3. stopnja; vrnitev artikulacijskih organov v nevtralni položaj.

Slovenski zborni jezik ima 25 črk. Tradicionalno ga sestavlja 29 fonemov in več alofonov (npr. /dz/, /g/, /ŋ/, /ɲ/, /v/, /v/, /v/, /y/) (Omerza, 1970). Glasove lahko klasificiramo na več načinov: po načinu prehoda zračnega toka, po mestu in načinu izgovora, po zvočnosti ali nezvočnosti. Klasificiramo jih lahko tudi po stopnji vidljivosti. Razlike med glasovi nastanejo zaradi različnih načinov prehoda zraka skozi govorno cev. Zračni tok lahko prehaja med artikulatorji neovirano ali pa ovirano.

Glede na to, kako prehaja tok skozi govorno cev, glasove vseh jezikov delimo v dve veliki skupini: na samoglasnike ali vokale in soglasnike ali konsonante. Vendar med njimi ni ostre meje, saj lahko nekateri, nastopajo v slovenskem jeziku kot konsonanti ali polvokali (Seifried, 2001).

1.1.1.1 Samoglasniki ali vokali

Pri samoglasnikih oziroma vokalih zračni tok prehaja skozi govorne organe nemoteno. Te glasove imenujemo zvoneče. S spreminjanjem odzvočnega prostora v ustih se spreminjajo tudi nastajajoči vokali. Med seboj se ločijo po tem, kako je oblikovana govorna cev, kakšna je njena odzvočnost. Na obliko in velikost resonančnega prostora vplivajo jezik, ustnice, lega uvule in razmik med čeljustmi. S stališča artikulacijske fonetike ima pri proizvodjanju kakovosti vokalov glavno vlogo lega jezika v ustih. Vsak vokal se tvori z različnimi artikulacijskimi gibi in ima drugačno akustično strukturo, vendar med vokali ni točno začrtane meje (Srebot-Rejec, 1994).

Vokale razvrščamo glede na to, kje je najvišja točka jezika in kateri del jezika je udeležen pri tvorbi določenega vokala. Vokali imajo največjo intenziteto glasu, ker so najbolj odprti glasovi (Omerza, 1970).

1.1.1.2 Soglasniki ali konsonanti

Omerza (1970) razdeli soglasnike oz. konsonante na sledeče skupine, ki imajo po nekaj skupnih značilnosti:

- po zvenu: na zvočnike in nezvočnike. Zvočniki so zveneči glasovi, nezvočniki pa so lahko zveneči ali nezvoneči glasovi. Kadar glasilki delujeta, proizvajata zvoneče glasove, kadar pa mirujeta proizvajata šume oz. nezvoneče glasove;
- po mestu izgovora oz. artikulacijskem mestu in
- po načinu artikulacije oz. načinu prehoda zračnega toka na artikulacijskih mestih.

Način artikulacije je povezan z vrsto gibanja in tudi z odprtostjo ali zaprtostjo stopnje artikulatorjev pri tvorbi določenega glasu (Vuletić, 1990).

1.2 Jezik

Večina avtorjev opredeljuje jezik kot temeljno sredstvo sporazumevanja. Jezik je poljuben sistem simbolov, ki jih s slovničnimi pravili med seboj povežemo, tako da lahko posredujemo neomejeno število informacij. Je družbeni pojav. Kot del kulturne dediščine odseva življenjske razmere ljudi in nakazuje, kaj je zanje pomembno. Hkrati pa družbenost jezika pomeni, da ga posameznik ne more sam ustvarjati ali spreminjati, ampak se mu mora podrediti. Jezik ima različne funkcije:

- je orodje mišljenja, s katerim učinkoviteje rešujemo probleme;
- je sredstvo izražanja naših notranjih stanj;
- omogoča sporočanje in
- omogoča vzpostavljanje in vzdrževanje socialnih stikov (Marini, 2016).

V enem samem izreku (tudi, če je povsem enostaven) je združenih veliko jezikovnih pojavov. Te je mogoče opisati in razložiti, vendar se jih govorec v nezavednem procesu tvorjenja izreka ne zaveda oziroma se zaveda le katerega od njih. Vsaka beseda ima svoj arbitrarni slovarski pomen in pragmatični pomen, ki ga dobi v vsakokratni konkretni uresnitvi v izreku. Ta je odvisna od konteksta. Drugi pomembni element je besedni red, s katerim izražamo razmerje med pomembnimi in manj pomembnimi informacijami, nato izbira tonskega registra, v katerem bo izrek realiziran (Kranjc, 2006).

Elementi jezika so fonologija, morfologija, sintaksa, pragmatika in leksika, ki so podrobneje opisani v nadaljevanju.

1.2.1 Fonologija

Fonologija se nanaša na tvorjenje glasov v določene sisteme (soglasniki in samoglasniki) (Buckley, 2006), ki vsebuje določena pravila, ki omogočajo organizacijo glasov v jeziku. Najenostavnejši sestavni del jezika je fonem, ki je temeljna sestavina za gradnjo pomenskih jezikovnih enot, kot so morfemi in besede. Toporišič (1994) navaja, da ima slovenski knjižni jezik 29 pomensko razločevalnih glasovnih enot (fonemov).

Otrokov razvoj govora poteka po fazah fonološkega razvoja oziroma se otrok uči zaporedja točno določenih glasov govornega jezika ter njihovih povezav. Seveda pa samo izreka določenih glasov še ne omogoča komunikacije (Muznik, 2012).

Williamson (2013) je fonološke procese razdelil na dve skupini, in sicer na procese v strukturi in na procese v sistemu. V procese v sistemu spadajo fonološki procesi, kjer otrok glas iz ene skupine glasov zamenja z glasom iz druge skupine glasov; število fonemov pri tem ostane nespremenjeno. Med procese v sistemu lahko umeščamo substitucije in asimilacije. Med fonološke procese v sistemu umeščamo tudi proces asimilacije ali prilikovanja, kjer en glas vpliva na izgovorjavo drugega glasu, tako da en glas postane enak ali podoben drugemu glasu v besedi, število fonemov pa pri tem ostane enako. Poznamo dve vrsti asimilacije, in sicer regresivno asimilacijo, kjer en glas postane podoben prejšnjemu glasu, in progresivno asimilacijo, kjer glas postane podoben naslednjemu glasu.

Druga vrsta fonoloških procesov so procesi v strukturi, ki vplivajo na zlogovno strukturo, kar pomeni, da pride do spreminjanja količine fonemov zaradi zmanjšanja, ponovitve ali opuščanja zlogov (Williamson, 2013).

1.2.1.1 Fonološki procesi pri slovenskih otrocih

Variabilnost izgovora zaradi različnih narečij, starosti, spola, anatomske strukture govoril, fonološkega statusa, foniranja, resoniranja je ovira za prepoznavanje govora. Še posebej variabilen je izgovor pri otrocih in pri govornicah s komunikacijskimi, jezikovnimi in govornimi težavami. V sklopu mednarodnega projekta o zakasnelem fonološkem razvoju otrok so Ozbič, Kogovšek, Novšak Brce, Bernhardt, Stemberger in Muznik (2014) analizirali epentetične procese (oz. dodajanje zvoka, fonema ali več fonemov v besedo, da je izgovor lažji) pri slovenskih predšolskih otrocih. Izkazalo se je, da je samoglasniška epenteza dokaj pogosta v konsonantskih zvezah, še posebej pri tistih, ki zahtevajo različno mesto ali način artikulacije. Konsonantska epenteza se poraja v besedah s težkimi fonemi, še posebej obstruenti pred mehkonebnimi glasovi, pred sičniki in šumniki, pred šumniki.

Tudi Marinova (2013) je preverjala fonološki razvoj in analizirala prisotnost fonoloških procesov v treh starostnih skupinah na populaciji slovenskih otrok. Prišla je do spoznanja, da otroci:

- v dobi med 2;5 in 3;5 let

od procesov v strukturi najpogosteje uporabljajo poenostavljanje soglasniškega sklopa, epentezo in brisanje nenaglašnega zloga.

Pri procesih v sistemu pa se je izkazalo, da se pri otrocih najpogosteje pojavljajo zaustavljanje, drsenje, afrikacija, posteriorizacija in anteriorizacija;

- v dobi med 3;6 in 4;6 let

od procesov v strukturi najpogosteje uporabljajo poenostavljanje soglasniškega sklopa, brisanje nenaglašnega zloga, metateze ter epenteze.

Od procesov v sistemu pa najpogosteje uporabljajo palatalizacijo, anteriorizacijo, zaustavljanje ter odzvenevanje;

- v dobi med 4;7 in 5;7

od procesov v strukturi najpogosteje uporabljajo poenostavljanje soglasniškega sklopa, epenteze ter slabljenje zapornikov.

Od procesov v sistemu pa najpogosteje uporabljajo odzvenevanje, anteriorizacijo in drsenje.

V Sloveniji je bilo izvedenih tudi nekaj raziskav o tem, katere glasove naj bi pri določeni starosti izgovarjali slovenski otroci. Muznik (2012) in Marin (2013) sta prišli do zaključka, da slovenski otroci:

- v dobi med 3;5 in 4;5 let

v 92 %-95 % pravilno izgovarjajo glasove: /p/, /n/, /m/ ,/j/ in /l/.

V 85 %-87 % pravilno izgovarjajo glasove /v/, /h/, /k/, /f/, /b/.

V 75 %-79 % pa izgovarjajo glasova /g/ in /t/; v nekaj manj kot 60 % glas /d/, v 45 % glas /č/, v 28 % pa glasove /š/, /ž/, /s/, /z/, /c/ in /r/;

- v dobi okoli 6. leta

v 95 % pravilno izgovarjajo glasove /m/, /j/, /n/, /p/, /l/, /h/.

V 85 % izgovarjajo glasove /k/, /v/, /b/ in /f/.

V 80 % izgovarjajo glasova /t/ in /g/.

V 65 % izgovarjajo glas /d/, ter v 50 % glasove /č/, /s/, /z/, /c/, /r/ ter /š/ in /ž/.

Iz tega lahko razberemo, da glasovi pri šestletniku še niso povsem razviti, kar pomeni, da so še v razvoju. To lahko pripišemo izpadlim sprednjim zobem (Starc, 2004 v: Marin 2013) ali pa še nepopolni avtomatizaciji glasov, ki se začnejo utrjevati kot nepravilni (Grobler, 1985 v: Marin, 2013). Vzrok je lahko tudi slabša sposobnost slušnega zaznavanja in razlikovanja ter slabša motorika govoril (Globačnik, 1999), lahko pa je to zgolj posledica boljše tehnologije in posledično natančnejših rezultatov (Marin, 2013).

1.2.2 Morfologija

Morfologija preučuje morfeme. Morfemi so najmanjši pomenski elementi. Ti omogočajo boljše razumevanje določene besede in subtilno modificirajo pomen povedi ter urejajo

njihovo uporabo; nudijo nam informacije glede spola, števila, časa... Glede na pomen, ki ga dajejo, razlikujemo proste in vezane morfeme. Prosti morfemi imajo pomen sami zase (npr. adijo, počakaj...), medtem ko vezani morfemi dajejo pomen samo, če so vezani na druge morfeme. Poznamo leksikalne morfeme, ki nudijo začetni pomen besede oziroma izražajo koren določene besede (npr. muc), in slovnične morfeme, ki izražajo končnice (nudijo informacije o spolu, sklonu, številu) (Marini, 2001).

1.2.3 Sintaksa ali skladnja

Sintaksa se nanaša na pravila, kako besede povezujemo v stavke, tako da so smiselni. Pravila narekujejo besedni vrstni red (Buckley, 2006).

1.2.4 Semantika ali pomenoslovje

Semantika se ukvarja s pravili, ki urejajo pomen besed, povedi in besednih kombinacij. Omogoča, da z različnimi besedami sporočamo tudi najmanjše pomenske nianse. Pomemben element semantike je interpretacija pomena v različnih kontekstih (Buckley, 2006).

Do napak v komunikaciji pogosto prihaja ravno zato, ker posamezniki pripisujejo istim besedam ali izjavam različen pomen. Možno pa je tudi, da imata lahko dve različni izjavi popolnoma enak pomen.

1.2.5 Pragmatika in sociopragmatične veščine

1.2.5.1 Pragmatika

Pragmatika je nabor pravil, ki urejajo uporabo jezika v socialnih situacijah, torej se nanaša na to, kako uporabljamo jezik v različnih situacijah (Buckley, 2006). To je torej sistem pravil, ki določajo, kako uporabljati jezik in kako z izgovorjenimi besedami povezati namen. Vsebuje tudi pravila, kako jezik uporabiti, da bo primeren okoliščinam. Pragmatika se je od 70. let uveljavila kot posebno področje jezikoslovnih znanosti. Slednja upošteva razmerje med jezikom in njegovimi funkcijami, ki jih opravlja v določenih okoliščinah. Pragmatika se ukvarja s kontekstom (Kranjc, 1999). Lahko bi rekli, da je pragmatika še širša, saj vključuje tudi razumevanje neizrečenega. Pragmatična zmožnost se pogostoma povezuje tudi z govornim dejanjem (Penko, 2013). Za začenjanje govornega dejanja ali za sodelovanje v njem moramo imeti poleg jezikovnih spretnosti ustrezno razvite tudi pogovorne (sociopragmatične) spretnosti. Te so bistvenega pomena, ko pripovedujemo zgodbo. Pragmatika, sociopragmatične spretnosti in pripovedovanje se med seboj prepletajo, zato jih obravnavam v istem poglavju.

Definicije pragmatike se med seboj razlikujejo. Ena prvih definicij pragmatike pravi, da gre za odnos med znaki in njihovimi uporabniki. Kasnejše definicije govorijo o

pragmatiki kot o odnosu, ki združuje jezikovne oblike in sporočanje funkcije, kjer je ena sporočanje vloga sposobna opravljati več funkcij, odvisno od okoliščin govornega dejanja, ki določajo funkcijo. Najširša definicija pragmatike pravi, da pragmatika pokriva vrsto stvari (Kranjc, 1999).

Nekateri lingvisti, interpretirajo pojem pragmatike tako, da iz rabe jezika izključujejo razsežnost socialne interakcije, drugi pa vidijo to dimenzijo kot bistveno komponento. Nekateri teorije so pragmatiko prištevale kar v semantiko. Nasprotna trditev pa je, da semantiko zanima pomen zunaj konteksta (stavčni pomen), pragmatiko pa pomen v kontekstu (pomen izreka) (Kranjc, 1999).

Pragmatika vključuje tri glavne komunikacijske spretnosti (Asha, 1997–2013):

- uporabo jezika v različne namene: pozdravi, informiranje in izražanje namena, zahteve, obljube in prošnje;
- spreminjanje jezika glede na potrebe poslušalca oz. situacijo: pogovor primeren starosti sogovorca, pojasnjevanje informacij na novo pridruženemu poslušalcu in pogovor primeren okoliščinam in
- sledenje komunikacijskim pravilom (med pogovorom ali pripovedovanjem): izmenjava vlog v pogovoru, govorjenje le o temi pogovora, pojasnjevanje v primeru napačnega razumevanja, upoštevanje osebnega prostora med pogovorom, vzdrževanje očesnega kontakta, obrazne mimike ter uporaba neverbalnih signalov in gest.

Pomembno je, da se pri otroku razvijajo vsi trije vidiki pragmatike. Prvi vidik pragmatike vključuje razvoj komunikacijskih funkcij, kjer se otrok nauči izražati svoje namene, prošnje in podajati informacije. Naslednji vidik, ki se mora razviti, je odziv na komunikacijo, kar pomeni, da se otrok na komunikacijo odzove in hkrati razume komunikacijo ostalih ljudi. Zadnji vidik pa sta otrokovo sodelovanje in interakcija v pogovoru, kjer mora otrok v socialni interakciji komunikacijo začeti, jo povzeti in v primeru nesporazuma tudi popraviti. Sposoben mora biti tudi menjave vlog.

1.2.5.2 Sociopragmatične veščine

Za učinkovito komunikacijo so zelo pomembne tudi sociopragmatične spretnosti. Te vključujejo prav tako verbalno kot tudi neverbalno aktivnost, kar pomeni, da vključujejo geste, gibe in vokalizacijo. Sociopragmatične veščine so osnova za učinkovito komunikacijo in pripomorejo k temu, da umestijo komunikacijo v kontekst (Bonifacio, Girolametto, 2007; Capirci et al. 1996; Iverson et al. 1994 v: Ozbič, Penko in Kogovšek, 2011).

Otrok uporablja sociopragmatične veščine za vključitev v komunikacijo, da bi komuniciral s starši in s svojimi vrstniki. S svojimi verbalnimi in neverbalnimi dejanji se

skuša umestiti v dogajanje ter se uveljavi. Veliko vlogo imajo posebej v zgodnjem otroštvu, ko otrok še nima razvite verbalne komunikacije (Ozbič, Penko in Kogovšek, 2011).

Otroci so si med seboj precej različni. Nekateri otroci so komunikacijsko zelo aktivni, izražajo svoje želje in zahteve ter zavestno vplivajo na okolje, drugi pa so pasivni in pustijo, da okolje vpliva nanje. Tako prideta do izraza otrokova asertivnost in responzivnost. Od najzgodnejšega otroštva se asertivnost in responzivnost razvijata v komunikacijskem aktu med otrokom in zanj pomembnim odraslim (Ozbič, Penko in Kogovšek, 2011).

Asertivnost je osebnostno-vedenjska lastnost, ki jo lahko pridobimo, okrepimo ali pa izgubimo. Za asertivne otroke je značilno, da zavestno vplivajo na svoje okolje in da so aktivni ter da dajejo pobude za pogovor, igro, izražajo svoje potrebe, misli in zahteve. Pri asertivni komunikaciji je otrok pobudnik za spremembe (Ozbič, Penko in Kogovšek, 2011).

Pod pojmom responzivnost upoštevamo verbalno ali neverbalno odzivanje na sogovornikove prošnje, pobude in vprašanja. Responzivna komunikacija odraža pasivnost, saj je pobudnik za spremembe komunikacijski partner (Ozbič, Penko in Kogovšek, 2011).

Obe večini sta pri otrocih z govorno-jezikovnimi težavami nižje razviti kot pri otrocih z normalnim govorno-jezikovnim razvojem (Ozbič, Penko, Kogovšek, 2011).

Ozbičeva, Penkova in Kogovškova (2011) poudarjajo, da je otrokovo komunikacijsko vedenje zelo pomembno za otrokovo vpetost v družbo in komunikacijo samo. Tako asertivnost kot responzivnost otroku omogočata uravnoteženo prehajanje iz sprejemnika v oddajnik namena. Torej je za ustrezen govorno-jezikovni razvoj zelo pomemben razvoj sociopragmatičnih spretnosti. Penko (2013) dodaja, da otroci, ki se manjkrat odzovejo na pobude komunikacijskega partnerja in tudi manjkrat pričnejo komunikacijo z drugimi, pridobijo manj komunikacijskih izkušenj. Tako pridobijo manj povratnih informacij na svoje pobude in imajo posledično slabše razvito verbalno in neverbalno komunikacijo, kar se odraža tudi na ostalih področjih razvoja. Otroci, ki pogosto dajejo pobude za komunikacijo in se na njih tudi odzovejo, so sposobni pozornost pri isti temi zadržati dlje časa, dobijo veliko povratnih informacij na svoje pobude ter tako uspešno izvajajo svojo komunikacijsko kompetenco.

1.2.5.3 Pripovedovanje zgodbe

Pomemben vidik otrokove pragmatične zmožnosti je pripovedovanje zgodbe, ki je v celoti vezano na razumevanje in izražanje vsebine. Pripovedovanje zgodbe od otroka

zahteva oblikovanje kohezivne vsebine, upoštevanje slovničnih pravil jezika, rabo pridevnikov in veznikov, s katerimi otroci zagotovijo povezanost besedila ter logično razmerje znotraj posameznih vsebin (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Sistem jezika je povezan z drugimi sistemi, kot so spomin, percepcija, pozornost, eksekutivne funkcije in motorična kontrola. Pripovedovanje zgodbe lahko analiziramo na dveh nivojih, in sicer: na mikronivoju in makronivoju. Prvi omogoča, da analiziramo pripovedovanje z vidika leksike; slednji omogoča produkcijo in razumevanje besed/pojmov in slovnične kompleksnosti, ki je bistvena za organizacijo besed v stavke oziroma povedi. Leksična analiza nam daje vpogled v uporabo fonetičnih in fonoloških pravil, zaporedja zlogov, morfemov in besed, ki vplivajo na morfosintaktični nivo. Slovnična analiza nam nudi informacije o tem, kako so morfosintaktična pravila uporabljena pri sestavljanju stavkov in povedi. Makronivo nam daje vpogled v to, kako oseba uporablja pragmatične in sociopragmatične veščine in torej v to, koliko je pripovedovalcu sporočilo razumljivo (Marini, 2016).

Otroci se že v zgodnjem otroštvu soočajo z različnimi besedili, ki so pisana v obliki zgodbe. Malčki zgodb ne le poslušajo, temveč jih tudi pripovedujejo. Pripovedovanje jim omogoča, da svoje dogodivščine delijo z drugimi, da opisujejo dogodke iz preteklosti, opisujejo svoja čustva in čustva drugih ter obenem gradijo socialne odnose. Otroci najpogosteje začnejo pripovedovati zgodbe takrat, ko pričnejo v svojem govoru uporabljati dvobesedne izjave (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Sočan in Komidar, 2012). Prve vsebine pripovedi so zelo enostavne. Otroci opisujejo dogodke, ki so jih doživeli sami oziroma nizajo dogodke iz svojega dnevnega življenja. Torej se malčkove zgodbe nanašajo predvsem na njihovo neposredno okolje, vključujejo poimenovanje oseb, predmetov ter so vezane na njihove izkušnje (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006).

Mendler (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006) pojasnjuje razlike med opisom posameznih dogodkov in med pravo zgodbo. Pri prvi vrsti zgodbe, ki je tudi razvojno enostavnejša, otrok zgolj niza zaporedne dogodke, pri drugi vrsti zgodbe pa otrok ustvarja in povezuje različne možnosti, kako bi se zgodba začela, smiselno nadaljevala in tudi končala.

Minimalno pripoved tvorita dve povedi, ki se osredotočata na nek dogodek ali izkušnjo. Povedi v pripovedi so omejene z uporabo istega časa, prostora in pripovedno temo. Pripovedi so oris dogodkov ali idej, ki so med seboj logično povezani, saj imajo skupen čas dogajanja. Sestavljene so iz uvoda, jedra in zaključka (Sevšek, 2016).

Za poslušalca sta pomembni koherentnost in kohezivnost zgodbe. Koherentnost zgodbe predstavlja globinsko povezanost med deli sporočila in se nanaša na strukturo zgodbe (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006). Kranjc, Marjanovič Umek, Fekonja in Bajc

(2007) so opisale merila za koherentnost zgodbe, ki si sledijo v razvojnem zaporedju. Najprej otroci pripovedujejo vsebinsko nepovezane zgodbe, ki so poslušalcu zato nerazumljive. Nato jim sledijo zgodbe s strukturo, ki vsebujejo le preproste opise oseb, predmetov ali ilustracij. Nato se razvijejo zgodbe, ki vsebujejo še enostavno časovno nizanje dogodkov. Kasneje se razvijejo zgodbe, ki vsebujejo opise misli in čustev junakov ter odnosov med njimi. Na koncu pa otroci pripovedujejo zgodbe, ki temeljijo na koherentni strukturi in vključujejo vzročno-posledične opise dogodkov ter začetek, jedro in konec ter glavne junake zgodbe.

Pri ocenjevanju koherentnosti zgodbe se pri določanju razvojne ravni zgodbe upošteva najvišja raven, ki jo je otrok dosegel v svojem pripovedovanju.

Kohezivnost zgodbe bi lahko opisali kot površinsko zgradbo zgodbe (Marjanovič Umek, Kranjc in Fekonja, 2006). Nanaša se na jezikovna sredstva, s pomočjo katerih so povezani posamezni deli zgodbe in zagotavlja logično razmerje med posameznimi vsebinami (Karmiloff in Karmiloff Smith, 2001 v: Marjanovič Umek, Fekonja in Kranjc 2005).

Merila za ocenjevanje kohezivnosti zgodbe so razdeljena v dve podskupini, in sicer od razvojno nižjih do razvojno višjih. Pri pripovedovanju zgodbe tako ocenjujemo tematsko razporeditev ter sredstva, s katerimi ohranjamo referenco. Za nizko kohezivne zgodbe so značilni tematski preskoki in ponavljanje besed, kar povzroča, da je zgodba manj kohezivna in nepovezana. Visoko kohezivne zgodbe pa so zgodbe brez tematskih preskokov, v katerih otrok uporablja zaimke, nadpomenke ipd. Pri ocenjevanju kohezivnosti se pri določanju ravni zgodbe upošteva prevladujoča raven skozi celotno zgodbo (Kranjc, Marjanovič Umek, Fekonja in Bajc, 2007).

Pripoved se lahko ocenjuje (Omahna, 2011):

- z uporabo ponovnega pripovedovanja prebrane zgodbe ob slikanici;
- z gradnjo nove zgodbe;
- z izmišljeno zgodbo ali z opisom vsakodnevnih dogodkov;
- z ustvarjanjem zgodbe preko slikanice in
- z opisom osebne izkušnje.

1.2.6 Leksika

Predstavlja postopen proces osvajanja novih pomenov in zakonitosti rabe že znanih leksikalnih enot. O leksiki govorimo, ko gre za vzporedno osvajanje novih pomenskih enot jezika.

Torej, če sklenem, kot že zgoraj omenjeno, najmanjša simbolična enota so morfemi. Morfemi, so tiste simbolične enote, ki združujejo fonološko in semantično predstavitev. Za

primer vzemimo besedo pes. Ta beseda je sestavljena iz dveh morfemov. Če pogledamo glasoslovno ravnino, je sestavljena iz manjših enot, fonemov [[p][e][s]], ki so med seboj povezani na sintagmatski osi. Simbolična struktura je sestavljena na eni strani iz semantične strukture, na drugi strani pa iz fonološke strukture ter iz interakcije med obema. Beseda kot celota nastane, ko besedo izrečemo in jo umestimo v neko simbolično zvezo, v nek kontekst. Podobno kot pri besedi poteka tudi proces tvorjenja daljših, kompleksnejših struktur (Kranjc, 2006).

2. ZNAČILNOSTI GOVORNO-JEZIKOVNEGA RAZVOJA

Razvoj govora je odvisen od nevrofizioloških dejavnikov pri otroku, od otrokovih intelektualnih sposobnosti in od okolja, v katerem živi. Ob rojstvu namreč možganska struktura še ni popolno razvita, tako kot niso polno razvite druge fizične strukture telesa. Postopni razvoj prirojenega vedenja o jeziku gre z roko v roki z drugimi razvojnimi pojavi in je odvisen tako od narave (torej prirojenega) kot od vzgoje, zato je razvoj otrokovega govora odvisen tudi od izpostavljanja jeziku okolja. Prirojeno vedenje o jeziku pa je bilo kodirano v gene v dolgotrajnem procesu evolucije (Kranjc, 1999).

Za pravilen razvoj govora in jezika morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- ustrezno razvite psihične funkcije: zaznavanje, pozornost, mišljenje, občutenje, pomnjenje, slušni spomin ipd.;
- dobro zdravje otroka;
- zdrav in razvit živčni sistem, ki usklajuje in nadzoruje delovanje govoril;
- ustrezno razviti govorni organi;
- dober sluh in poslušanje;
- dobra razvita motorika in
- spodbudno in ugodno okolje, ki otroka spodbuja pri njegovem razvoju (Levc, 2014).

Otrok z govorom izraža občutke, čustva in misli, ki jih preverja v komunikaciji z ljudmi v svojem okolju. Tako otrok oblikuje predstave o svetu in se iz egocentričnega doživljanja preusmerja v socialno doživljanje, ki vključuje povratne reakcije drugih ljudi.

Piaget je že leta 1926 menil, da otroci do osmega leta niso dobri opisovalci, ker je njihov govor egocentričen. Ko skušajo razložiti svoje misli ali razumeti misli drugih, vidijo le svoje stališče. Zato pogosto niso sposobni dojeti razlik med svojim vedenjem o svetu in vedenjem drugih. Novejše študije so pokazale, da se otroci mnogo bolj zavedajo potreb poslušalcev oziroma sogovorcev, kot je mislil Piaget. Kaže, da se tega pričnejo zavedati že zgodaj, čeprav je potrebno precej časa, da se naučijo vseh jezikovnih spretnosti, ki so potrebne za uspešno komunikacijo (Kranjc, 1999).

Dandanes raziskave psihologov in psiholingvistov kažejo, da so otroci izredno razviti na vseh področjih delovanja, in sicer tako na gibalnem kot na zaznavnem področju. Danes vemo, da se otroci rodijo s skoraj popolnoma funkcionalnim slušnim sistemom; vizualni sistem je bolj razvit, kot se je mislilo; na svet pridejo tudi z zmožnostjo interakcije s fizičnim in socialnim svetom. To so osnove, da se otrok lahko nauči jezika. Otrok se v procesu učenja jezika ne uči le sintaktičnih in semantičnih pravil. Naučiti se mora tudi pravil, kdaj, kje, in kako govoriti, torej strategij govora. Na tem mestu se psiholingvistika stika s pragmatiko in sociolingvistiko (Kranjc, 1999).

Razvoj govora spremljamo preko oblikovanja glasov, ki so najprej nejasni in naključni, sčasoma pa se razvijejo v jasne, razumljive in pomensko opredeljene glasove. V grobi delitvi lahko govorni razvoj delimo v dve večji obdobji:

- predsimbolno obdobje in
- simbolno obdobje.

V predgovornem ali predjezikovnem obdobju otrok producira prve nejasne glasove, kar označujemo kot pojav vokalizacije. Prvi jok pomeni začetek vokalizacije, s katero otrok postopoma odkriva svoj glas. Z glasovno igro producira vse več glasov in preverja odziv okolice nanje. V tej glasovni igri otrok proizvaja glasove z naključnimi gibi govornih organov. Zaradi reakcij iz okolja na producirane glasove se pri otroku poveča število glasov, kar označujemo kot glasovno ekspanzijo. Ta proces je hkrati rezultat nevrološkega zorenja in spodbud iz okolja ter poslušanja samega sebe. Gluhi otroci, ki ne slišijo svoje vokalizacije, postopoma prenehajo s produkcijo glasov in ne preidejo spontano v govorno ekspanzijo (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012).

Otrok postopno dojame, da se določeni glasovi pogosteje pojavljajo v njegovem okolju, določeni pa sploh ne, zato začne v nadaljnjem razvoju glasove krčiti, kar imenujemo glasovna kontrakcija (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012).

Potem začne otrok posamezne glasove povezovati v zloge s pomočjo čebljanja, ki na začetku še nima pomena. Postopoma začne otrok zloge ponavljati in kombinirati na različne načine. Zaradi pozitivne reakcije v okolju začne otrok zloge ponavljati in povezovati z določenim predmetom ali osebo. Otrok najprej razume govor s pomočjo ritmično-melodične strukture. Kasneje začne dojemati besedo preko sestave glasov (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012).

V govorno obdobje otrok preide, ko poveže nek predmet z njegovim pomenom in to označi z določenimi glasovi, ki so povezani s tem predmetom ter so razumljivi tudi ostalim ljudem, oz. po behavioristični psiholingvistični teoriji v obdobje enobesednih povedi. Prehod je odvisen od individualnih posebnosti otroka ter od vplivov okolja. Fiziološka

osnova za ta prehod in za izredno hiter razvoj govora sta mielinizacija možganov ter razvoj sive skorje velikih možganov (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012).

Za razvoj govora in jezikovnih zmožnosti je najbolj pomembno prav predšolsko obdobje. Otrok od prvega leta dalje usvaja besede, slovnična pravila za njihovo pregibanje in tvorjenje. Uči se pravil tvorjenja izrekov in besedil. Tako raste njegova slovnična zmožnost. Hkrati ob razvoju slovnične zmožnosti pa se otrok postopoma uči tudi pravil, kdaj in kako reagirati s katerim od jezikovnih sredstev, ki se jih je naučil, in s tem pridobiva tudi sporazumevalno zmožnost (Otrok v vrtcu, priročnik h kurikulu za vrtce).

V nadaljevanju bom podrobneje opisala govorno-jezikovni razvoj otrok po posameznih področjih. Opisala bom govorno-jezikovni razvoj otrok starih od 3,5 let do 12 let, saj sem v svojo raziskavo zajela otroke te starosti.

2.1 Besednjak

2.1.1 Zgodnje otroštvo (3-6 let)

Pri treh letih povprečen otrok uporablja od devetsto do tisoč različnih besed in izgovori približno dvanajst tisoč besed na dan. Do šestega leta v govoru uporablja 2600 in razume več kot dvajset tisoč besed, ker se je od enega in pol do šestega leta naučil povprečno devet novih besed na dan (Owens, 1996).

V dobi od tretjega do šestega leta starosti je otrokovo besedišče bogatejše. Otroci hitro širijo besedni zaklad s hitrim preslikavanjem, ki jim omogoča usvojiti pomen neke besede, tudi če so jo slišali samo enkrat ali dvakrat v pogovoru. Sposobni so razbrati pomen besede in jo dokaj hitro shraniti v spomin. Otroci take starosti pogosteje uporabljajo samostalnike, saj poimenujejo predmete. To kaže, da lažje preslikajo samostalnike kot imena za dejanja (glagole), ki so manj oprijemljiva. Kljub temu pa so v eni od raziskav ugotovili, da lahko otroci malo pred tretjim letom starosti hitro preslikajo nov glagol in ga uporabijo v novi situaciji, v kateri poteka enako dejanje (Grilc, 2013).

2.1.2 Srednje otroštvo (6-12 let)

Ob vstopu v šolo je otrokov pasivni ali receptivni besedni zaklad (besede, ki jih razume) do vstopa v srednjo šolo štirikrat večji – približno osemdeset tisoč besed (Owens, 1996).

Ko se besednjak v času šolanja širi, otroci uporabljajo vse natančnejše glagole za opisovanje dejanj. Naučijo se, da ima lahko beseda več kot en pomen in znajo iz okoliščin razbrati, kateri pomen je mišljen. Naučijo se ne samo uporabljati več besed, temveč tudi izbrati pravilno besedo za posamezno rabo.

2.2 Slovnica, skladnja, pragmatika in sociopragmatične veščine

2.2.1 Zgodnje otroštvo (3-6 let)

Načini, na katere otroci povezujejo zloge v besede in besede v stavke, se v zgodnjem otroštvu hitro izboljšujejo (Owens, 1996). Tri leta stari otroci že uporabljajo dvojino, množino, preteklik in poznajo razliko med jaz, ti in mi. Vendar pa še vedno delajo napake, ker se preveč držijo pravil, saj še ne poznajo izjem. Njihove povedi so praviloma kratke in enostavčne, večkrat izpuščajo kratke besede, uporabljajo pa zaimke, pridevnike in predloge. Večina njihovih stavkov je trdilnih, znajo pa tvoriti in odgovarjati na vprašanja, ki se začnejo s kaj in kje (zakaj in kako sta težje razumljiva) (Marjanovič Umek, Fekonja, Peklaj, Sočan in Komidar, 2012).

Marjanovič Umek, Fekonja, Peklaj, Sočan in Komidar (2012) pravijo, da po tretjem letu starosti otroci pripovedujejo vse bolj strukturirane in konvencionalne zgodbe. Zgodba dobi tudi svojo koherentnost ter kohezivnost. V procesu pripovedovanja zgodbe se otroci opirajo na svoje miselne predstave ter konvencionalne zgodbe gradijo na začetnem dogodku in jih razvijajo okoli glavnega junaka. Vedo že, kaj je rdeča nit zgodbe, in opisujejo odnose med osebami in čustva besed.

Otroci za komunikacijo že zelo zgodaj uporabljajo tako geste kot govor. Večina triletnikov je precej zgovornih in so pozorni na učinek, ki ga ima njihov govor na druge (Owens, 1996). Če ljudje ne razumejo, poskusijo bolj jasno razložiti.

Med četrtem in petim letom stavki štejejo od štiri do pet besed in so trdilni, nikalni, vprašalni ali velelni. Štiriletniki že uporabljajo zložene večstavčne povedi, še zlasti če jih pogosto uporabljajo njihovi starši. Otroci te starosti radi nizajo stavke v dolge zgodbe brez konca. V nekaterih pogledih je njihovo razumevanje morda še nezrelo. Štiriletniki, še zlasti dekleta, pri govoru z dvoletniki uporabljajo način govora odraslih (Owens, 1996).

Omahna (2011) omenja, da otroci stari 4 leta v svoji pripovedi uporabljajo kratke povedi in pogosto le naštevajo posamezne elemente zgodbe. Po četrtem letu starosti so otrokove zgodbe oblikovane kot celota, s točno določenim namenom oziroma ciljem. Zgodba se dogaja okoli glavnega junaka. Štiriletniki večinoma dogodkov v zgodbi še ne znajo postaviti v ustrezno časovno zaporedje (Sevšek, 2006). Marjanovič Umek in Zupančič (2009) dodaja, da štiriletniki pričnejo v svoje zgodbe vključevati več junakovih telesnih in duševnih stanj in več dejanj, ki vključujejo junakove misli in čustva.

V času od petega do šestega leta in pol postane otrokov govor precej podoben govoru odraslih. Otroci izrekajo daljše in bolj zapletene povedi. Uporabljajo veznike, predloge, člene, zložene povedi in obvladajo vse besedne vrste. Sintaksa je ustrezna pri 6 letih. Pri tej starosti lahko otroci izražajo časovne odnose (Marjanovič Umek, 1990). Čeprav otroci te starosti govorijo tekoče, razumljivo in slovnično dokaj pravilno, pa se morajo naučiti še številnih posebnih lastnosti jezika.

Petletniki svoje zgodbe pripovedujejo pretežno v pretekliku in pri pripovedovanju uporabljajo različno intonacijo in spreminjajo barvo glasu ter med pripovedovanjem že razmišljajo o posameznih elementih, ki sestavljajo zgodbo. Ovrednotijo pa tudi že vedenje in dejanja junakov in poznajo že glavne značilnosti zgodbe, ki jo pripovedujejo (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Sočan in Komidar, 2012). Liles (1993) navaja, da otrok v starosti od pet do šest let v pripovedovanje zgodbe redno vključuje njen časovni potek in zgodbo oblikuje okoli problema. Šestletni otroci so sposobni pripovedovati na povsem strukturiran način.

Petletni otrok do neke mere že obvlada govorne strategije. Ve, o čem govoriti, s kom in na kakšen način. Svoj govor prilagaja situaciji, v kateri poteka komunikacija, in sogovorncem. Tako se njegov govor v komunikaciji z odraslim razlikuje od govora, s katerim se obrača na sovrstnika ali mlajšega otroka (Kranjc, 1999). Zdaj znajo uporabljati besede, da bi zgladili spor, govorijo bolj prijazno in pri pogovoru z odraslimi uporabljajo manj ukazov kot pri pogovoru z vrstniki. Skoraj polovica petletnikov se lahko drži teme pogovora do približno dvanajst izmenjav, če se s sogovorncem ujamejo, poznajo temo in jim je ta všeč (Owens, 1996).

2.2.2 Srednje otroštvo (6-12 let)

Glavno področje jezikovnega napredka v tem obdobju je pragmatika. Ta vključuje tako pogovorne kot pripovedne spretnosti. V času šolanja večina otrok usvoji osnovna pravila za obliko in pomen sporočila. Sposobnejši so sprejeti gledišče nekoga drugega in sodelovati v socialni izmenjavi. Šolarji se zelo zavedajo moči in avtoritete odraslih. Prvošolci na vprašanja odraslih odgovarjajo s preprostejšimi, krajšimi odgovori kot vrstnikom. S starši običajno govorijo drugače kot z drugimi odraslimi, pri tem pa izrečejo več zahtev in se zapletajo v manj obširen pogovor.

V drugem razredu postanejo otroške zgodbe daljše in zapletenejše. Izmišljene pripovedke imajo pogosto tradicionalne začetke in zaključke. Uporaba besed je bolj raznolika kot prej; junaki se ne razvijajo in ne spreminjajo; tudi zapleti zgodb še niso popolnoma razviti. Otroci začnejo v pripovedovanju vse bolj poudarjati junakova čustva, misli in motive (Sevšek, 2006). Otroci, stari osem let, lahko glede na navodila že pripovedujejo različne vrste zgodb (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Sočan in Komidar, 2012). Otroci te starosti pripovedujejo zgodbe, ki si jih običajno ne izmislijo; po vsej verjetnosti pripovedujejo o osebni izkušnji.

Do devetega leta in morda še kasneje postane otrokovo razumevanje skladnje bolj prefinjeno. Struktura otrokovih povedi postaja vse bolj dovršena. Starejši otroci uporabljajo več odvisnih stavkov. Obenem začenjajo biti pozorni tudi na semantični učinek povedi kot celote, saj se ne osredotočijo samo na besedni vrstni red. Potrebno pa je

opozoriti, da nekatere strukture, kot na primer stavki, ki se začenjajo s kakorkoli in četudi, postanejo običajne šele v zgodnjem mladostništvu (Owens, 1996).

Z odraščanjem postajajo otroci vse bolj večji v usmerjanju poslušalca v zgradbo in besedilo zgodbe. Slovnične strukture v pripovedovanju prve triade šolskih otrok postajajo vse bolj zapletene, vse bolj se razvijajo tudi metajezikovne zmožnosti. Starejši otroci pri pripovedovanju zgodb običajno povedo uvodne informacije o kraju dogajanja in junakih. Med zgodbo jasno nakažejo spremembe v času in kraju. Oblikujejo zapletenejše epizode kot mlajši otroci, vendar z manj nepotrebni podrobnostmi. Bolj se osredotočijo na motive in misli junakov ter preiščujejo, kako bi rešili zaplete v zgodbi (Marjanovič Umek, Fekonja Peklaj, Sočan in Komidar, 2012).

3. GOVORNO – JEZIKOVNE MOTNJE

Predšolski otroci brez težav usvajajo govor spontano, po naravni poti. Problem se pojavi pri otrocih, pri katerih so prisotne motnje zaradi prizadetosti oz. okvar določenih sposobnosti. Pri njih razvoj ne poteka spontano in po naravni poti. Določene sposobnosti se ne razvijejo ali pa so pomanjkljive. Prav to dejstvo je bistvena razlika med otroki brez težav in otroki s posebnimi potrebami.

Govorno-jezikovne motnje so vse motnje, ki ovirajo oblikovanje pojmov in njihovih simbolov, njihovo uresničenje in razpoznavanje, vendar le tedaj, ko so odkloni dovolj veliki. Za motnje jih označujemo šele, ko je odklon vsebine in zvočnega učinka tolikšen, da zbudi pozornost, moti medsebojno sporazumevanje ali neugodno vpliva na govornika in poslušalca (Hočevnar Boltežar, 2010).

Otroci z govorno-jezikovnimi motnjami (GJM) so tisti otroci, ki imajo »...motnje pri usvajanju in razumevanju ter govornem izražanju, ki niso posledica izgube sluha. Motnje se kažejo v razumevanju govora in govorno-jezikovnem izražanju, od blagega zaostajanja do nerazvitosti. Specifične motnje na področju razumevanja, strukturiranja, procesiranja in izražanja se kažejo tudi v neskladju med besednimi in nebesednimi sposobnostmi. Sekundarno se motnje kažejo tudi na področju branja in pisanja ter pri učenju v celoti....«. V Kriterijih razlikujejo: a) otroke z lažjimi; b) zmernimi; c) težjimi; d) težkimi govorno jezikovnimi motnjami (Uradni list RS, št. 54 / 6. 6. 2003 / str. 6363).

American Speech Language Hearing Association (ASHA, 1982) definira jezikovno motnjo kot poškodovanost ali okrnjeno razumevanje in/ali uporabo govornega, pisnega in/ali drugega simbolnega sistema. Pri otrocih z govornimi-jezikovnimi motnjami so prisotne motnje fonacije in fluentnosti govora. Prisotne so tudi motnje artikulacije v smislu produkcije (izreke), omisije (izpuščanja), substitucije (zamenjave), distorzije (popačenja)

določenih glasov. Moteni so vsi jezikovni podsistemi: fonologija, morfologija, sintaksa, semantika in pragmatika. Otroci imajo težave na področju usvajanja govornih strategij.

Otroci z GJM so otroci, pri katerih so prisotne specifične razvojne motnje pri govorjenju in jezikovnem izražanju (F80, MKB-10, Lj. 1995). Po Medicinski klasifikaciji bolezni so to motnje, pri katerih so normalni vzorci pridobivanja jezikovnega izražanja moteni od zgodnjih razvojnih stadijev.

Med temi motnjami največ težav povzročajo ekspresivne in receptivne jezikovne motnje:

- ekspresivna jezikovna motnja je specifična razvojna motnja, pri kateri je otrokova sposobnost uporabljanja govornega jezikovnega izražanja opazno pod ustreznim nivojem za njegovo mentalno starost, toda pri kateri je razumevanje jezikovnega izražanja znotraj normalnih mej. Lahko obstajajo abnormalnosti v artikulaciji ali pa tudi ne (afazija, ekspresivnega (pomenskega) tipa);
- receptivna jezikovna motnja je specifična razvojna motnja, pri kateri je otrokovo razumevanje jezikovnega izražanja pod ustrežno ravniyo glede na njegovo mentalno starost. V skoraj vseh primerih je bistveno prizadeto tudi ekspresivno (pomensko) jezikovno izražanje; običajne so abnormalnosti pri tvorbi glasov in besed.

Po definiciji Svetovne zdravstvene organizacije so specifične razvojne jezikovne motnje tiste, pri katerih so normalni vzorci pridobivanja jezikovnega izražanja moteni od zgodnjih razvojnih stadijev. Ni jih mogoče neposredno pripisati nevrološkimi vzrokom ali deficitom mehanizmov za govor, senzoričnim okvaram, manjši duševni razvitosti ali dejavnikom okolja. Specifičnim razvojnim jezikovnim motnjam v šolski dobi praviloma sledijo težave v branju in pisanju, težave v medsebojnih odnosih, emocionalne in vedenjske motnje kot prizadetost sporazumevanja in oviranost na področju vključevanja v družbo.

Skupne značilnosti predšolskih otrok z GJM in otrok, pri katerih pričakujemo, da se bodo pojavili primanjkljaji na posameznih področjih učenja v šolskem obdobju (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012):

- težave v govornem-jezikovnem razvoju;
- težave pri usvajanju jezika;
- motorične težave;
- perceptivne težave;
- težave na področju pozornosti, koncentracije in spomina in
- dednost.

Pri vseh otrocih govorno-jezikovni razvoj ne poteka točno po opisanem vzorcu, vendar pa mora vsak otrok preiti vse govorne faze. Velike individualne razlike nastajajo ne le kot

posledica vpliva inteligentnosti in okolja, temveč tudi zaradi pred, ob in poporodnih težav (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012).

Na razvoj govora najpogosteje vplivajo naslednji faktorji (Ruoppolo, Schindler, Amitrano, Genovese, 2012):

- motnja v duševnem razvoju;
- bolezen;
- fizična poškodba glave;
- pomanjkanje govorne stimulacije;
- preveč skrbni starši (otrok nima potrebe po govoru);
- prestrogi starši in
- stresne situacije.

Najnovejša klasifikacija DSM-5 (2013) opredeljuje naslednje nevrološke motnje:

- duševna prizadetost (od lažje do težke);
- komunikacijske motnje:
 - 315.39 (F80.9) Jezikovne motnje
 - 315.39 (F80.0) Govorne motnje
 - 315.35 (F80.81) Jecljanje
 - 315.39 (F80.89) Motnje na področju pragmatike
 - 307.9 (F80.9) Druge neopredeljene komunikacijske motnje;
- motnje avtističnega spektra;
- motnje koncentracije in pozornosti;
- specifične učne težave:
 - 315.00 (F81.0) Težave v branju (nenatančnost, netekočnost, težave z bralnim razumevanjem)
 - 315.2 (F81.81) Težave s pisnim izražanjem (nenatančnost, slovnične napake in težave z upoštevanjem pravil z ločili, nejasnost in težave z organizacijo pisnega izražanja)
 - 315.1 (F81.2) Težave na matematičnem področju (težave s številsko predstavo, zapomnitvijo aritmetičnih dejstev, tekočnostjo računanja, z izračunanjem, z matematičnim sklepanjem);
- motnje na področju motorike (težave s koordinacijo, tiki, itd.) in
- druge neopredeljene nevrološke motnje.

3.1 Skupine oseb z govorno-jezikovnimi motnjami

V svojem raziskovalnem delu sem zaobsegla otroke z različnimi etiologijami. V nadaljevanju bom opredelila tiste skupine motenj, ki so se pojavljale pri testirancih. Vsako

skupino bom opisala z vidika govorno-jezikovnih težav oziroma primanjkljajev, kar bo omogočilo boljše razumevanje raziskovalnega dela.

Pod pojma motnje komunikacije in govorno-jezikovne motnje, spadajo motnje jezika, govora in komunikacije in druge opredeljene in neopredeljene komunikacijske motnje. Kot smo že omenjali v prejšnjem poglavju, govor je izdelava zvokov in vključuje artikulacijo posameznika, glas in kakovostno resonanco. Jezik vključuje obliko, funkcije, in uporabo konvencionalnega sistema simbolov (besede, znakovni jezik, pisane besede, slike). Ta ureja komunikacijo (DSM-5, 2013).

Otroci in mladostniki (v nadaljevanju otroci) z govorno-jezikovnimi motnjami so skupina otrok, ki imajo zmanjšano zmožnost usvajanja, razumevanja, izražanja in/ali smiselne uporabe govora, jezika in komunikacije. Te motnje se odražajo tudi pri šolskem uspehu.

Pri otrocih z lažjimi govorno-jezikovnimi motnjami govorno-jezikovna komunikacija odstopa od povprečja kronološko enako starih otrok vsaj na enem od teh področij: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost govora. Razumevanje jezika je v skladu s kronološko starostjo otroka. Pri otrokovemu govoru se lahko težave kažejo kot nadomeščanje, popačenje, izpuščanja glasov, uporaba neustreznega ritma, tempa in hitrosti govora (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Pri otrocih z zmernimi govorno-jezikovnimi motnjami komunikacija pomembno odstopa od povprečja kronološko enako starih otrok na več področjih: pragmatika, semantika, sintaksa, fonologija, artikulacija in fluentnost. Razumevanje jezika je lahko oteženo. Pri otrocih zasledimo eno ali več izmed naslednjih motenj: nadomeščanje, popačenje in izpuščanje več glasov ali zlogov, neustrezno rabo ali izpuščanje besed, skromnejše besedišče, neustrezno sintakso, krajšo povprečno dolžino povedi, zaostanek v fonološkem razvoju, neustrezni ritem, tempo in hitrost govora. Možne so tudi težave na področju priklica besed, zapomnitve novih izrazov, tvorbe povedi, z besednim redom, besedno morfologijo, uporabo abstraktnih besed, fonologijo (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Pri otrocih s težjimi govorno-jezikovnimi motnjami je komunikacija glede na otroke enake kronološke starosti zelo omejena. Sporazumevajo se z gestami, posameznimi glasovi, besedami in kratkimi povedmi. Otroci imajo slabše razvite sociopragmatične veščine. Pri govorno-jezikovnem razvoju se pojavljajo nadomeščanja, popačenja in izpuščanja več glasov in zlogov, neustrezne rabe ali izpuščanja vsebinskih besed. Težave se kažejo tudi s priklicem besed in siromašnega besedišča, v motorični realizaciji govora, uporabo neustrezne sintakse, poenostavljenih in okrnjenih povedi, zaostanka v fonološkem razvoju, neustreznega ritma, tempa in hitrosti govora (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Pri otrocih s težkimi govorno-jezikovnimi motnjami je učinkovitost otrokove komunikacije glede na otroke enake kronološke starosti pomembno zmanjšana. Večinoma so moteni vsi vidiki govora in jezika ter komunikacije. Otrok se govorno ne izraža ali pa je njegov govor za okolico nerazumljiv (Zavod RS za šolstvo, 2015).

3.1.1 Jezikovne motnje (F80.9)

Za jezikovne motnje je značilno (DSM-5, 2013):

- težave se kažejo v zgodnjem razvojnem obdobju;
- stalna težava pri pridobitvi in uporabi jezika v vseh načinih (govor, pisanje, znakovni jezik ali drugo) zaradi primanjkljajev v razumevanju ali produkciji, ki vključujejo:
 - zmanjšan obseg in raznolikost besednjaka;
 - enostavno ali nepravilno strukturo stavkov (nepravilna uporaba sklanjatev, besednih končnic, slovnice in morfologije);
 - omejena možnost diskurza (sposobnost uporabe ustreznega besednjaka in podajanja ustreznih informacij o ključnih dogodkih pri opisovanju neke teme, niza dogodkov ali pri pogovoru, težave pri upoštevanju koherentnosti);
 - težave z zapornitvijo novih besed, terminov;
 - težave pri razumevanju kompleksnejših navodil;
- znanje jezikov je znatno nižje od pričakovane starosti, ki se kaže pri učinkovitosti komunikacije, akademskih dosežkih in poklicni uspešnosti.

3.1.2 Govorne motnje (F 80.0)

Za govorne motnje so značilne naslednje težave (DSM-5, 2013):

- simptomi se pojavljajo v zgodnjem razvojnem obdobju;
- motnje pri proizvodnji zvoka, ki vplivajo na razumljivost govora ali preprečujejo komunikacijo;
- motnja koordinacije artikulatorjev, omisije ali distorzije glasu ali zlogov, motnje žvečenja, težave pri vzdrževanju zaprtja ust, nazalni govor in
- motnje povzročajo omejitve pri učinkoviti komunikaciji, ki posledično vplivajo na socialno interakcijo, učno uspešnost in poklicno uspešnost.

3.1.3 Jecljanje (F80.81)

Pri jecljanju lahko zasledimo naslednje (DSM-5, 2013):

- simptomi se pojavljajo v zgodnjem razvojnem obdobju (lahko tudi v odrasli dobi);
- motnje tempa in ritma govora, vztrajajo v daljšem časovnem obdobju in je prisoten eden (ali več) od naslednjih znakov:
 - ponovitev glasu oziroma zloga;
 - podaljševanje soglasnikov in samoglasnikov;
 - lomljene besede (na primer, premori v besedi);
 - glasne ali tihe blokade (daljši premori v govoru);

- cirkumlokucije (besedne substitucije);
- besede proizvedene s presežkom telesne napetosti;
- motnje povzročajo tesnobo med govorjenjem ali omejitve pri učinkovitem komuniciranju, družbenem udejstvovanju, akademski ali poklicni uspešnosti;
- jecljanju se lahko pridružijo nekateri tiki, tremorji ustnic ali obraza, trzanje glave, dihalni gibi...;
- jecljanje je pogosto odsotno pri glasnem branju, petju, ali v pogovoru z neživimi predmeti ali z domačimi živali in
- stresne in tesnobne situacije poslabšajo jecljanje.

3.1.4 Motnje na področju pragmatike (F80.89)

Te motnje se kažejo, kot sledi (DSM-5, 2013):

- pojav simptomov se kaže že v zgodnjem razvojnem obdobju, vendar lahko o motnji govorimo šele, ko se razvijejo temelji za pragmatiko;
- stalne težave pri socialni uporabi verbalnega in neverbalnega komuniciranja, kot so:
 - primanjkljaji pri uporabi komunikacije za socialne namene (pozdrav in izmenjava informacij) na način, ki je primeren za družbeni kontekst;
 - težave pri spreminjanju načina komunikacije glede na kontekst ali potrebe poslušalcev (npr. komunikacija v razredu ali na igrišču, pogovor z otrokom ali z odraslim);
 - težave z upoštevanjem komunikacijskih vlog in pravil pri pogovoru, pripovedovanju zgodb;
 - težave z razumevanjem prenesenih pomenov, s sklepanjem dvoumnih pomenov jezika (npr. idiomi, humor, metafore);
- motnje povzročajo omejitve pri učinkoviti komunikaciji, ki posledično vplivajo na socialno interakcijo, učno uspešnost in poklicno uspešnost.

3.1.5 Avtistični spekter (F84.0)

Avtistično motnjo – avtizem opredelimo, kadar so primanjkljaji v socialni komunikaciji večji, kot bi jih pričakovali glede na siceršnjo otrokovo razvojno raven. Otroci z avtistično motnjo imajo težave s prilagodljivostjo zahtevam socialnega okolja ne glede na kognitivni potencial.

Pri avtističnem spektru zasledimo primanjkljaje v zgodnjem razvojnem obdobju pri (DSM-5, 2013):

- socialni interakciji v več kontekstih, kar se kaže z naslednjimi primanjkljaji:

- na socialnem-čustvenem področju (težave z razumevanjem čustev, z odzivom na socialne interakcije);
- primanjkljaji na neverbalni komunikacij, ki se kaže kot pomanjkanje očesnega stika, obrazne mimike ali primanjkljaji v razumevanju in uporabi gest;
- primanjkljaji pri vzdrževanju in razumevanju odnosov, težave na področju pragmatike;
- težave pri domišljjski igri;
- odsotnost zanimanja za vrstnike;
- ponavljajoči se vzorci vedenja, interesov ali dejavnosti, ki se lahko kažejo kot:
 - stereotipna ali ponavljajoča se motorna gibanja, uporaba predmetov, ali govora (eholalija, samosvoji stavki);
 - vztrajanje na identičnosti, neprilagodljivost dnevne rutine (npr. skrajna stiska ob majhnih spremembah, togi miselni vzorci);
 - močna navezanost ali preokupacija z nenavadnimi predmeti, preveč omejeni ali perseverativni interesi;
 - hiper- ali hiporeaktivnost na senzorične dražljaje (npr. nizek prag bolečine, neugodje ob določenih zvokih in teksturah, prekomerno vohanje ali prekomeren dotik predmetov);
- simptomi povzročijo pomemben deficit na socialnem, poklicnem področju;
- številni posamezniki z motnjami avtističnega spektra imajo tudi intelektualno okvaro in / ali okvaro na jezikovnem področju.

3.1.6 Motnje pozornosti in hiperaktivnosti

V to skupino upoštevamo osebe z naslednjimi diagnostičnimi kriteriji (DSM-5, 2013):

- vztrajen vzorec nepazljivosti in/ali hiperaktivnosti-impulzivnosti, ki ovira delovanje ali razvoj;
- pozornost: Spodaj naštetih simptomov trajajo šest ali več mesecev in negativno vplivajo na socialne, akademske in poklicne dejavnosti:
 - nepozornost do podrobnosti, nenatančnost pri šolskem delu, na delovnem mestu ali v drugih dejavnostih;
 - pogoste težave pozornosti pri vsakodnevni dejavnosti (npr. težave ohranjanja osredotočenosti na predavanjih, pogovorih ali dolgotrajnem branju);
 - v komunikaciji se pogosto zdi, da oseba ne posluša, je odmaknjena od pogovora;
 - odsotnost sledenja navodilom in nedokončanost šolskega dela, opravil ali naloge na delovnem mestu;
 - težave z organizacijo dejavnosti, slabo upravljanje časa;
 - izogibanje nalogam, ki zahtevajo trajni mentalni napor;
 - izgubljanje stvari, ki so potrebne za naloge ali dejavnosti;
 - osebo zmotijo zunanji dražljaji;

- hiperaktivnost: spodaj naštetih simptomov trajajo šest ali več mesecev in negativno vplivajo na socialne, akademske in poklicne dejavnosti:
- pogosto so prisotni nemirni gibi rok ali nog med sedenjem;
- pogosto vstane iz sedeža;
- pogosto teče v neprimernih situacijah;
- pogosto se ne morejo igrati ali vključiti v dejavnosti v tišini;
- pogosto preveč govorijo;
- pogosto impulzivno odgovarjajo, še preden bi bilo vprašanje končano;
- pogosto vdrejo v pogovor;
- hiperaktivno-impulzivni simptomi so prisotni pred starostjo 12-ih let in
- hiperaktivno-impulzivni simptomi so prisotni na dveh ali več področjih (npr. doma, v šoli ali na delovnem mestu, s prijatelji ali sorodniki; v drugih dejavnostih).

3.1.7 Specifična motnja učenja

Diagnostični kriteriji so naslednji (DSM-5, 2013):

- učne težave se pojavijo v šolskem obdobju;
- težave pri učenju in uporabi akademskih spretnosti, kjer težave trajajo vsaj 6 mesecev in je prisoten eden od naslednjih simptomov:
 - netočnost ali počasnost pri branju (pogosto ugibanje besed ali dodajanje, izpuščanje, zamenjava glasov med branjem);
 - težava pri razumevanju pomena prebranega;
 - težave pri črkovanju;
 - težave pri pisnem izražanju (npr. slovnične napake, pomanjkanje ločil, nepravilna raba velikih začetnic, nejasna struktura zapisanega...);
 - težave na matematičnem področju (npr. težave pri priklicu ustreznega postopka, težave pri številski predstavi, težave pri razumevanju besedilnih nalog...) in
- težave pri matematičnem sklepanju (npr. nerazumevanje matematičnih pojmov, dejstev, ali postopkov).

Otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja (v nadaljevanju PPPU) so otroci, pri katerih zasledimo težje oblike specifičnih učnih težav, pri katerih se zaradi znanih ali neznanih motenj ali razlik v delovanju centralnega živčnega sistema kljub povprečnim ali nadpovprečnim intelektualnim sposobnostim pojavljajo izrazite težave pri branju, pisanju, pravopisu in/ali računanju. Pojavljajo se tudi zaostanki v razvoju in/ali motnje pozornosti, pomnjenja, mišljenja, koordinacije, komunikacije, socialnih sposobnosti in/ali emocionalnega dozorevanja. Primanjkljaji vplivajo na predelovanje besednih in nebesednih informacij, ovirajo usvajanje in avtomatizacijo šolskih veščin ter vse življenje vplivajo na učenje in vedenje. Skupina motenj je heterogena in vključuje specifične motnje branja (disleksijo), pravopisne težave (disortografijo), specifične motnje računanja

(specifične aritmetične učne težave in diskalkulijo), motnje pisanja (npr. disgrafijo) in primanjkljaje na področju praktičnih ter socialnih veščin (neverbalne motnje učenja in dispraksija) (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Pri nekaterih otrocih s PPPU se pojavljata zaostanek v govorno-jezikovnem razvoju in neustrezna raba jezika. Učenci imajo lahko težave na področju fonologije, semantike, sintakse, morfologije in pragmatike; jezikovni problemi lahko zelo neugodno vplivajo na učenje.

Pri otrocih s PPPU zasledimo težave pri predelovanju slušnih informacij in pri hitrosti poimenovanja, pri zaznavanju, prepoznavanju, razlikovanju ali interpretiranju zaznav slušnih dražljajev. Poleg zgoraj naštetih težav imajo lahko učenci probleme s pozornostjo, ki lahko vključujejo težave pri selekciji pomembnejših informacij. Otroci imajo lahko težave tudi na področju pomnjenja (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Pri otrocih s PPPU sta najbolj pogosti disleksija in disgrafija. Disleksijo lahko zasledimo, ko ima oseba težave s fonološkim in fonemskim zavedanjem. Težave se pojavljajo na področju avtomatizacije branja ter bralnega razumevanja. Težave imajo z upoštevanjem pravopisnih pravil in s hitrostjo branja ter tudi z ortografskim kodiranjem, z zaporedji, delovnim spominom, hitrostjo pisanja in pisnega izražanja. Disgrafija je specifična motnja pisanja, za katero so značilne težave vizualnega prostorskega zaznavanja in procesiranja simbolov, težave s hitrostjo in tekočnostjo pisanja, težave z ortografskim kodiranjem, finomotoričnimi/grafomotoričnimi spretnostmi ter vidno motorično koordinacijo (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Primanjkljaji na področju bralne pismenosti se kažejo tako, da imajo otroci pri branju (Zavod RS za šolstvo, 2015):

- težave s sintezo, analizo, zamenjevanjem glasov, težave pri usvajanju povezav med črkami in glasovi;
- napačno, zaznavanje oblike in zaporedja simbolov;
- neavtomatizmom tehnike branja, težave v prepoznavanju in dekodiranju besed (ujemanje med grafemom in fonemom);
- težave z bralno tekočnostjo in
- težave bralnega razumevanja.

Primanjkljaji na področju bralne pismenosti se kažejo tako, da so značilnosti pri pisanju otrok (Zavod RS za šolstvo, 2015):

- nepravilno črkovanje, neustrezen priklic črke/simbola;
- neustrezno zaporedje navajanja pisnih informacij;

- težave pri uporabljanju pravopisnih pravil, slovnice in postavljanja ločil ter jasnost ali organizacija zapisanega;
- moten in/ali neustrezen priklic simbolov/črk ob pisanju;
- težave s hitrostjo pisanja in
- težave s tekočnostjo pisanja.

3.1.8 Gluhi in naglušni otroci

V skupino naglušnih in gluhih otrok spadajo otroci, ki imajo povprečno izgubo sluha na govornem področju na frekvencah 500, 1000, 2000 in 4000 Hz manj kot 110 dB, gluhi otroci pa več kot 110 dB. Vrsta, stopnja izgube sluha, čas nastanka (prelingvalno ali postlingvalno) ustrezna rehabilitacija in vstavev polževega vsadka vplivajo na govorno-jezikovni razvoj (Zavod RS za šolstvo, 2015).

Govorno-jezikovne težave se pojavljajo pri izgovarjavi glasov v besedah, usvajanju besedišča, uporabi slovničnih pravil in oblikovanju povedi v smiselno celoto. Možno je zaslediti težave na nivoju govorne prozodije (melodija, ritem, višina, glasnost, tempo). Posledice se kažejo tudi v pomanjkljivem razumevanju besed, povedi, besedila in sobesedila. To vpliva na besedni zaklad, ki je skromen, in povzroča pomanjkljivo usvajanje vseh jezikovnih ravni v govorjeni in pri večini tudi v pisani besedi. Nespretno oblikujejo povedi v smiselno celoto, težave imajo pri pravilni rabi slovničnih pravil (Zavod RS za šolstvo, 2015).

3.2 Najpogostejše težave, ki se pojavljajo pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami

Otroci imajo lahko izolirane težave znotraj komponent jezika ali določenih sistemov. Bolj verjetno je, da se bodo težave pojavile na različnih komponentah z različno stopnjo prizadetosti, tako na področju razumevanja kot pri izražanju govora (Grobler, 2002).

3.2.1 Težave s priklicem besed

Težave s priklicem besed se nanašajo na nezmožnost možganov, da iz spomina dovolj hitro prikličejo besedo v določenem kontekstu. Pri otrocih se težave s priklicem besed pojavljajo, kadar je prisotna velika razlika med otrokovim izražanjem in razumevanjem jezika. Otrok tako lahko razume, kaj določena beseda pomeni, ko pa ga vprašate po njej, pa je ne more imenovati. Tudi otroci z MAS in drugimi razvojnimi težavami lahko imajo težave s priklicem besed, kar močno zmanjša njihov ekspresivni besednjak. Pogosteje uporabljajo mašila, da zapolnijo tišino, medtem ko iščejo besedo za določen pojem. Težave s priklicem besed se pokažejo šele pri 7. in 8. letu. V tem obdobju bi moral biti otrokov

govor fluenten. Težave s priklicem besed se najpogosteje pojavljajo pri otrocih z ekspresivnimi jezikovnimi motnjami, motnjami slušnega procesiranja in pri brbotanju (McAleer Hamaguchi, 2010).

3.2.2 Težave s fonologijo in artikulacijo

Pri otrocih z govorno-jezikovno motnjo so prisotne tudi težave na področju fonetike in fonologije. Pri otrocih z jezikovno motnjo so prisotni fonološki in artikulacijski problemi. Artikulacijski problemi so vezani na težave z izgovarjavo posameznih glasov govora tako, da jih sistematično izpuščajo ali zamenjujejo z artikulacijsko in fonetsko lažjim glasom (npr. /r/-/l/-/j/). Te težave imenujemo dislalije in nimajo vpliva na skladnjo. Poznamo pa tudi artikulacijske težave, ki nastanejo kot posledica težav s slušnim zaznavanjem ali fonološkim procesiranjem (Sevšek, 2016).

Najpogostejše fonološke težave, ki se pri otrocih pojavljajo, so naslednje:

- nedoslednost izgovora posameznih glasov, predvsem tistih z nizko slušno diskriminacijsko vrednostjo (tistih, ki so si slušno zelo podobni – predvsem sičnikov in šumnikov, /d/-/t/, /p/-/b/, /š/-/ž/, /s/-/z/);
- nedoslednost izgovora posameznih besed (ne vedo natančno, kateri glas je potrebno izgovoriti ali v kakšnem sosledju);
- težave pri izgovoru daljših in glasovno zahtevnih besed in glasovnih zvez (predvsem tistih besed, ki obsegajo glasove z nizko diskriminacijsko vrednostjo) in
- zabrisana izreka glasov v besedi ali besed v stavku (Sevšek, 2016).

Vse te težave vodijo tudi v napačen zapis črk za glasove, saj to zahteva še bolj natančen priklic (Grobler, 2002).

3.2.3 Težave z oblikoslovjem in skladnjo

Tudi sam razvoj besednjaka ima svoje zakonitosti in potek. Najprej se pojavijo medmeti, sledijo jim samostalniki in glagoli, potem funkcijske besede (vezniki, predlogi, členki), nato pa še zaimki, prislovi in pridevniki (Marjanovič Umek in Zupančič, 2009).

3.2.4 Morfološki deficiti

Otrok z morfološkiimi deficiti bo imel največ težav pri uporabi ustreznih končnic – z izražanjem. Pogosta vnetja ušes in posledično slabši sluh je zelo pogost vzrok za morfološke napake, saj so končnice nenaglašene in jih vneto uho težko prepozna. Otrok bo namreč povedal besedo tako, kot jo bo slišal. Če dela besede ne bo slišal, potem ga tudi ne bo povedal. Vzrok za morfološke težave so lahko tudi artikulacijske težave, saj se lahko končnice zdijo pretežke za izgovor in jih bodo zato izpuščali. Otroci s splošnim zaostankom v razvoju imajo lahko prav tako težave pri učenju morfoloških pravil (McAleer Hamaguchi, 2010).

Na morfološkem nivoju se največ težav kaže v izbiranju ustreznih oblik, ki imajo skladijsko funkcijo (pregibanje besed). Otroci med besedami iz iste besedne družine, ki se med seboj razlikujejo po pred-, pri- in medponah, težko vzpostavijo pomensko povezavo. Težave jim delajo predpone in obrazila, kar se odraža tudi na skladijskem nivoju rabe jezika. Primanjkljaji se kažejo tudi v pogostejši rabi polnompomenskih besed, kot so samostalniki, glagoli, pridevniki in zaimki. Ker so nepolnompomske besede (vezniki, števniki, prislovi in predlogi) v besedišču manj prisotne, jih otroci včasih ne uporabljajo ali pa jih pogosto uporabljajo neprimerno (Grobler, 2002).

3.2.5 Težave s skladnjo

Pri treh letih se pojavljajo napake, ki kažejo, da otroci ne več samo posnemajo, ampak tvorijo oblike in jih povezujejo v stavke na podlagi pravil, ki so jih izpeljali iz inputov. Pri tej starosti so npr. običajne in pričakovane besede v besedilih otrok človeki ipd. Od 5. leta starosti naprej bi morali otroci večino časa uporabljati slovnično ustrezne stavke. Nekateri otroci zamenjujejo vrstni red besed. Prav tako lahko otrok s težavami na področju skladnje tvori vprašanje na enak način kot trditev, le da s prozodijo nakaže, ali je želel na stavek odgovor ali ne. Včasih otroci uporabljajo le polnompomske besede, medtem ko nepolnompomske besede izpuščajo (McAleer Hamaguchi, 2010).

Značilnosti otrok, ki imajo težave z oblikoslovjem in skladnjo, so:

- v govoru otrok prevladujejo kratki stavki, eno- ali večstavčne povedi; znotraj povedi manjkajo nepolnompomske besedne vrste;
- pogosto imajo težave s pomožnimi glagoli, izpuščajo besede ali skrčijo stavek;
- prisotne so težave z zaporedjem besed v stavku in zaporedjem stavkov v povedi;
- v vprašanju ohranijo zgolj besedo iz jedra;
- uporabljajo zaimke v neustrezni obliki;
- pri zapisu uporabljajo napačne končnice;
- podredne in priredne povedi so manj pogoste, torej prevladujejo enostavčne povedi.

3.2.6 Težave s semantiko

Najpogostejša lastnost otrok z jezikovnimi težavami je nezmožnost pravilnega razumevanja pomena besed ali rabe določene besede (Sevšek, 2016):

- počasnejši so pri usvajanju novih besed glede na svoje vrstnike;
- težje priključijo besede, zato je pri pripovedovanju prisotno dolgovezenje, uporabljanje mašil;
- motena je sposobnost pripovedovanja oziroma naracije;
- imajo omejen besednjak;
- prisotne so bolj konkretne kot abstraktne besede;
- primanjkuje jim besednih asociacij;
- težave imajo pri iskanju sopomenk, protipomenk, nadpomenk in podpomenk.

3.2.7 Težave s pojasnjevanjem in pripovedovanjem

- ko pripovedujejo zgodbo, preskakujejo s teme na temo – dogodki v zgodbi nimajo logičnega zaporedja ali pa izpustijo pomembne informacije;
- začnejo in ustavijo se sredi stavka, spremenijo besed v nadaljevanju stavkov;
- imajo težave pri govorjenju o dogodkih in izkušnjah, ki so izven njihovega vidnega polja;
- zamenjujejo levo/desno, spredaj/zadaj;
- težave imajo z ohranjanjem pozornosti;
- težave imajo pri pisanju zgodb, predvsem s postavljanjem dogodkov v pravilni vrstni red;
- težave imajo z naštevanjem mesecev ali dni v pravilnem vrstnem redu (Sevšek, 2016).

Otroke s specifično govorno-jezikovno motnjo lahko na podlagi tega, kateri vidik jezika je najbolj prizadet, delimo na otroke s/z (Grobler, 2006):

- fonološko-sintaktičnimi primanjkljaji: kažejo se kot težave z izražanjem in pomenom povedi, izgovarjavo in skladnjo povedi. Težave z razumevanjem so pogostejše pri daljših in bolj kompleksnih sporočilih. Otroci za komunikacijo uporabljajo le malo govora, včasih skoraj nič; njihov govor je slabo ali slabše razumljiv;
- leksično-semantičnimi primanjkljaji: kažejo se kot težave z razumevanjem besed in besednih sporočil izven konteksta komunikacije. Otroci potrebujejo več časa, da dekodirajo pomen. Njihova artikulacija je pogosto dobra;
- razvojno verbalno dispraksijo: Težave se pojavljajo zaradi težav z motoriko govoril, pri čemer je najbolj prizadeta artikulacija govora. Pogosto se pojavljajo tudi težave z zaporedjem glasov v besedi in besed v povedi;

- semantično-pragmatično motnjo: Težave so predvsem s procesiranjem besednih sporočil, zato posledično napačno dojemajo situacije, v katerih jezik uporabljajo, in imajo težave z razumevanjem pomena besed. Sama raba jezika je toga in mehanična, nimajo pa težav z artikulacijo;
- receptivno agnozijo: Prizadeto je razumevanje govora, predvsem kompleksnejših sporočil. Otroci težko in dolgo usvajajo pomen besed. Prav tako imajo težave z iskanjem pomenske povezave med izpeljankami. Včasih izgleda, kot da bi bili naglušni ali odsotni.

4. EMPIRIČNI DEL

4.1 Opredelitev raziskovalnega problema

V zadnjih letih se v razvojnem obdobju namenja vedno večja pozornost osebam z govorno-jezikovnimi motnjami. Posledično so tudi vedno večje potrebe po bolj poglobljenem diagnostičnem ocenjevanju in ciljno usmerjenih logopedskih obravnavah. Zato so vedno večje zahteve po natančnejših ocenjevalnih testih. Ker v slovenskem prostoru ni veliko standardiziranih in nestandardiziranih testov za ugotavljanje govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih, bi potrebovali celosten test, ki bi obsegal vsa področja govorno-jezikovnega razvoja. Vsi trenutno dosegljivi testi nam ne omogočajo celostnega vpogleda v otrokov govorno jezikovni razvoj. V Sloveniji je nabor objavljenih instrumentov dokaj omejen.

Med temi instrumentariji, ki omogočajo triažo, so:

- ocena artikulacije govora (Globačnik, 1999). Oceni otrokovo izreko posameznih glasov. S pomočjo slikovnega materiala ocenjuje artikulacijo glasov v začetni, srednji in končni poziciji glede na lego v besedi;
- preventivni logopedski pregled 5-letnega otroka PLP-5 (M. Gačnik, M. Štok, N. Skamlič, L. Oberžan, U. Dular Kolar, U. Pintar, M. Ozbič, D. Kogovšek, 2014). Je presejalni test, ki omogoča zaznavo otrok, kjer je prisotno tveganje težav ali motenj na govorno-jezikovnem področju.

Trenutno dostopna standardizirana instrumenta v Sloveniji sta:

- ocenjevanje sporazumevalnih zmožnosti dojenčkov in malčkov, Lista razvoja sporazumevalnih zmožnosti: besede in geste ter Lista razvoja sporazumevalnih zmožnosti: besede in stavki (Umek, Fekonja Peklaj, Sočan in Komidar, 2012). Namenjeni sta ocenjevanju sporazumevalnih zmožnosti (razumevanje, uporaba gest, besednjak, učenje slovnice) dojenčkov in malčkov med 8. in 16. ter med 16. in 30. mesecem starosti. Opravljena je bila standardizacija;
- preizkusa pripovedovanja zgodbe (PPZ): Rokavička in Žabji kralj (Umek, Fekonja Peklaj, Sočan in Komidar, 2012). Primerna sta za ocenjevanje pripovedovanja otrok, starih od tri do šest let oziroma od šest do devet let. Vrednotijo se: število besed, število različnih besed, povprečna dolžina povedi, število priredno in podredno zloženih povedi posebej, delež enostavnih povedi, raba prirednih in podrednih veznikov posebej ter število dogodkov. Standardizirana sta na vzorcu slovenskih otrok.

V Sloveniji logopedi v razvojnem obdobju uporabljajo tudi naslednje vprašalnike, instrumentarije:

- lestvico razumljivosti govora v vsakdanjem življenju (prevod in priredba Kogovšek, Ozbič, 2012 iz: *Intelligibility in Context Scale* (McLeod, Harrison in McCormack 2012)). Z lestvico preverjamo vpliv govorno-jezikovnih motenj na razumljivost

otrokovega govora v vsakdanjiku. Starši ocenjujejo, koliko je govor otroka razumljiv glede na različne govorce. Pridobimo informacijo o otrokovih težavah na področju govorne razumljivosti (McLeod, Harrison in McCormack, 2012);

- ocenjevalno lestvica za sociopragmatične spretnosti (prevod in priredba M. Ozbič, D. Kogovšek, B. Penko, 2010 iz The Social Conversational Skills Rating Scale, L. Girolametto, 1997). Lestvica nam poda oceno sociopragmatičnih zmožnosti otroka. Vprašalnik izpolnjujejo starši oziroma skrbniki otroka. Lestvica preverja asertivnost in responzivnost (Penko, 2013).
- fonološki preizkus, ki oceni fonološki razvoj (oblikovali Ozbič, Kogovšek, Košir, Stemberger, Bernhardt, 2009). Okvirne norme so v svojih diplomskih delih objavili Muznikova (2012), Marinova (2013) ter Škofičeva za območje Gorenjske (2015));

Poleg omenjenih vprašalnikov, instrumentarijev so v uporabi še CSBS (Communication and Symbolic Behavior Scale, Prizant&Wetherby) za ocenjevanje pragmatičnih zmožnosti otrok, LUI (Language Use Inventory, O'Neill) – vprašalnik za starše za ocenjevanje zgodnjih pragmatičnih zmožnosti ter socialnega funkcioniranja otrok in še cela vrsta instrumentov interne narave, dostopnih v raznih ustanovah.

4.2 Cilj raziskave

Cilj moje magistrske naloge je ugotoviti govorno-jezikovne zmožnosti predšolskih in šolskih otrok z govorno-jezikovnimi motnjami v Primorsko-kraški regiji s pomočjo prevoda instrumentarija BVL_4-12 (Marini, Marotta, Bulgheroni, Fabbro, 2014) in ob tem izvesti pilotsko študijo ob uporabi pilotske verzije instrumentarija BVL_4-12 (Marini, Marotta, Bulgheroni, Fabbro, 2014) za kvalitativni in kvantitativni opis govorno jezikovnih zmožnosti pri otrocih v starostni skupini od 4 do 12 let.

4.3 Raziskovalna vprašanja

Postavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja, ki so nam bila vodilo pri samem raziskovanju:

- 1) Kolikšna je zanesljivost instrumentarija BVL_4-12?
- 2) Kolikšne so razlike v točkovanju glede na spol in starost?
- 3) Ali je priredba ustrezna (razumljivost navodil, gradivo, izbrani pojmi/besede, težavnost itd.)?

5. METODOLOGIJA DELA

Raziskava je potekala z uporabo deskriptivne in kavzalno neeksperimentalne metode. Pristop je bil kvantitativen.

5.1 Opis vzorca

Vzorec je bil neslučajnostni in namenski. V raziskavo je bilo vključenih 30 otrok (15 deklic in 15 dečkov) z govorno jezikovnimi motnjami (tabela 1) v starostni skupini 4–12 let, razporejenimi v tri starostna obdobja, kot je to razvidno iz tabele 1.

Tabela 1: Prikaz vzorca

STAROSTNA SKUPINA	ŠTEVILO OTROK	
	Ž	M
I. 4-6 let	5	5
II. 7-9 let	5	5
III. 10-12 let	5	5
Σ	30	

Najnižja starost otrok je znašala 4 leta, 0 mesecev in 0 dni, najvišja pa 12 let, 0 mesecev in 0 dni, tako da je razlika med najmlajšim in najstarejšim otrokom znašala natanko 8 let, 0 mesecev in 0 dni. Povprečna starost otrok je bila 8,25, standardni odklon starosti pa je znašal 2,25.

Vsi otroci so se rodili in živijo v Primorsko-kraški regiji. Natančneje, prihajajo iz okolice Divače, Senožeč, Vremskega Britofa, Sežane, Postojne, Prestranka, Ajdovščine, Črnič in Dobravelj.

Pri testirancih, ki so bili enojezični in z enojezičnega področja, so prisotne govorno-jezikovne motnje z različnimi etiologijami. Vključeni so bili tisti otroci, ki že obiskujejo logopeda.

Iz tabele 2 je razvidno, da ima večina testirancev motnje branja in pisanja na področju pisanega jezika, kar pomeni, da imajo težave pri tehniki branja (počasno, ni tekoče, težave z bralnim razumevanjem). Težave se kažejo tudi pri pisanju (nestrukturirani zapisi, izpuščanje črk med pisanjem, neupoštevanje slovničnih pravil, ločil...). 5 testirancev ima probleme pri realizaciji enega glasu, 4 testiranci imajo težave pri izgovarjavi glasu /r/, ena testiranka pa ima interdentalno izgovarjavo glasu /s/. Nekaj otrok (4) ima težave z več glasovi, prisotna je kombinacija parasigmatizma (nepravilna raba sičnikov in šumnikov) ter nepravilne izgovarjave glasu /r/. Sledijo govorno jezikovni zaostanki v kombinaciji z motnjo pozornosti in hiperaktivnosti (ADHD). Dva testiranca imata poleg parasigmatizma

in rotacizma težave na jezikovnem področju (v pravilni uporabi sintakse, slovničnih pravil). Poleg zgoraj naštetih pa iz tabele vidimo, da so v samem vzorcu prisotni še otroci z drugimi diagnozami. To so: 1 otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju, 1 otrok z Aspergerjevim sindromom v kombinaciji z motnjo pozornosti in koncentracije, 1 naglušen otrok ter 1 naglušnost otrok v kombinaciji s parasigmatizmom in rotacizmom.

Tabela 2: Prikaz govorno-jezikovnih motenj

GOVORNO-JEZIKOVNA MOTNJA	STAROSTNA SKUPINA						Σ
	I. 4-6 let		II. 7-9 let		III. 10-12 let		
	M	Ž	M	Ž	M	Ž	
a) odstopanja pri enem fonemu	2	1	1	1			5
b) odstopanja pri več fonemih	2		1	1			4
c) jezikovna motnja in odstopanja pri več fonemih		1	1				2
č) Aspergerjev sindrom in ADHD				1			1
d) Lažja motnja v duševnem razvoju						1	1
e) Motnja branja in pisanja			2	2	4	4	12
f) Naglušnost					1		1
g) Naglušnost in odstopanja pri več fonemih		1					1
h) Govorno-jezikovni zaostanek in ADHD	1	2					3
Σ	5	5	5	5	5	5	30

5.2 Spremenljivke

Neodvisne spremenljivke:

- spol (ženski, moški);
- starost: (od 4 do 6 let, od 7 do 9 let, od 10 do 12 let).

Odvisne spremenljivke:

BVL_4-12 inštrument je razdeljen na tri dele, kjer vsak vsebuje določeno število podtestov

- **Produkcija:**
 - artikulacija;
 - poimenovanje;
 - semantična fluentnost;
 - fonološka fluentnost;
 - dopolnjevanje stavkov;
 - večnivojsko ocenjevanje pripovedovanja;
 - produkcija:
 - izgovorjene besede,
 - fluentnost v pripovedovanju,
 - povprečna dolžina povedi;

- leksična predelava: odstotek fonoloških napak (oz. odstotek fonološke pravilnosti),
odstotek semantičnih parafazij (oz. odstotek semantične parafrazijske pravilnosti),
odstotek paragramatizmov (oz. odstotek paragramatistične pravilnosti),
 - slovnična predelava: odstotek dopoljenih stavkov;
 - obdelava-oblikovanje: diskurza odstotek kohezijskih napak (oz. odstotek kohezijske pravilnosti);
odstotek napak lokalne koherence (oz. odstotek pravilnosti lokalne koherence);
odstotek globalne koherence (oz. odstotek pravilnosti globalne koherence);
 - funkcionalno vrednotenje: odstotek leksikalne informativnosti.
- Ustno razumevanje:
 - slušno razločevanje;
 - slovnično razumevanje;
 - slovnična presoja;
 - razumevanje prozodičnih elementov jezika;
 - razumevanje čustvene prozodije.
 - Pomnjenje verbalnega gradiva:
 - ponavljanje besed,
 - ponavljanje ne-besed,
 - ponavljanje povedi.

V nadaljevanju bomo rezultate podtestov, ki merijo slovnične napake oziroma nepravilnosti lestvice, obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat.

5.3 Merski instrumentarij

5.3.1 Opis izvirnega merskega instrumentarija v italijanščini ter priredba v slovenščino

Baterija testov BVL_4-12 sistematično ocenjuje fonološke, leksične, semantične, pragmatične in pripovedovalne veščine pri vajah produkcije, razumevanja in ponavljanja verbalnega gradiva. Vsebuje 18 testov, razdeljenih v tri enote.

V magistrsko nalogo so bili vključeni vsi podtesti razen treh testov, in sicer: (8.) Leksikalno razumevanje v predšolskem obdobju (ital. *Comprensione lessicale in età prescolare*), (9.) Leksikalno razumevanje v šolskem obdobju (ital. *Comprensione*

lessicale in età scolare) in (12.) Razumevanje idiomatskih fraz (ital. *Comprensione di espressioni idiomatiche*), saj sta bila prevod in priredba dotičnih testov še v postopku priprave:

- v prvem delu se ocenjujejo sposobnosti oralne produkcije (6 testov), leksične izbire, znanja na področju morfologije in morfosintakse ter verbalne produkcije. Ocenjevalni testi so naslednji:
 - (1.) Poimenovanje in artikulacija (za otroke od 4;00 do 6;11 let);
 - (2.) Poimenovanje (za otroke od 7;11 do 11;11 let);
 - (3.) Semantična fluentnost;
 - (4.) Fonološka fluentnost;
 - (5.) Dopolnjevanje stavkov;
 - (6.) Večnivojsko ocenjevanje pripovedovanja (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela rezultate podtestov, ki merijo slovnične napake oziroma nepravilnosti lestvice, obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat);
- v drugem delu se ocenjuje zmožnosti ustnega razumevanja: metafonološke sposobnosti, razumevanje besed in slovničnih pravil, pragmatične sposobnosti pri ustnem razumevanju. Ocenjevalni testi so naslednji:
 - (7.) Slušno razločevanje;
 - (8.) *Leksikalno razumevanje v predšolskem obdobju*
 - (9.) *Leksikalno razumevanje v šolskem obdobju*
 - (10.) Slovnično razumevanje;
 - (11.) Slovnična presoja;
 - (12.) *Razumevanje idiomatskih fraz*;
 - (13.) Razumevanje prozodičnih elementov jezika;
 - (14.) Razumevanje čustvene prozodije
- v tretjem delu se ocenjuje sposobnosti ustnega ponavljanja oziroma sposobnost ponavljanja besed, posameznih zlogov, stavkov. Ocenjevalni testi so naslednji:
 - (15.) Ponavljanje besed;
 - (16.) Ponavljanje ne-besed;
 - (17.) Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju (za otroke od 4;00 do 5;11 let) in
 - (18.) Ponavljanje povedi v šolskem obdobju (za otroke od 6;00 do 11;11 leta) (Marini, Marotta, Bulgheroni, Fabbro, 2014).

Testno baterijo za ocenjevanje govorno-jezikovnih zmožnosti so sestavili Andrea Marini, Luigi Marotta, Sara Bulgheroni ter Franco Fabbro (2014). Gre za diagnostični instrumentarij za ocenjevanje govorno-jezikovnih zmožnosti od 4. do 12. leta starosti. Nastal je s ciljem ocenjevanja govorno-jezikovnih zmožnosti pri otrocih v italijanskem jeziku. Test je namenjen otrokom od 4. do 11. leta in 11 mesecev starosti. Standardizacija testa je bila izvedena na 1086 italijansko govorečih otrocih, porazdeljenih v različnih regijah (Marini, Marotta, Bulgheroni, Fabbro, 2014).

Za namen raziskave moje magistrske naloge sem uporabila prevod in priredbo instrumentarija Baterija govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih z govorno-jezikovnimi motnjami od 4. do 12. leta starosti (ital. *Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni*, v nadaljevanju BVL_4-12), ki ga je priredila skupina na Pedagoški fakulteti v Ljubljani (Ozbič, Kogovšek in Novšak Brce) in pri katerem sem bila tudi sama soudeležena. Dr. Ozbič in Berginc sva poskrbeli za prevod iz italijanščine v slovenščino, nato ga je Ozbičeva primerno priredila za slovenski jezik. Kogovšek in Novšak Brce sta poskrbeli za strokovni in jezikovni pregled dela.

Ta test v italijanski različici omogoča:

- ocenjevanje jezikovnih komponent pri produkciji in razumevanju (Marini, Marotta, Bulgheroni, Fabbro, 2014);
- ocenjevanje komunikacijskih sposobnosti pri predšolskih in šolskih otrocih;
- točkovanje na šest mesecev;
- diagnosticiranje govorno-jezikovnih motenj pri otrocih od 4 do 12 leta starosti;
- sistematično ocenjevanje jezikovnih spretnosti pri otrocih z jezikovnimi motnjami in ocenjevanje nivoja jezikovnih spretnosti otrok v italijanskem jeziku z različnih jezikovnih področij.

Za slovenski jezik bo potrebno v prihodnosti najprej pridobiti norme.

Test traja predvidoma 90 minut. Baterijo testov lahko preizkuševalec izvede v dveh srečanjih po 45 minut.

5.3.2 Vrednotenje merskega instrumentarija

Po izvedbi testov mora preizkuševalec oceniti in točkovati otrokovo reševanje testov. Priporočljivo je, da preizkuševalec ponovno posluša posnetke, zato je smiselno, da ob soglasju staršev snema testiranje. Pri ocenjevanju si lahko preizkuševalec pomaga z aplikacijami, ki jih vsebuje USB ključek, npr. za preskuse prozodije. Ta je priložen gradivu.

Pri testiranju smo naloge vrednotili točkovno. Način točkovanja smo ohranili kot v izvorniku. Vsak test se točkuje na različne načine. Test je strukturiran s spremenljivkami, kjer je točkovanje premosorazmerno z uspešnostjo oziroma zmožnostjo ter s spremenljivkami (preskusi), kjer se ocenjuje, meri napake, torej neuspeh. Pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela rezultate podtestov, ki merijo slovnične napake oziroma nepravilnosti lestvice, obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat.

Tabela 3: Vrednotenje merskih spremenljivk

TEST	TOČKOVANJE
(1.) Poimenovanje in artikulacija Poimenovanje	1 točka: otrok poimenuje besedo neodvisno od izgovorne ustreznosti
	0 točk: otrok ne poimenuje
Artikulacija	2 točki: otrok pravilno poimenuje in pravilno izgovori besedo
	1 točka: otrok pravilno ponovi besedo
	0 točk: otrok ne odgovori ali nepravilno izgovori besede kljub ponovitvi po produkciji preizkuševalca
(2.) Poimenovanje	1 točka: za vsak pravilen odgovor
	0 točk: nepravilen odgovor ali če otrok ne poimenuje
(3.) Semantična fluentnost	1 točka: za vsako pravilno povedano besedo
(4.) Fonološka fluentnost	1 točka: za vsako pravilno povedano besedo
(5.) Dopolnjevanje stavkov	1 točka: za vsak pravilno dopolnjeni stavek
	0 točk: za vsak nedopolnjen ali napačno dopolnjen stavek
(6.) Večnivojsko ocenjevanje pripovedovanja	
Produkcija	Izgovorjene besede
	Fluentnost v pripovedovanju (besede na minuto: [besede/čas]*60)
	Povprečna dolžina povedi (PDP: [besede/izjave])
Leksična predelava	% fonoloških napak ([fonološke napake/enote]*100) (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela lestvice obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat)
	% semantičnih parafazij ([semantične parafazije + glagol]/besede]*100) (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela lestvice obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat)
	% paragramatizmov ([paragramatizmi/besede]*100) (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela lestvice obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat)
Slovnična predelava	% dopolnjenih stavkov ([dopolnjeni stavki/izjave]*100)
Obdelava-oblikovanje diskurza	% kohezijskih napak ([napake kohezije/izjave]*100) (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela lestvice obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat)
	% napak lokalne koherence ([napake koherence/izjave]*100) (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela lestvice obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat)
	% globalne/splošne koherence ([napake globalne koherence/izjave]*100) (pri statističnem obdelovanju rezultatov smo za namen magistrskega dela lestvice obrnili in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat)
Funkcionalno vrednotenje	% leksikalne informativnosti ([informativne besede/besede]*100)
(7.) Slušno razločevanje	1 točka: za vsak pravilen odgovor
	0 točk: za vsak napačen odgovor
(10.) Slovnično razumevanje	1 točka: če je odgovor pravilen
	0 točk: za vsak nepravilen odgovor ali ko ni odgovora

(11.) Slovnici presoja	1 točka: če je odgovor pravilen
	0 točk: za vsak nepravilen odgovor ali ko ni odgovora
(13.) Razumevanje prozodičnih elementov jezika	1 točka: če je odgovor pravilen
	0 točk: za vsak nepravilen odgovor ali ko ni odgovora
(14.) Razumevanje čustvene prozodije	1 točka: če je odgovor pravilen
	0 točk: za vsak nepravilen odgovor ali ko ni odgovora
(15.) Ponavljanje besed	1 točka: če je takojšnja pravilna ponovitev
	0 točk: v vseh ostalih primerih (tudi v primeru fonetičnih napak)
(16.) Ponavljanje ne-besed	1 točka: če je takojšnja pravilna ponovitev
	0 točk: v vseh ostalih primerih (tudi v primeru fonetičnih napak)
(17.) Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju	1 točka: če je ponovitev po prvem branju pravilna (se ne upošteva fonoloških in fonetskih napak)
	0 točk: v vseh ostalih primerih
(18.) Ponavljanje povedi v šolskem obdobju	1 točka: če je ponovitev po prvem branju pravilna (se ne upošteva fonoloških in fonetskih napak)
	0 točk: v vseh ostalih primerih

Pri večnivojskem ocenjevanju pripovedovanja smo analizirali:

- slovnico kompleksnost: pripoved smo transkribirali, jo razdelili na manjše smiselne jezikovne enote, imenovane komunikacijske oz. slovnične enote. Te temeljijo na strukturi povedi (sestavljene iz osebka in povedka). Na podlagi segmentiranja smo določili povprečno dolžino enot in jih primerjali s starostjo otroka. Prešteli smo število povedi v pripovedi in izračunali povprečno število besed v povedih;
- leksikalno raznolikost: s to analizo pridobimo podatke o otrokovem produktivnem besednjaku. Pri analizi smo upoštevali, koliko besed je testiranec izgovoril, ter fluentnost v pripovedovanju (oz. koliko besed je otrok povedal v eni minuti). Pozorni smo bili na fonološke napake, na uporabo besednega zaklada, na uporabo besednih zvrsti. Iz teh podatkov smo lahko razbrali, do kolikšne mere je bil otrok informativen med pripovedovanjem, če je smiselno uredil diskurz, če je primerno izbral besede in če so bili njegovi stavki primerno strukturirani.

5.3.3 Zanesljivost merskega instrumentarija

V samem začetku smo želeli pridobiti informacije o zanesljivosti instrumentarija BVL_4-12. Izračunali smo zanesljivost vzorca na podlagi koeficienta Cronbach alfa.

V nadaljevanju prikazujemo najprej ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja (tabela 4), ki tvori kompozitno spremenljivko Večnivojsko pripovedovanje. Zanesljivost celotnega preskusa prikazujemo v preglednici 6.

Rezultatom podtestov, ki merijo slovnične napake oziroma nepravilnosti, smo lestvice obrnili, in tako dosegli, da višja vrednost pomeni boljši rezultat. Rezultati podtestov so

tako medsebojno pozitivno korelirali; posledično se je stopnja zanesljivosti dvignila na sprejemljivo raven.

Tabela 4: Zanesljivost spremenljivk za ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja v slovenščini

	Cronbachova alfa	Cronbachova alfa v primeru, če podtest izločimo
Izgovorjene besede	0,79	0,75
Fluentnost v pripovedovanju		0,75
Povprečna dolžina povedi		0,79
% fonološke pravilnosti		0,74
% semantične parafrazijske pravilnosti		0,75
% paragramatistične pravilnosti		0,75
% dopoljenih stavkov		0,73
% kohezijskih pravilnosti		0,88
% pravilnosti lokalne koherence		0,79
% pravilnosti globalne koherence		0,73
% leksikalne informativnosti		0,73

Za podteste smo preverili zanesljivost merskega instrumenta, ki smo ga izvedli s Cronbachovim koeficientom. Za 11 podtestov znaša 0,785, kar pomeni zadovoljivo zanesljivost. Če bi izločili podtest odstotek kohezijske pravilnosti, bi izboljšali zanesljivost merskega instrumenta na 0,88, kar bi pomenilo dobro zanesljivost.

Za izračun zanesljivosti celotnega instrumentarija smo najprej izračunali povprečni rezultat podtestov. Glede na to, da imajo podtesti različen interval možnih rezultatov, smo te podteste predhodno normalizirali. Negativna vrednost tako pomeni podpovprečen rezultat, pozitivna pa nadpovprečen.

Tabela 5: Podtesti za ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja - opisna statistika normaliziranih spremenljivk

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Izgovorjene besede	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Fluentnost v pripovedovanju	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Povprečna dolžina povedi	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
% fonološke pravilnosti	30	-2,04	0,52	-0,06	0,80
% semantične parafrazijske pravilnosti	30	-2,04	0,72	-0,05	0,85
% paragramatistične pravilnosti	30	-2,04	0,72	-0,05	0,85
% dopoljenih stavkov	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
% kohezijskih pravilnosti	30	-1,26	2,04	0,02	0,93
% pravilnosti lokalne koherence	30	-2,04	1,26	-0,02	0,93
% pravilnosti globalne koherence	30	-1,78	2,04	0,00	0,97
% leksikalne informativnosti	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
<i>Večnivojsko pripovedovanje</i>	30	-1,65	0,76	-0,01	0,54

Po normalizaciji vsi rezultati podtestov večnivojskega pripovedovanja obsegajo vrednosti med približno -2 in 2; aritmetična sredina je blizu 0. Takšen je tudi skupni rezultat za oceno večnivojskega pripovedovanja, ki ga bomo uporabili kot enega od testov baterije BVL_4-12, za katerega v nadaljnjem koraku izračunamo zanesljivost merskega instrumentarija. Ta obsega skupno 18 testov.

Tabela 6: Testi BVL_4-12 - opisna statistika normaliziranih spremenljivk

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Poimenovanje I	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Artikulacija	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Poimenovanje II	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Semantična fluentnost	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Fonološka fluentnost /t/	30	-1,02	2,04	0,03	0,89
Fonološka fluentnost /k/	30	-1,02	2,04	0,03	0,90
Fonološka fluentnost /b/	30	-1,02	2,04	0,02	0,88
Dopolnjevanje stavkov	30	-2,04	1,78	0,00	0,95
Večnivojsko pripovedovanje	30	-1,65	0,76	-0,01	0,54
Slušno razločevanje	30	-2,04	1,78	0,00	0,96
Slovnično razumevanje	30	-2,04	2,04	0,00	0,97
Slovnična presoja	30	-2,04	1,61	-0,01	0,94
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	30	-1,78	2,04	-0,01	0,95
Razumevanja čustvene prozodije	30	-2,04	0,89	-0,04	0,87
Ponavljjanje besed	30	-2,04	0,89	-0,04	0,88
Ponavljjanje ne-besed	30	-2,04	1,47	-0,01	0,94
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	30	-0,43	1,78	0,07	0,75
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	30	-0,96	2,04	0,03	0,89
BVL_4-12	30	-1,38	1,11	0,00	0,63

Po normalizaciji vsi rezultati testov BVL obsegajo vrednosti med približno -2 in 2; aritmetična sredina je blizu 0. Takšen je tudi skupni rezultat za BVL_4-12.

Tabela 7: Zanesljivost merskega instrumentarija za BVL_4-12 v slovenščini

	Cronbach alfa	Cronbach alfa v primeru, če test izločimo
Poimenovanje I	0,94	0,93
Artikulacija		0,93
Poimenovanje II		0,93
Semantična fluentnost		0,94
Fonološka fluentnost /t/		0,94
Fonološka fluentnost /k/		0,93
Fonološka fluentnost /b/		0,93
Dopolnjevanje stavkov		0,93
Večnivojsko pripovedovanje		0,94
Slušno razločevanje		0,93

Slovnico razumevanje		0,93
Slovnica presoja		0,94
Razumevanje prozodičnih elementov jezika		0,93
Razumevanja čustvene prozodije		0,94
Ponavljjanje besed		0,93
Ponavljjanje ne-besed		0,93
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju		0,95
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju		0,93

Vrednost Cronbachovega koeficienta znaša 0,94, kar kaže odlično zanesljivost merskega instrumentarija. Z izločitvijo katerega od testov zanesljivosti ne bi izboljšali. S tem smo tudi odgovorili na prvo raziskovalno vprašanje.

Tabela 8: Zanesljivost testa v italijanščini

PODTESTI		Cronbach alfa
Artikulacija	<i>Articolazione</i>	.871
Poimenovanje (4;0-6;11 let)	<i>Denominazione (4,0-6,11 let)</i>	.798
Poimenovanje (7;0-11;11 let)	<i>Denominazione (7,0-11,11 let)</i>	.812
Dopolnjevanje stavkov	<i>Completamento frasi</i>	.688
Slušno razločevanje	<i>Discriminazione fonologica</i>	.882
Leksikalno razumevanje v predšolskem obdobju	<i>Comprensione lessicale in età prescolare</i>	.421
Leksikalno razumevanje v šolskem obdobju	<i>Comprensione lessicale in età prescolare</i>	.721
Slovnico razumevanje	<i>Comprensione grammaticale</i>	.824
Slovnica presoja	<i>Giudizio grammaticale</i>	.733
Razumevanje idiomatskih fraz	<i>Comprensione di espressioni idiomatiche</i>	.777
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	<i>Comprensione prosodia linguistica</i>	.778
Razumevanja čustvene prozodije	<i>Comprensione prosodia emotiva</i>	.784
Ponavljjanje besed	<i>Ripetizione di parole</i>	.689
Ponavljjanje ne-besed	<i>Ripetizione di non parole</i>	.721
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	<i>Ripetizione di frasi in età prescolare</i>	.769
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	<i>Ripetizione di frasi in età scolare</i>	.788

(Marini, Marotta, Bulgheroni & Fabbro, 2014)

V psihometričnih analizah vrednosti Cronbach alfa $\geq 0,9$ predstavljajo odlično zanesljivost. Dobro zanesljivost predstavljajo vrednosti med 0,7 in 0,9, sprejemljivo zanesljivost predstavljajo vrednosti med 0,6 in 0,7, povprečno zanesljivost predstavljajo vrednosti med 0,5 in 0,6, in nesprejemljivo zanesljivost predstavljajo vrednosti $< 0,5$ (Marini, Marotta, Bulgheroni & Fabbro, 2014).

Zanesljivost testov v italijanski različici se, kot vidimo, giblje v vrednostih dobre zanesljivosti. Testa dopolnjevanje stavkov in ponavljanje besed predstavljata spremenljivo zanesljivost, medtem ko ima leksikalno razumevanje v predšolskem obdobju nesprejemljivo zanesljivost, saj je vrednost manjša od 0,5.

Tabela 9: Primerjava zanesljivosti med italijansko in slovensko različico

	Cronbach alfa za italijanščino	Cronbach alfa za slovenščino
Poimenovanje I (4;0-6;11 let)	.798	.809
Artikulacija	.871	.847
Poimenovanje II (7;0-11;11 let)	.812	.839
Dopolnjevanje stavkov	.688	.682
Slušno razločevanje	.882	.796
Slovnično razumevanje	.824	.715
Slovnična presoja	.733	.520
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	.778	.897
Razumevanja čustvene prozodije	.784	.619
Ponavljjanje besed	.689	.843
Ponavljjanje ne-besed	.721	.662
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	.769	.667
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	.788	.672

Merski inštrument v obeh jezikih ima dobro zanesljivost. Iz zgornje tabele (9) lahko razberemo, da ima merski inštrument v slovenščini dobro zanesljivost, saj se vrednosti gibljejo med 0,7 in 0,9, sprejemljivo zanesljivost predstavljajo testi med 0,6 in 0,7, to se pravi test o dopolnjevanju stavkov, razumevanju čustvene prozodije, ponavljanju ne-besed, ponavljanju povedi v predšolskem in šolskem obdobju. Povprečno zanesljivost predstavlja test o slovnični presoji, saj se vrednost giblje med 0,5 in 0,6. Iz dobljenih rezultatov lahko trdimo, da je priredba merskega inštrumenta v slovenskem jeziku zanesljiva.

Zanesljivost testov v italijanski različici pa se giblje v vrednostih dobre zanesljivosti. Testa dopolnjevanje stavkov in ponavljanje besed v italijanski različici predstavljata spremenljivo zanesljivost.

Če primerjamo rezultate, ki so prikazani v tabeli 9, razberemo, da v obeh jezikih Cronbach alfa ima nižjo vrednost pri testu dopolnjevanje stavkov. V slovenščini test o slovnični presoji ima povprečno zanesljivost, medtem ko v italijanski različici dosega Cronbach alfa dobro zanesljivost. Pri testu razumevanje čustvene prozodije v italijanski različici se vrednosti gibljejo med 0,7 in 0,9, medtem ko v slovenski različici med 0,6 in 0,7. Pri testu ponavljanje besed italijanska različica ima povprečno zanesljivost, medtem ko pri slovenski različici imamo dobro zanesljivost.

5.3.4 Opis postopka zbiranja podatkov

Testiranje je potekalo na šolah in v vrtcih (v Divači, Senožecah, Vremskem Britofu, Prestranku, Črničah, Ajdovščini), kjer sem se dogovorila za sodelovanje. Staršem otrok, ki so vključeni v raziskavo, smo predstavili cilj in potek raziskave. Starši so s podpisom soglasja privolili v snemanje in pridobivanje podatkov za namen izvedbe raziskave.

Med testiranjem je bil zagotovljen miren prostor s primernimi pogoji (ustrezna svetloba, okolje ni hrupno, udobna namestitev). Preizkuševalec je imel pred seboj instrument in potrebno gradivo. Otroci so bili preizkušeni s tistimi preizkusi, ki so bili do trenutka testiranja ustrezno prevedeni in prirejeni.

Za izvedbo testa preizkuševalec potrebuje priročnik z navodili, protokol za beleženje rezultatov, slikovno gradivo (za izvedbo določenih podtestov) in USB ključek (ki vsebuje aplikacijo za vnos, izračun in predelavo rezultatov ter avdio posnetke). Za izvajanje testov preizkuševalec potrebuje snemalnik za snemanje določenih testov, kronometer, svinčnik in računalnik za ključek USB.

Pred samim izvajanjem testa smo pridobili otrokovo anamnezo. To smo po predhodnem soglasju pridobili z vpogledom v klinični karton in s pogovorom z otrokovimi starši.

Začetno stran protokola smo izpolnili z otrokovimi podatki: starost, lateralnost, poznavanje jezikov, podatki o uživanju morebitnih zdravil in morebitni uporabi slušnih pripomočkov in/ali očal.

Pred samo izvedbo testa smo pridobili otrokovo zaupanje, poskrbeli za prijetno in sproščeno vzdušje ter priskrbeli miren in tih prostor. Tako smo omogočili optimalno reševanje testov in zmanjšali otrokovo zaskrbljenost. Nekatero teste smo mlajšim otrokom predstavili na sproščen, otroku prijazen način. S tem namenom je bil pripravljen tudi slikovni material, ki vzbudi otrokovo zanimanje in pozornost.

Navodila smo jasno in razločno predstavili. Pozorni smo bili na to, ali otroci poslušajo in razumejo dana navodila. Če so bile pri otroku prisotne težave pozornosti in koncentracije, smo mu omogočili večkratne prekinitve. Impulzivne otroke smo opozorili, naj pomislijo, preden odgovorijo na dane postavke. Priskrbeli smo si motivacijske pripomočke (nalepke oz. sladkarije), da smo otroke še bolj spodbudili k sodelovanju in jih obenem nagradili za njihov trud in dobro voljo.

5.4 Statistična obdelava podatkov

Pri statistični obdelavi so bile uporabljene metode deskriptivne in inferenčne statistike, ki jih uporabljamo pri analizi testnih nalog ter ugotavljanju merskih karakteristik testa (frekvence, odstotki, povprečja, standardni odklon, najvišja in najnižja vrednost).

Zbrani podatki so bili obdelani s pomočjo računalniškega programa Microsoft Office Excel (verzija 2013) in s programom IBM SPSS (verzija 17.0). V Excelovo tabelo smo vnesli surove podatke, ki smo jih pridobili z merskim instrumentarijem ter določili število (N), frekvence in odstotke ter izračunali povprečje rezultatov (M), standardni odklon (SD) ter določili najnižjo (min) in tudi najvišjo doseženo vrednost (max) pri posameznem podtestu uporabljenega instrumentarija.

Uporabili smo se neparmetrične preizkuse. Za primerjavo rezultatov glede na spol smo uporabili Mann-Whitneyev preizkus, glede na starost pa Kruskal-Wallisov preizkus. Četudi na rezultat teh preizkusov ne vpliva dejstvo, ali je spremenljivka normalizirana (normalizirali smo preko standardizirane površine), ali ne, smo pri preverjanju vseeno uporabili normalizirane spremenljivke, ker so z vidika interpretacije lažje. Negativne vrednosti namreč pomenijo podpovprečen rezultat, pozitivne pa nadpovprečen. Dobljene rezultate smo prikazali v obliki grafov in preglednic.

6. REZULTATI IN INTERPRETACIJA

Surove podatke vseh opravljenih podtestov sem skupaj z izračunanimi oz. določenimi vrednostmi razvrstila v spodnjo tabelo.

Tabela 10: Prikaz podatkov absolutnih vrednosti opisne statistike

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetična sredina	Standardni odklon
Poimenovanje I	30	55	75	66,97	4,99
Artikulacija	30	32	152	119,33	34,69
Poimenovanje II	30	39	66	52,70	7,49
Semantična fluentnost	30	8	42	22,70	8,36
Fonološka fluentnost /t/	30	0	7	2,50	2,09
Fonološka fluentnost /k/	30	0	13	3,53	3,35
Fonološka fluentnost /b/	30	0	7	2,37	2,04
Dopolnjevanje stavkov	30	0	15	9,93	3,37
Izgovorjene besede	30	4,00	86,00	45,37	19,33

Fluentnost v pripovedovanju	30	8,28	122,86	68,72	28,20
Povprečna dolžina povedi	30	,80	6,25	4,59	1,00
% fonoloških napak	30	,00	73,33	9,72	16,66
% semantičnih parafrazij	30	,00	100,00	5,26	18,13
% paragramatizmov	30	,00	100,00	6,59	18,28
% dopoljenih stavkov	30	,00	100,00	53,48	25,11
% kohezijskih napak	30	,00	100,00	27,69	26,55
% napak lokalne koherence	30	6,67	100,00	47,89	29,52
% napak globalne koherence	30	,00	100,00	13,97	19,71
% leksikalne informativnosti	30	,00	92,31	66,89	22,05
Slušno razločevanje	30	13,00	32,00	26,20	4,68
Slovnično razumevanje	30	19,00	39,00	31,33	5,51
Slovnična presoja	30	8,00	18,00	15,10	2,04
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	30	,00	15,00	9,17	4,27
Razumevanja čustvene prozodije	30	4,00	12,00	10,37	2,06
Ponavljjanje besed	30	5,00	18,00	15,43	3,28
Ponavljjanje ne-besed	30	2,00	17,00	12,00	4,17
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	30	,00	24,00	5,67	8,80
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	30	,00	19,00	9,67	7,62
Vsota	30	239,00	513,00	414,97	77,42

Tabela 11: Preverjanje normalne distribucije

	Kolmogorov-Smirnov ^a		
	Statistik	N	Stopnja tveganja
Poimenovanje I	,162	30	,044
Artikulacija	,215	30	,001
Poimenovanje II	,170	30	,027
Semantična fluentnost	,138	30	,149
Fonološka fluentnost /t/	,183	30	,011
Fonološka fluentnost /k/	,164	30	,038
Fonološka fluentnost /b/	,221	30	,001
Dopolnjevanje stavkov	,208	30	,002

Izgovorjene besede	,159	30	,052
Fluentnost v pripovedovanju	,153	30	,072
Povprečna dolžina povedi	,175	30	,020
% fonoloških napak	,320	30	,000
% semantičnih parafrazij	,393	30	,000
% paragramatizmov	,359	30	,000
% dopoljenih stavkov	,120	30	,200*
% kohezijskih napak	,232	30	,000
% napak lokalne koherence	,114	30	,200*
% napak globalne koherence	,260	30	,000
% leksikalne informativnosti	,158	30	,054
Slušno razločevanje	,183	30	,012
Slovnično razumevanje	,119	30	,200*
Slovnična presoja	,214	30	,001
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	,111	30	,200*
Razumevanja čustvene prozodije	,254	30	,000
Ponavljjanje besed	,235	30	,000
Ponavljjanje ne-besed	,131	30	,200*
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	,407	30	,000
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	,231	30	,000

Če je statistična pomembnost večja od 0,05, je spremenljivka normalno porazdeljena. V našem primeru so normalno porazdeljene spremenljivke: semantična fluentnost, izgovorjene besede, fluentnost v pripovedovanju, % dopoljenih stavkov, % napak lokalne koherence, % leksikalne informativnosti, slovnično razumevanje, razumevanje prozodičnih elementov jezika ter ponavljanje ne-besed. Vse ostale spremenljivke niso normalno porazdeljene.

Zaradi različnega razpona rezultatov smo spremenljivke normalizirali.

6.1 Preverjanje hipotez

Za preverjanje razlik v povprečnih vrednostih med dvema ali več skupinami uporabimo parametrične preizkuse le v primeru, če imamo znotraj vsake skupine vsaj 30 enot in če je

spremenljivka za vsako skupino normalno porazdeljena. V našem primeru ne zadostimo temu kriteriju vsaj z vidika zadostnega števila enot. Kljub standardizaciji smo normalnost dosegli le pri treh, zato je odločili, da uporabimo neparametrične preizkuse. Za primerjavo rezultatov glede na spol smo uporabili Mann-Whitneyev preizkus, glede na starost pa Kruskal-Wallisov preizkus. Četudi na rezultat teh preizkusov ne vpliva dejstvo, ali je spremenljivka normalizirana (normalizirali smo preko standardizirane površine), ali ne, smo pri preverjanju vseeno uporabili normalizirane spremenljivke, ker so z vidika interpretacije lažje. Negativne vrednosti namreč pomenijo podpovprečen rezultat, pozitivne pa nadpovprečen.

6.1.1 Prikaz odvisnih spremenljivk glede na starost

Tabela 12: Prikaz podatkov absolutnih vrednosti opisne statistike glede na starost

		N	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Minimum	Maksimum	Stopnja tveganja
Poimenovanje I	4-6 let	10	63,5	5,74	55	73	,018
	7-9 let	10	68,2	4,64	60	75	
	10-12 let	10	69,2	2,25	65	72	
	Skupaj	30	66,97	4,99	55	75	
Artikulacija	4-6 let	10	84,8	33,34	32	150	,000
	7-9 let	10	126,9	23,75	80	152	
	10-12 let	10	146,3	2,31	142	149	
	Skupaj	30	119,33	34,69	32	152	
Poimenovanje II	4-6 let	10	46,1	6,66	39	59	,000
	7-9 let	10	54	6,93	42	66	
	10-12 let	10	58	2,71	52	61	
	Skupaj	30	52,7	7,49	39	66	
Semantična fluentnost	4-6 let	10	18,6	5,68	8	26	,003
	7-9 let	10	20	7,19	9	31	
	10-12 let	10	29,5	7,95	17	42	
	Skupaj	30	22,7	8,36	8	42	
Fonološka fluentnost /t/	4-6 let	10	0,4	0,97	0	3	,000
	7-9 let	10	4	1,41	2	7	
	10-12 let	10	3,1	1,85	0	6	
	Skupaj	30	2,5	2,09	0	7	
Fonološka fluentnost /k/	4-6 let	10	0,6	1,89	0	6	,001
	7-9 let	10	4,9	3,75	1	13	
	10-12 let	10	5,1	2,02	3	10	
	Skupaj	30	3,53	3,35	0	13	
Fonološka fluentnost /b/	4-6 let	10	0,7	1,63	0	5	,002
	7-9 let	10	2,9	2,02	1	7	
	10-12 let	10	3,5	1,35	0	5	
	Skupaj	30	2,37	2,04	0	7	

Dopolnjevanje stavkov	4-6 let	10	8,7	4,29	0	13	,052
	7-9 let	10	9,1	2,33	6	13	
	10-12 let	10	12	2,36	8	15	
	Skupaj	30	9,93	3,37	0	15	
Izgovorjene besede	4-6 let	10	34,5	14,72	4	55	,000
	7-9 let	10	37,7	9,06	25	51	
	10-12 let	10	63,9	18,08	39	86	
	Skupaj	30	45,36	19,33	4	86	
Fluentnost v pripovedovanju	4-6 let	10	44,33	18,55	8,28	81,43	,001
	7-9 let	10	74,39	29,21	34	104,54	
	10-12 let	10	87,42	16,72	58,77	122,86	
	Skupaj	30	68,72	28,20	8,28	122,86	
Povprečna dolžina povedi	4-6 let	10	3,69	1,14	0,8	4,83	,000
	7-9 let	10	4,70	0,37	4	5,11	
	10-12 let	10	5,36	0,49	4,88	6,25	
	Skupaj	30	4,59	1,00	0,8	6,25	
% fonoloških napak	4-6 let	10	25,58	20,26	0	73,33	,000
	7-9 let	10	3,58	7,56	0	23,91	
	10-12 let	10	0	0	0	0	
	Skupaj	30	9,72	16,66	0	73,33	
% semantičnih parafrazij	4-6 let	10	13,21	30,77	0	100	,243
	7-9 let	10	1,50	2,19	0	6,06	
	10-12 let	10	1,06	1,31	0	3,66	
	Skupaj	30	5,26	18,13	0	100	
% paragramatizmov	4-6 let	10	13,23	30,93	0	100	,371
	7-9 let	10	4,397	5,85	0	16,33	
	10-12 let	10	2,15	3,09	0	9,3	
	Skupaj	30	6,59	18,28	0	100	
% dopoljenih stavkov	4-6 let	10	34,07	12,96	0	46,15	,004
	7-9 let	10	57,99	25,23	14,29	88,89	
	10-12 let	10	68,38	23,24	25	100	
	Skupaj	30	53,48	25,11	0	100	
% kohezijskih napak	4-6 let	10	40,88	36,68	0	100	,149
	7-9 let	10	23,06	22,26	0	71,43	
	10-12 let	10	19,14	11,44	0	33,33	
	Skupaj	30	27,69	26,55	0	100	
% napak lokalne koherence	4-6 let	10	69,38	16,16	38,46	100	,002
	7-9 let	10	47,60	34,29	11,11	100	
	10-12 let	10	26,66	18,91	6,67	52,94	
	Skupaj	30	47,89	29,52	6,67	100	
% napak globalne koherence	4-6 let	10	16,88	29,74	0	100	,842
	7-9 let	10	11,66	13,32	0	33,33	
	10-12 let	10	13,36	13,20	0	44,44	
	Skupaj	30	13,97	19,71	0	100	

% leksikalne informativnosti	4-6 let	10	53,67	22,42	0	74,55	,059
	7-9 let	10	72,04	18,99	25	91,18	
	10-12 let	10	74,95	20,20	29,07	92,31	
	Skupaj	30	66,89	22,05	0	92,31	
Slušno razločevanje	4-6 let	10	23,2	4,76	13	29	,004
	7-9 let	10	25,7	4,67	18	32	
	10-12 let	10	29,7	1,49	27	32	
	Skupaj	30	26,2	4,68	13	32	
Slovnično razumevanje	4-6 let	10	25,4	3,86	19	32	,000
	7-9 let	10	33,7	2,79	29	37	
	10-12 let	10	34,9	3,96	26	39	
	Skupaj	30	31,33	5,51	19	39	
Slovnična presoja	4-6 let	10	14,2	2,48	8	16	,080
	7-9 let	10	14,9	1,91	12	18	
	10-12 let	10	16,2	1,13	14	18	
	Skupaj	30	15,1	2,04	8	18	
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	4-6 let	10	5,5	3,71	0	10	,000
	7-9 let	10	9,6	3,74	4	14	
	10-12 let	10	12,4	2,06	8	15	
	Skupaj	30	9,17	4,27	0	15	
Razumevanja čustvene prozodije	4-6 let	10	9	2,40	4	12	,030
	7-9 let	10	11,1	1,52	7	12	
	10-12 let	10	11	1,56	7	12	
	Skupaj	30	10,37	2,06	4	12	
Ponavljjanje besed	4-6 let	10	12,8	4,24	5	18	,002
	7-9 let	10	16,1	1,73	13	18	
	10-12 let	10	17,4	1,07	15	18	
	Skupaj	30	15,43	3,28	5	18	
Ponavljjanje ne-besed	4-6 let	10	9,3	4,45	2	17	,025
	7-9 let	10	12,6	3,81	6	17	
	10-12 let	10	14,1	2,92	8	17	
	Skupaj	30	12	4,17	2	17	
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	4-6 let	10	17	5,98	3	24	,000
	7-9 let	10	0	0	0	0	
	10-12 let	10	0	0	0	0	
	Skupaj	30	5,67	8,80	0	24	
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	4-6 let	10	0	0	0	0	,000
	7-9 let	10	13	4,47	2	17	
	10-12 let	10	16	2,54	11	19	
	Skupaj	30	9,67	7,62	0	19	
Vsota	4-6 let	10	339,8	71,66	239	478	,000
	7-9 let	10	426,7	53,15	364	513	
	10-12 let	10	478,4	21,31	432	498	

	Skupaj	30	414,97	77,42	239	513	
--	--------	----	--------	-------	-----	-----	--

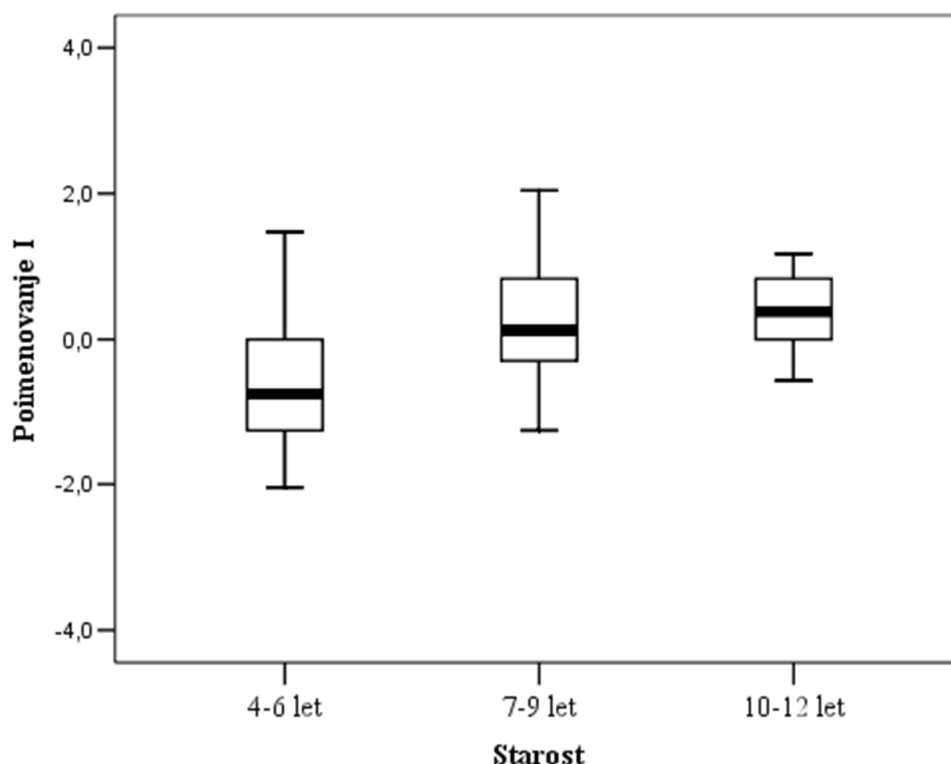
6.1.2 Prvi del instrumentarija BVL_4-12

6.1.2.1 Poimenovanje in artikulacija (za otroke od 4;00 do 6;11 let)

Avtorji so za ta namen izbrali najbolj pogoste besede. Test vsebuje 70 samostalnikov in 7 glagolov. Samostalniki so porazdeljeni v 16 semantičnih kategorij (oblačila, bivališča, živali, pohištvo, samostalniki povezani z otroško igro – igrače, barve, električni gospodinjstvi aparati, nebeški pojavi, prevozna sredstva, pijače, hrana, pribor, deli teles, rastline, predmeti). Test sprašuje po akcijskih glagolih (spati, igrati se, kuhati...). Besede so bile izbrane tako, da se lahko pri otroku preverja skupno 202 konsonantskih fonemov (74 zapornikov, 28 frikativov, 16 zlitnikov, 35 nosnikov, 29 lateralov in 23 vibrantov).

Najprej smo preverjali, kako so otroci poimenovali gradivo.

Graf 1: Poimenovanje I

Mediana rezultata testa poimenovanja (I) je v starostni skupini 4 do 6 let izrazito nižja kot v preostalih dveh starostnih skupinah.

Tabela 13: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje I

	Starost															hi- kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Poimenovanje I	-0,61	-2,04	1,47	1,02	-0,76	0,28	-1,26	2,04	1,03	0,13	0,33	-0,57	1,18	0,53	0,38	6,137	0,046

Povprečje podtesta Poimenovanje 1 s starostjo narašča, razpršenost, ki se kaže v standardnem odklonu, pa pada.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo statistično pomembne razlike med starostnimi skupinami ($p=0,046$).

V večini primerov so vse tri skupine pravilno poimenovalе pokazane slike. Pri vseh treh skupinah otrok z govorno-jezikovnimi motnjami je bilo nekaj negotovosti pri naslednjih slikah:

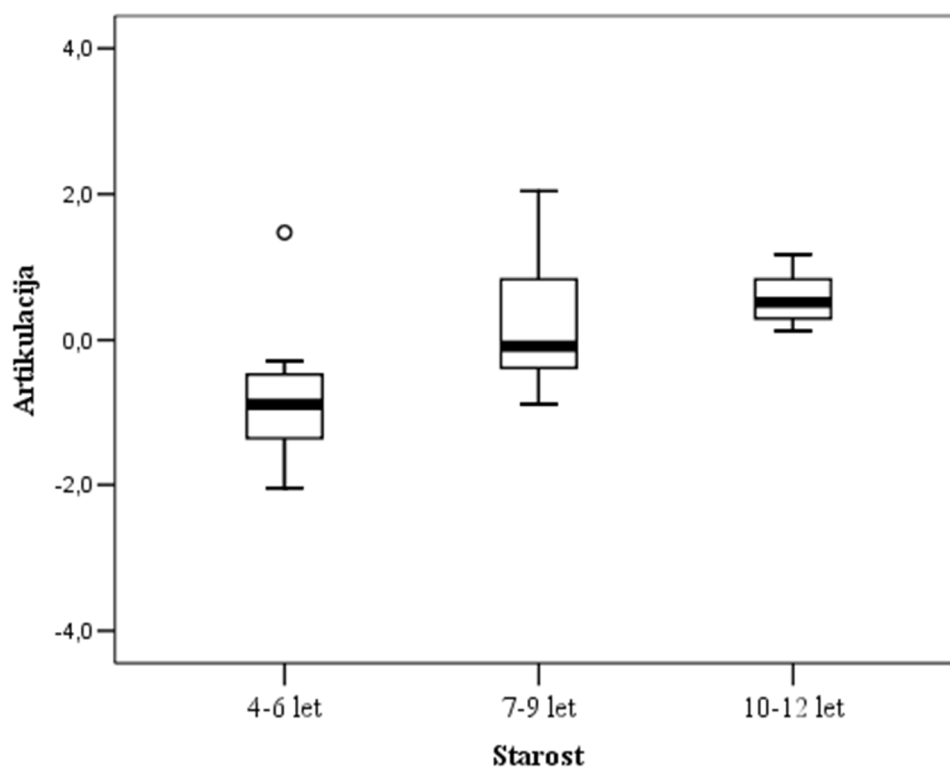
- tabla (kjer so v večini primerov odgovorili *televizija, škatla*);
- petelin (kjer so v večini primerov odgovorili *kokoš*);
- jezero (kjer so vsi odgovorili *hribi, gore, reka*);
- skodelica (kjer so v večini primerov odgovorili *kozarec, lonec, čajnik*);
- časopis (kjer so v večini primerov odgovorili *pismo, reklama, knjiga*);
- pri glagolu igra se (kjer so v večini primerov odgovorili *igrače*);
- pri glagolu zehanje (kjer so v večini primerov odgovorili *utrujen, zaspan*);
- steklenica (kjer so v večini primerov odgovorili *kozarec, mleko*);
- ventilator (kjer v večini primerov niso znali odgovora ali pa so rekli *piha, veter, vetrnica*) in
- gnezdo (kjer so v večini primerov rekli *jajca, hišica*).

Nekateri posamezniki so bili tudi negotovi pri slikah o vrtavki in kameli, kjer niso podali odgovora, saj niso uspeli priklicati ustrezne besede.

Mislimo, da so otroci z govorno-jezikovnimi težavami imeli težave pri zgoraj navedenih besedah, ker v določenih primerih slikovni material ni bil nazoren (v primeru slike jezera, kjer ni niti en testiranec pravilno odgovoril). V večini primerov pa mislimo, da testiranci niso podali pravičnega odgovora, ker niso uspeli priklicati primerne izraza za dano sliko, vendar se njihovi odgovori približujejo tarčni besedi. Testiranci so v večini primerov opisovali slike s sopomenkami (npr. za ventilator: *piha*, pri zehanju: *zaspan*). V določenih primerih pa mislim, da so se pokazali naslednji rezultati, saj nekatere besede niso v njihovi vsakdanji rabi (npr. ventilator).

Nadalje smo ugotavljali še, kako so otroci artikulirali vsako posamezno besedo.

Graf 2: Artikulacija

Mediana rezultata testa artikulacije je v starostni skupini 4 do 6 let izrazito nižja kot v preostalih dveh starostnih skupinah, pri čemer je ena oseba dosegla izrazito višji rezultat od ostalih. Mediana skupine 10 do 12 let je tudi nekoliko višja od mediane 7 do 12 let.

Tabela 14: Prikaz podatkov opisne statistike – Artikulacija

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Artikulacija	-0,79	-2,04	1,47	0,96	-0,90	0,21	-0,89	2,04	0,94	-0,08	0,57	0,12	1,18	0,34	0,52	12,312	0,002

Povprečje podtesta Artikulacija s starostjo narašča, standardni odklon pa je izrazito manjši v najstarejši starostni skupini, v kateri so otroci dosegli zelo podobne rezultate.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,002$). Artikulacija se starostjo izboljšuje, saj je najslabša v najmlajši starostni skupini, najboljša pa v najstarejši.

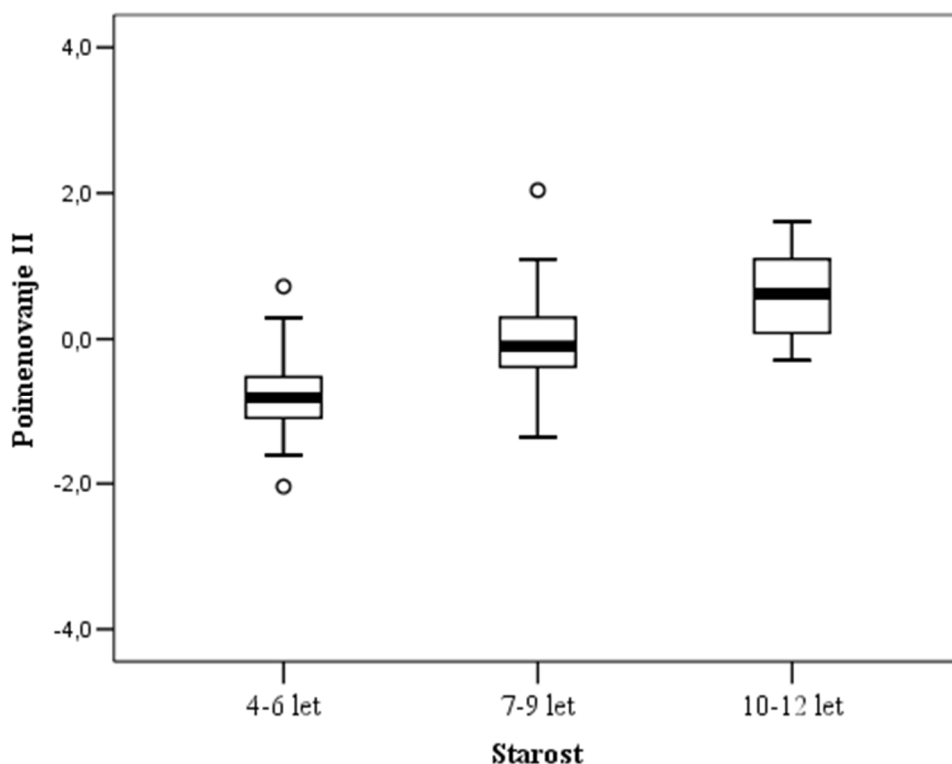
Prva starostna skupina otrok (4-6 let) je dosegla nižje rezultate v primerjavi z ostalima dvema skupinama, saj imajo otroci take starosti največ artikulacijskih netočnosti. Največ izstopanj se je pojavilo pri besedah, ki vsebujejo sičnike, šumnike in /r/. Pri večini otrok iz te starostne skupine so se pojavile distorzije, omisije, substitucije. Pri testirancih, ki so imeli težje govorne jezikovne zaostanke, so sičnike in šumnike nadomeščali z /d/-jem oziroma pri daljših besedah so bile prisotne omisije zlogov. V drugi starostni skupini so se

odstopanja pri izgovarjavi besed največ pokazala pri nepravilni uporabi glasu /r/. Nekateri testiranci so glas /r/ nadomeščali z glasom /l/ oziroma je bilo pri poimenovanju slik slišati uvularni /r/.

6.1.2.2 Poimenovanje (za otroke od 7;11 do 11;11 let)

Avtorji so v ta namen izbrali najbolj pogoste besede. Test vsebuje 51 samostalnikov in 16 glagolov. Samostalniki so porazdeljeni v 15 semantičnih kategorij (oblačila, živali, pohištvo, samostalniki, povezani z otroško igro – igrače, barve, električni gospodinski aparati, nebeški pojavi, geometrijski pojmi, poklici, pribor, deli teles, rastline, prevozna sredstva, materiali, predmeti). Test sprašuje po akcijskih glagolih (spati, igrati se, kuhati...).

Graf 3: Poimenovanje II

Mediana rezultata testa poimenovanja (II) je najnižja v starostni skupini 4 do 6 let in najvišja v skupini 10 do 12 let. Po ena oseba je v prvih dveh starostnih skupinah dosegla izrazito višji rezultat, v najmlajši skupini pa ena izrazito nižji.

Tabela 15: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje II

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Poimenovanje II	-0,77	-2,04	0,72	0,81	-0,81	0,11	-1,36	2,04	0,93	-0,10	0,65	-0,29	1,61	0,59	0,62	11,862	0,003

Tudi povprečje testa poimenovanja (II) je najnižje v starostni skupini 4 do 6 let in najvišje v skupini 10 do 12 let. Razpršenost rezultatov je precej nižja v najstarejši starostni skupini glede na ostali dve.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,003$). Otroci v starostni skupini 4 do 6 let so pričakovano dosegli najslabši rezultat, najstarejši pa najboljši rezultat.

Pri poimenovanju so testiranci v najmlajši in v srednji skupini naleteli na težave pri naslednjih besedah:

- kravata (kjer v večini primerov niso poimenovali predmeta);
- skleda (kjer so v večini primerov odgovorili *lonec, kozarec, posoda, krožnik*);
- steklenica (kjer so v večini primerov odgovorili *mleko* ali pa *kozarec*);
- smuči (kjer je večina testirancev odgovorila, da so to *smučarske palice* oz. *drsalke, sanke*);
- puran (kjer so v večini primerov odgovorili *kokoš, pav*);
- slama (kjer so nekateri odgovorili *vile, grablje*);
- kamin (kjer so v večini primerov odgovorili *peč, hiša*);
- natakár (kjer so nekateri odgovorili *gostilničar, strežnik* oz. *človek, ki nese*);
- kocka (kjer so v večini primerov odgovorili *škatla*);
- vosek (kjer so v večini primerov odgovorili *sveča, smola*);
- vrtavka (kjer so v večini primerov odgovorili *vrtiljak, jojo*);
- peta na stopalu (kjer so v večini primerov odgovorili *noga* oziroma *gleženj*);
- riše (kjer so v večini primerov odgovorili *gradi hišo*) in
- koplje (kjer so v večini primerov odgovorili *zaklad*).

Pri najstarejši skupini so otroci imeli težave s poimenovanjem: skleda, smuči, kamin, peta na stopalu, puran in vosek.

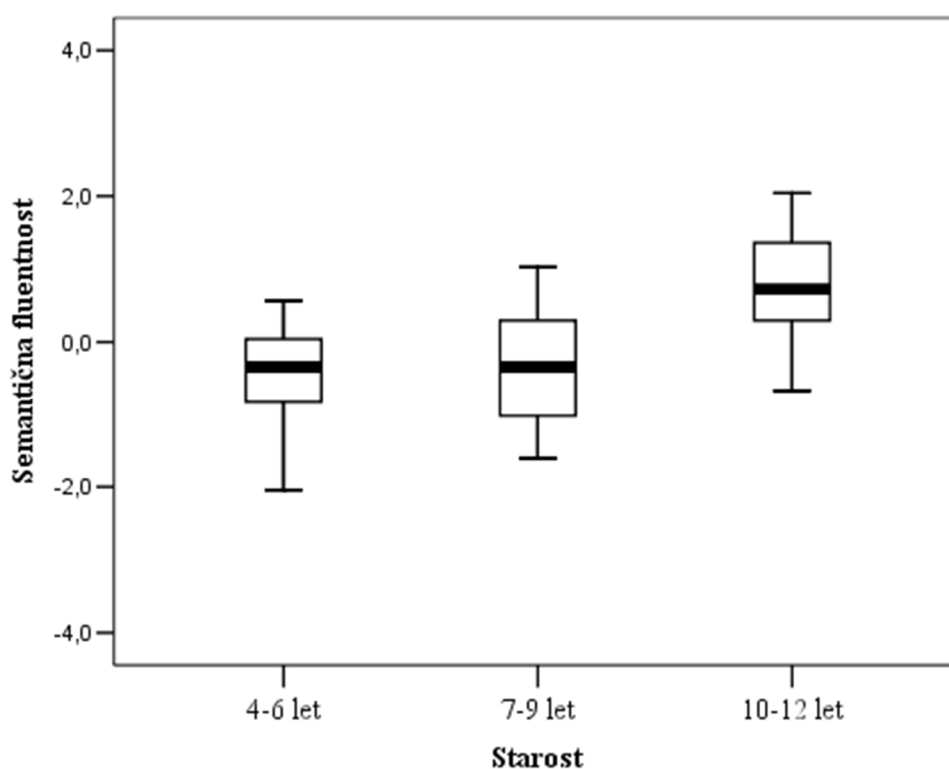
Vsi testiranci so pri sliki, kjer je bil prikazan otrok, ki se kopa oziroma umiva, odgovorili, da se otrok tušira.

Iz dobljenih rezultatov lahko sklenemo, da so za pojme, ki jih otroci z govorno-jezikovnimi motnjami uporabljajo v vsakdanjem življenju, lažje priklicali iz spomina ustrežni termin. Pri besedah (kot npr. natakár, kamin) pa so imeli nekaj težav pri priklicu ustreznega termina. Testiranci so skušali termin opisati z drugimi besedami, vendar niso našli ustreznega.

6.1.2.3 Semantična fluentnost

Test preverja, koliko besed je otrok sposoben priklicati pri določeni semantični kategoriji. Nadpomenki sta živali in predmeti; otrok mora v 1 minuti naštet čim več podpomenk.

Graf 4: Semantična fluentnost

Mediana testa semantične fluentnosti je izrazito višja v najstarejši starostni skupini.

Tabela 16: Prikaz podatkov opisne statistike Semantična fluentnost

	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Semantična fluentnost	-0,47	-2,04	0,57	0,77	-0,34	-0,31	-1,61	1,02	0,88	-0,34	0,78	-0,67	2,04	0,79	0,72	9,934	0,007

Povprečje v prvih dveh starostnih skupinah se bistveno ne razlikuje in je manjše od 0, medtem ko je v najstarejši starostni skupini precej višje. Razpršenost rezultatov je v vseh treh skupinah približno enaka.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,007$). Najstarejša starostna skupina je dosegla izrazito boljše rezultat kot preostali dve.

Pri sklopu živali v povprečju je:

- prva starostna skupina naštela: 8 besed
- druga starostna skupina naštela: 13 besed
- tretja starostna skupina naštela: 17 besed

Pri sklopu predmeti-stvari je:

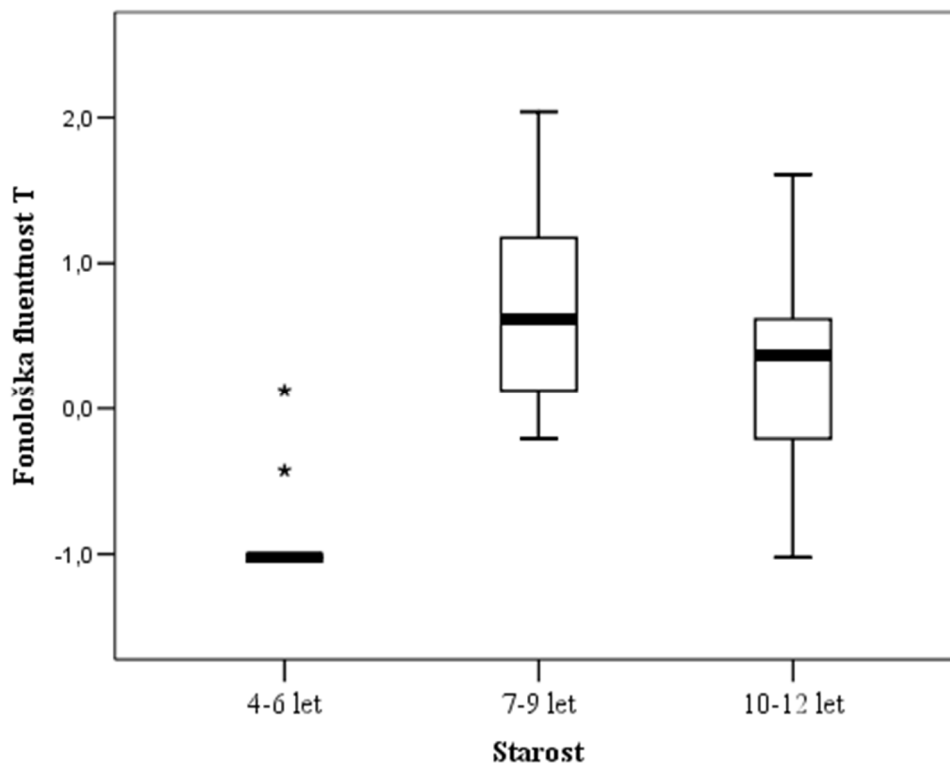
- prva starostna skupina naštela: 8 besed
- druga starostna skupina naštela: 8 besed
- tretja starostna skupina naštela: 12 besed

Najboljši rezultat so dosegli testiranci tretje starostne skupine. Testiranci so v splošnem pri obeh sklopih naštevati predvsem njim znane živali oz. predmete, ki so v vsakdanji rabi. Pri sklopu živali so v večini primerov naštevati domače živali oziroma živali, ki so jih kdaj videli v živalskem vrtu.

6.1.2.4 Fonološka fluentnost

Test pri otroku preverja zmožnost dostopanja do besed v svoji leksiki; pri tem mora uporabiti določen fonološki kriterij. V tem primeru se ocenjuje leksične sposobnosti in tudi zmožnost koncentracije. Pri tej postavki mora otrok naštet čimveč besed, ki se začenjajo na glas /t/, /k/ oziroma na glas /b/. V originalu mora otrok naštet čim več besed, ki se začenjajo na glas /f/ oziroma na glas /s/.

Graf 5: Fonološka fluentnost /t/

Iz grafa 5 o fonološki fluentnosti /t/ lahko razberemo, da v starostni skupini 4 do 6 let so dosegli izrazito nižji rezultat z izjemo dveh otrok. Mediana je najvišja v starostni skupini 7 do 9 let.

Tabela 17: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /t/

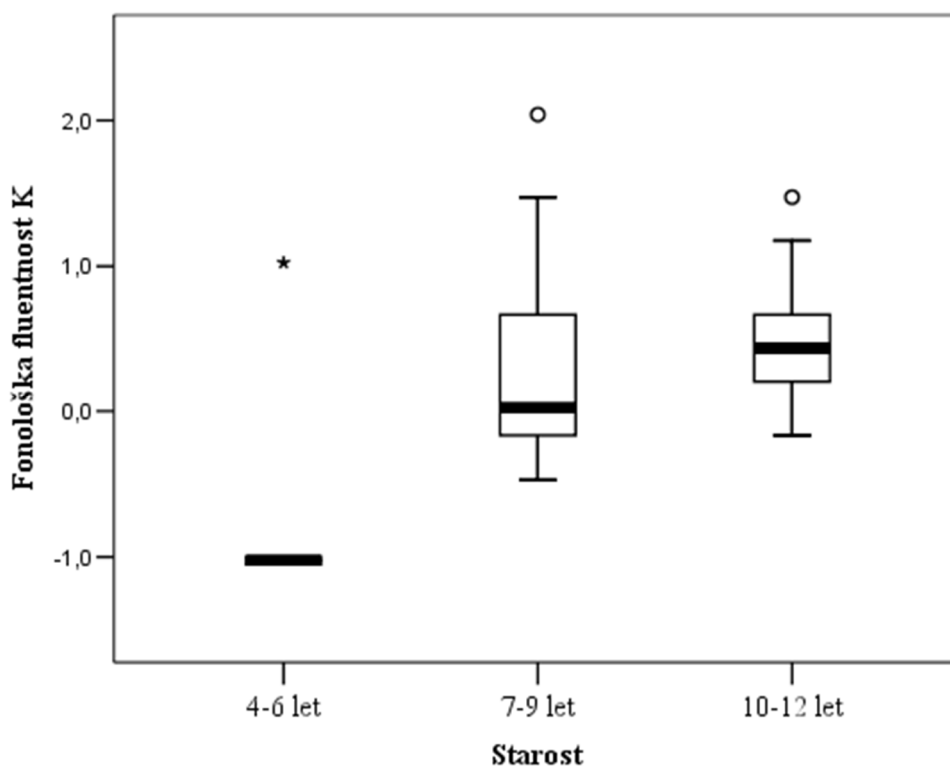
	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Fonološka fluentnost /t/	-0,85	-1,02	0,12	0,39	-1,02	0,64	-0,21	2,04	0,67	0,62	0,29	-1,02	1,61	0,79	0,37	16,206	0,000

Povprečna vrednost je v najmlajši starostni skupini izrazito nižja kot v preostalih skupinah, najvišja pa je v skupini otrok, starih med 7 in 9 let. V najmlajši starostni skupini je tudi precej manjši standardni odklon, torej so otroci v tej starostni skupini dosegli podoben rezultat.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$). Najbolje se je odrezala srednja starostna skupina, na drugem mestu je najstarejša skupina, zadnja pa je najmlajša skupina.

- Testiranci prve skupine so našli v povprečju 1 besedo, ki se začenja na glas /t/.
- Testiranci druge skupine so našli v povprečju 4 besede, ki se začenjajo na glas /t/.
- Testiranci tretje skupine so našli v povprečju 3 besede, ki se začenjajo na glas /t/.

Graf 6: Fonološka fluentnost /k/

V starostni skupini 4 do 6 let so dosegli izrazito nižji rezultat z izjemo enega otroka. Mediana je najvišja v najstarejši starostni skupini. V vseh treh skupinah je en otrok dosegel izrazito višji rezultat od ostalih v skupini.

Tabela 18: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /k/

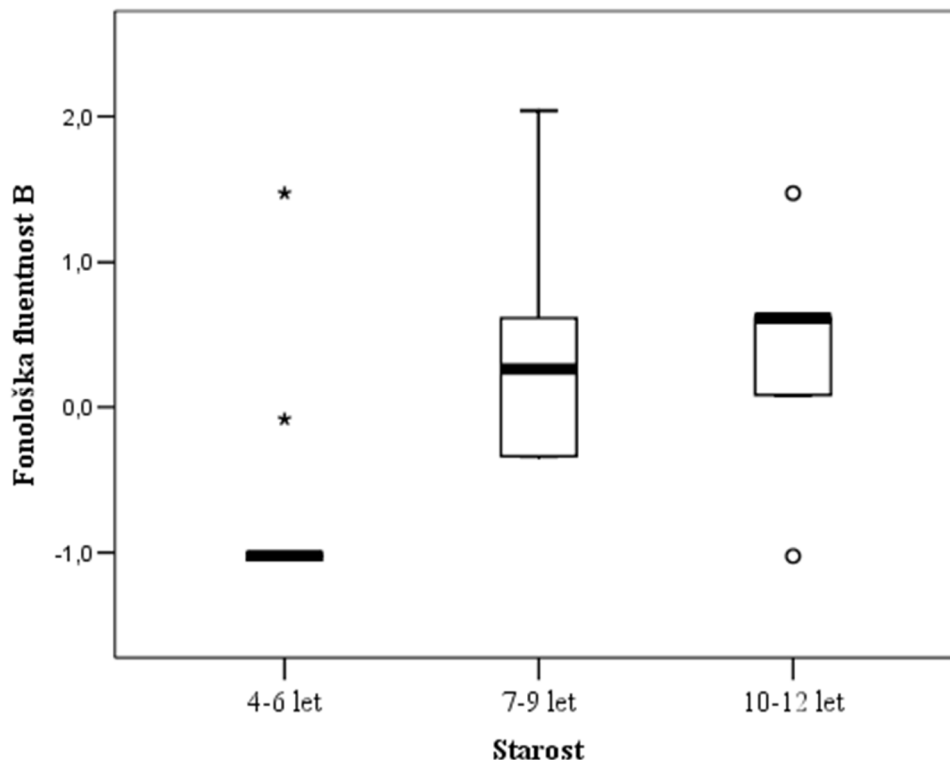
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Fonološka fluentnost /k/	-0,82	-1,02	1,02	0,65	-1,02	0,37	-0,47	2,04	0,84	0,02	0,53	-0,17	1,47	0,50	0,44	14,65	0,001

Povprečje testa fonološka fluentnost /k/ je najnižje v starostni skupini 4 do 6 let in najvišje v skupini 10 do 12 let. Razpršenost rezultatov je nižja v najstarejši starostni skupini glede na ostali dve.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,001$). Najvišji rezultat je dosegla najstarejša skupina, sledi ji srednja skupina, najnižji rezultat pa je dosegla najmlajša skupina.

- Testiranci prve skupine so našli v povprečju 1 besedo, ki se začne na glas /k/.
- Testiranci druge skupine so našli v povprečju 5 besed, ki se začnejo na glas /k/.
- Testiranci tretje skupine so našli v povprečju 6 besed, ki se začnejo na glas /k/.

Graf 7: Fonološka fluentnost /b/

Mediana je v najmlajši starostni skupini izrazito nižja od mediane ostalih dveh skupin. Izjemi sta dva otroka, ki sta dosegla podoben rezultat kot večina otrok. Starostna skupina od 10 do 12 let ima sicer najvišjo mediano, ima pa tudi eno pozitivno in eno negativno ekstremno vrednost.

Tabela 19: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /b/

	Starost															hi- kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Fonološka fluentnost /b/	-0,68	-1,02	1,47	0,81	-1,02	0,31	-0,34	2,04	0,76	0,27	0,43	-1,02	1,47	0,64	0,62	11,051	0,004

Povprečje podtesta fonološka fluentnost /b/ s starostjo narašča, standardni odklon pa je manjši v najstarejši starostni skupini, kjer so testiranci dosegli eno pozitivno in eno negativno ekstremno vrednost.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,004$).

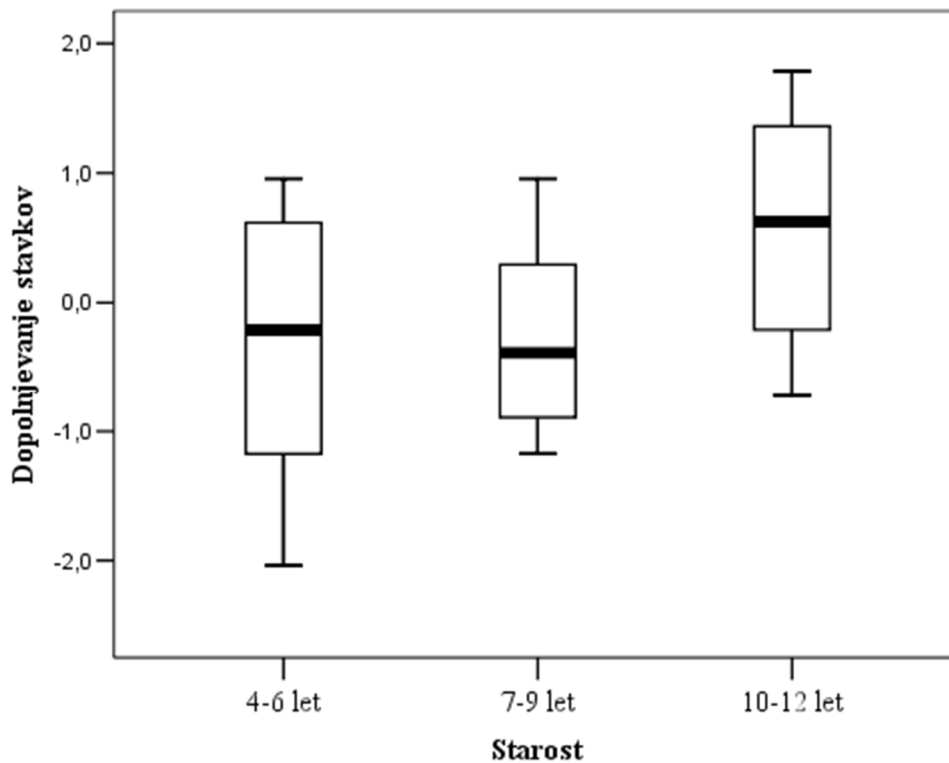
- Testiranci prve skupine so našli v povprečju 1 besedo, ki se začenja na glas /b/.
- Testiranci druge skupine so našli v povprečju 3 besede, ki se začenjajo na glas /b/.
- Testiranci tretje skupine so našli v povprečju 4 besede, ki se začenjajo na glas /b/.

Iz zgornjih rezultatov lahko vidimo, da so sorazmerno s starostjo podtest najboljše rešili testiranci druge skupine, saj so našli največ besed na določen glas oziroma ni večjih razlik med drugo in tretjo starostno skupino. Iz dobljenih rezultatov lahko sklepamo, da so testiranci druge skupine ravno v taki starosti, ko v šoli vadijo podobne vaje. Predvidevamo, da so zato dosegli tak rezultat.

6.1.2.5 Dopolnjevanje stavkov

Test omogoča, da pri otroku preverimo morfološke spretnosti pri dopolnjevanju 14-ih stavkov, ki so različni po dolžini in težavnosti. Težavnost se stopnjuje od lažjih do težjih stavkov. Test preverja različne glagolske čase in oblike.

Graf 8: Dopolnjevanje stavkov

Otroci v starostni skupini od 10 do 12 let so se izrazito bolje odrezali pri testu dopolnjevanja stavkov kot otroci ostalih dveh skupin.

Tabela 20: Prikaz podatkov opisne statistike Dopolnjevanje stavkov

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Dopolnjevanje stavkov	-0,30	-2,04	0,96	1,01	-0,21	-0,34	-1,18	0,96	0,70	-0,39	0,63	-0,72	1,78	0,87	0,63	6,029	0,049

Povprečje v prvih dveh starostnih skupinah se bistveno ne razlikuje in je manjše od 0, medtem ko je v najstarejši starostni skupini precej višje. Standardni odklon je najvišji v starostni skupini od 4-6 let.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,049$).

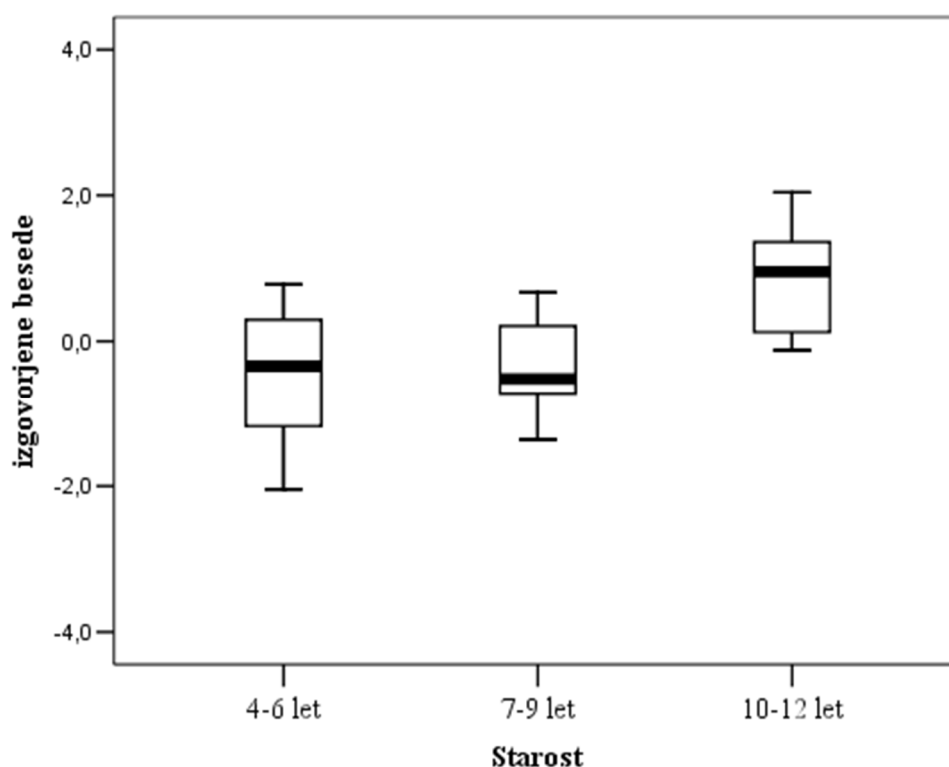
Test je najboljše izpeljala skupina testirancev v tretji starostni skupini. Rezultat je bil predvidljiv, saj so nekatere postavke res težke, zlasti za mlajše otroke. Mlajši testiranci so imeli težave zlasti pri rabi dvojine, preteklika, prihodnjika in pri 9. postavki, ki se je glasila: »Sonce ravnokar vzide. Tudi včeraj...« Večina otrok je odgovorila *je sijalo oz. je vzidlo*. Pri eni od testirank ni bilo mogoče izpeljati testa, saj kljub večkratnemu pojasnjevanju ni dojela, kaj mora storiti.

6.1.2.6 Ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja

Ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja omogoča ocenjevanje otrokovih pripovedovalnih in opisovalnih sposobnosti. Pridobljeni podatki so lahko analizirani bodisi na slovničnem in leksičnem nivoju, bodisi se lahko analizira otrokove pripovedovalne spretnosti. Otrok mora iz danih slik sestaviti neko zgodbo in jo pripovedovati. Ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja sestavljajo naslednje komponente, ki so v nadaljevanju predstavljene: izgovorjene besede, fluentnost v pripovedovanju, povprečna dolžina povedi, % fonoloških napak, % semantičnih parafazij, % paragramatizmov, % dopoljenih stavkov, % kohezijskih napak, % napak lokalne koherence, % napak globalne koherence in % leksikalne informativnosti.

Ocenjevalci smo med testiranjem merili tudi čas pripovedovanja. Izkazalo se je, da je najmlajša skupina v povprečju pripovedovala največ časa (povprečno 46''), medtem ko so testiranci v drugi starostni skupini v povprečju pripovedovali 38'', v tretji starostni skupini pa 44''. Mnenja smo, da smo dobili tak rezultat, ker so se mlajši otroci v primerjavi z ostalima dvema skupinama večkrat zatikali med pripovedovanjem, torej so bili manj fluentni med pripovedovanjem. Uporabljali so veliko mašil, ponavljali besede.

Graf 9: Izgovorjene besede

Pri testu izgovorjenih besed so se otroci v starostni skupini od 10 do 12 let izrazito bolj odrezali kot otroci ostalih dveh skupin.

Tabela 21: Prikaz podatkov opisne statistike Izgovorjene besede

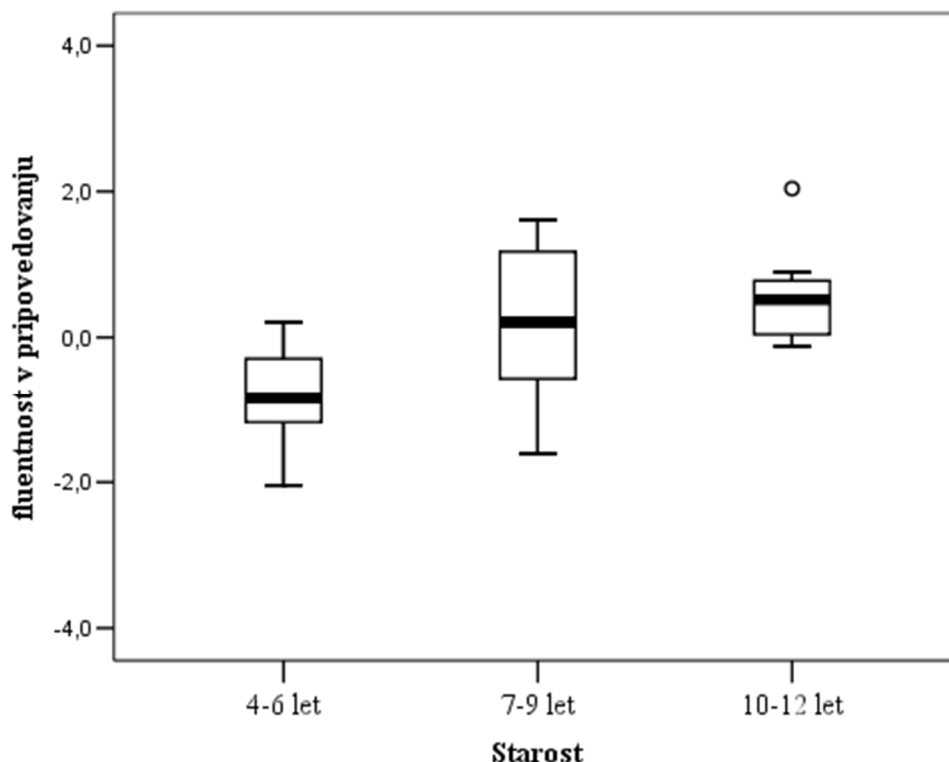
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
izgovorjene besede	-0,50	-2,04	0,78	0,92	-0,34	-0,34	-1,36	0,67	0,67	-0,52	0,84	-0,12	2,04	0,74	0,96	11,218	0,004

Povprečje pri podtestu izgovorjene besede je v prvih dveh starostnih skupinah manjše od 0, medtem ko je v najstarejši starostni skupini precej višje. Iz tabele je razvidno, da je standardni odklon najvišji v najmlajši starostni skupini.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,004$).

Ocenjevali smo tudi odstotek izgovorjenih besed. Rezultati so očitno pokazali razliko med prvo in tretjo starostno skupino. Iz rezultatov lahko razberemo, da sta prvi dve starostni skupini v primerjavi s tretjo starostno skupino uporabljali veliko manj polnopenskih besed. Prvi dve skupini sta uporabljali veliko število mašil.

Graf 10: Fluentnost v pripovedovanju

Mediana rezultata fluentnosti v pripovedovanju je v najmlajši starostni skupini nižja kot v ostalih dveh skupinah. V najstarejši starostni skupini je ena oseba dosegla izrazito visok rezultat.

Tabela 22: Prikaz podatkov opisne statistike Fluentnost v pripovedovanju

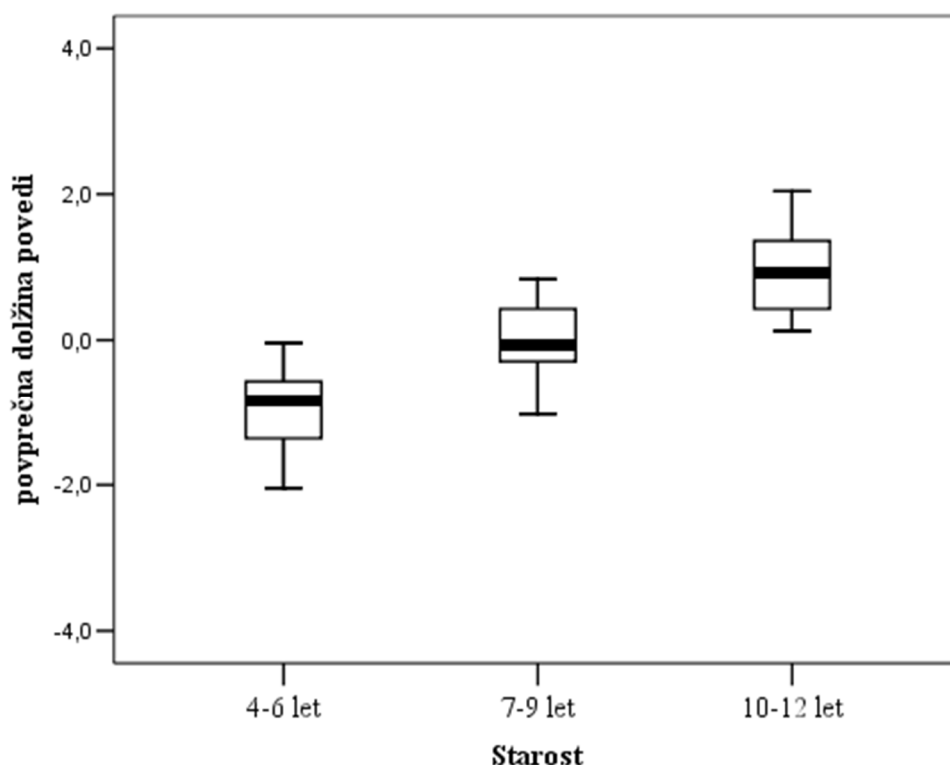
	Starost															hi- kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
fluentnost v pripovedovanju	-0,80	-2,04	0,21	0,65	-0,83	0,24	-1,61	1,61	1,05	0,21	0,57	-0,12	2,04	0,62	0,52	11,925	0,003

Povprečje s starostjo narašča; standardni odklon je najvišji v starostni skupini 7-9 let.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,003$).

Glede na rezultat, ki smo ga dobili pri analizi izgovorjenih besed, smo pričakovali tudi naslednje rezultate, ki so potrdili dejstvo, da so mlajši otroci veliko manj fluentni v primerjavi s starejšo skupino testirancev. Tudi ti podatki potrdijo dejstvo, da se otrokom med 4. in 6. letom večkrat zatika in uporabljajo mašila.

Graf 11: Povprečna dolžina povedi

Mediana rezultata povprečne dolžine povedi s starostjo narašča – najnižja je v skupini 4 do 6 let, najvišja pa v skupini 10 do 12 let.

Tabela 23: Prikaz podatkov opisne statistike Povprečna dolžina povedi

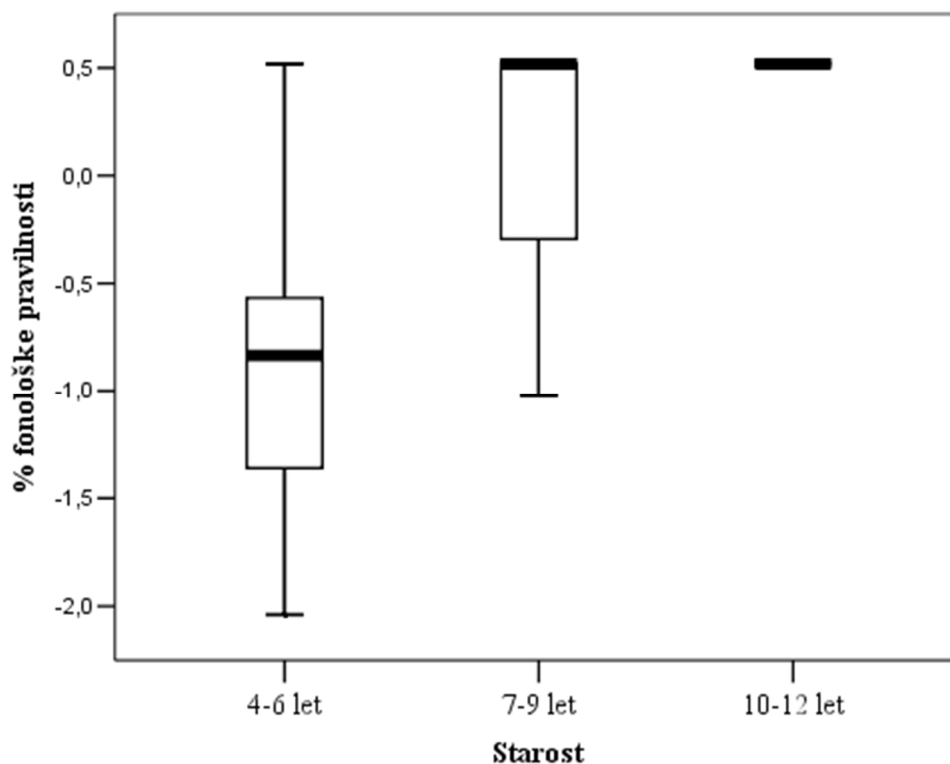
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
povprečna dolžina povedi	-0,95	-2,04	-0,04	0,60	-0,83	0,01	-1,02	0,83	0,56	-0,06	0,95	0,12	2,04	0,61	0,93	20,228	0,000

Povprečna vrednost je v najmlajši starostni skupini izrazito nižja kot v preostalih skupinah, najvišja pa je v skupini otrok, starih med 10 in 12 let. Razpršenost rezultatov je v vseh treh skupinah približno enaka.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Iz analize prejšnjih podatkov smo sklepali, da bo posledično tudi dolžina povedi najkrajša pri najmlajši starostni skupini. Pokazalo se je, da prva starostna skupina v povprečju pove 3 besede v eni povedi, druga 4 besede in tretja od 5 do 6 besed. Glede na starost, ki jo imajo otroci, je bilo pričakovati v splošnem več besed v eni povedi pri vsaki skupini. V teoriji (Kranjc, 1999) namreč lahko zasledimo, da je povprečna dolžina povedi pri otroku izražena kot otrokova starost (torej npr. 4 leta – v tej starosti naj bi tipični otrok sestavljal štiribesedne stavke) plus še ena beseda, torej naj bi štiriletniki uporabljali stavek sestavljen iz 5 besed.

Graf 12: Odstotki fonološke pravilnosti

Mediana rezultata testa fonološke pravilnosti je najnižja v najmlajši starostni skupini. Preostali skupini imata enako mediano, pri čemer so vsi otroci iz najstarejše skupine dosegli isti rezultat.

Tabela 24: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki fonološke pravilnosti

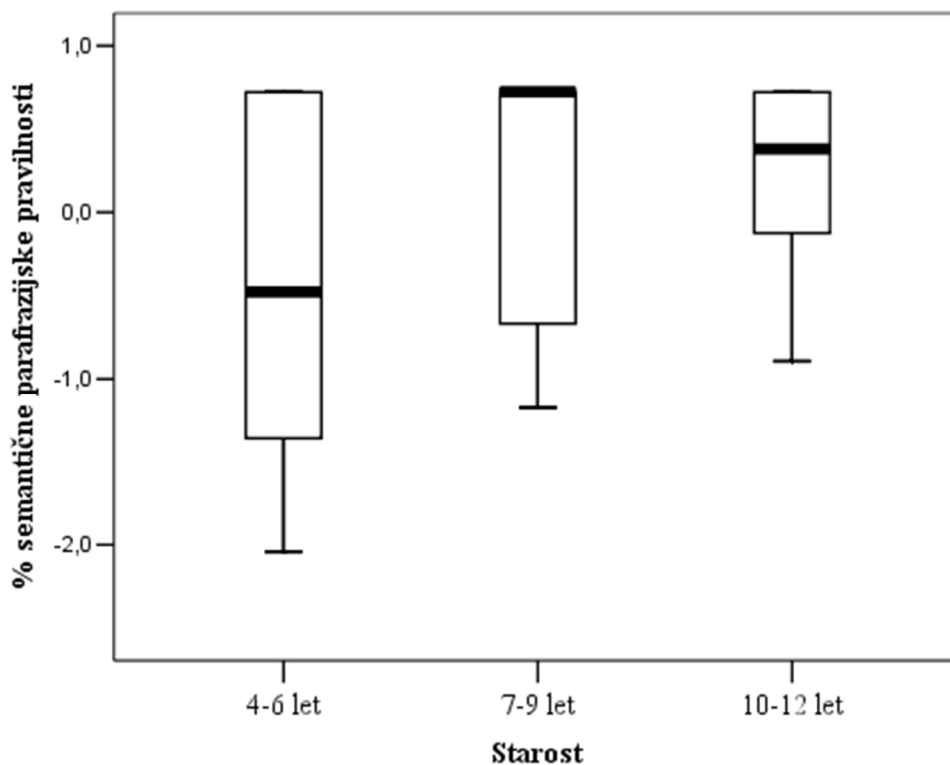
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
% fonološke pravilnosti	-0,90	-2,04	0,52	0,70	-0,83	0,19	-1,02	0,52	0,56	0,52	0,52	0,52	0,52	0,00	0,52	18,299	0,000

Tudi povprečje testa odstotek fonološke pravilnosti je najnižje v starostni skupini 4 do 6 let in najvišje v skupini 10 do 12 let. Razpršenost rezultatov je najvišja v najmlajši starostni skupini glede na ostali dve. Iz rezultatov tabele lahko razberemo, da so vsi otroci iz najstarejše skupine dosegli isti rezultat.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Pri prvi starostni skupini smo zasledili največ fonoloških napak. Pri drugi in tretji starostni skupini ni bilo zaslediti večjih fonoloških napak. Tudi ta podatek nas ni presenetil, kajti, kot smo že ugotavljali pri prejšnjih testih, v najmlajši skupini je bilo prisotnih največ fonetičnih dislalij.

Graf 13: Odstotki semantične parafrazijske pravilnosti

Mediana rezultata testa semantične parafrazijske pravilnosti je izrazito nižja v najmlajši starostni skupini. V tej skupini so tudi najbolj razpršeni rezultati. Najvišja mediana je sicer v srednji starostni skupini.

Tabela 25: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki semantične parafrazijske pravilnosti

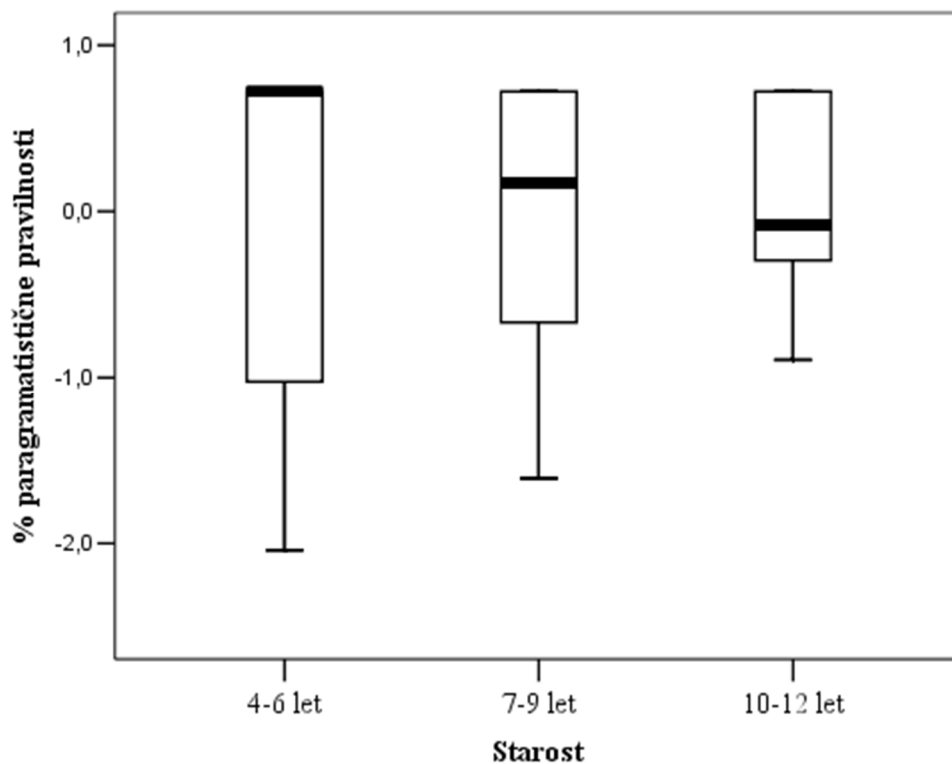
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
% semantične parafrazijske pravilnosti	-0,49	-2,04	0,72	1,00	-0,47	0,12	-1,18	0,72	0,81	0,72	0,21	-0,89	0,72	0,60	0,38	3,4	0,183

Povprečna vrednost s starostjo narašča. Razpršenost, ki se kaže v standardnem odklonu, pa pada.

Ne glede na razlike v medianah pa na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa ne moremo potrditi, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,183$).

Pri analizi semantičnih parafazij smo ugotovili, da so testiranci v prvi starostni skupini dosegli 13 %, v drugi starostni skupini 1,5 % ter v tretji starostni skupini 1 %. V prvi starostni skupini je predvsem izstopal rezultat ene testiranke, ki ima težji govorno-jezikovni zaostanek.

Graf 14: Odstotki paragramatiščne pravilnosti

Mediana rezultata testa paragramatistične pravilnosti se med skupinami bistveno ne razlikuje. Najvišja je v najmlajši starostni skupini, najnižja pa v najstarejši.

Tabela 26: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki paragramatistične pravilnosti

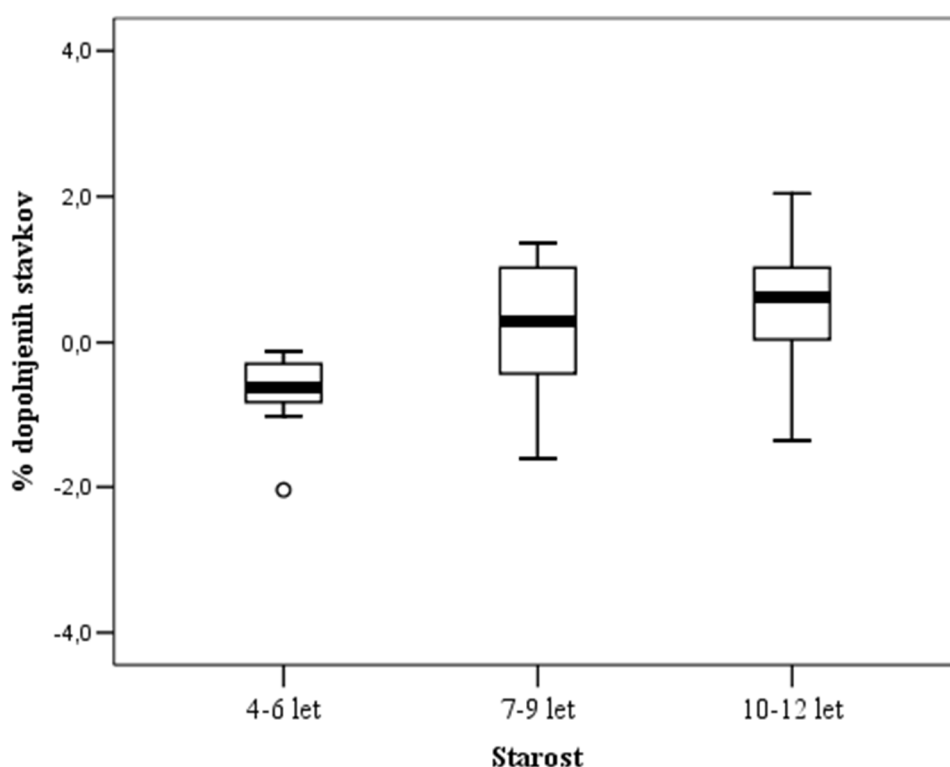
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
% paragramatistične pravilnosti	-0,09	-2,04	0,72	1,09	0,72	-0,07	-1,61	0,72	0,90	0,17	0,01	-0,89	0,72	0,56	-0,08	0,015	0,992

Tudi iz povprečja podtesta % paragramatistične pravilnosti je iz tabele 26 razvidno, da s starostjo narašča, razpršenost pa pada.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa ne moremo potrditi, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,992$).

Pri analizi paragramatizmov smo ugotovili, da so testiranci v prvi starostni skupini dosegli 13 %, v drugi skupini 4 % ter v tretji starostni skupini 2 %. Rezultati kažejo na dejstvo, da so pri vseh treh skupinah prisotni paragramatizmi

Graf 15: Odstotki dopoljenih stavkov

Mediana testa dopoljenih stavkov je najnižja v najmlajši starostni skupini, kjer so otroci dosegli tudi najbolj podobne rezultate z izjemo enega, ki je dosegel izrazito nižji rezultat.

Tabela 27: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki dopolnjenih stavkov

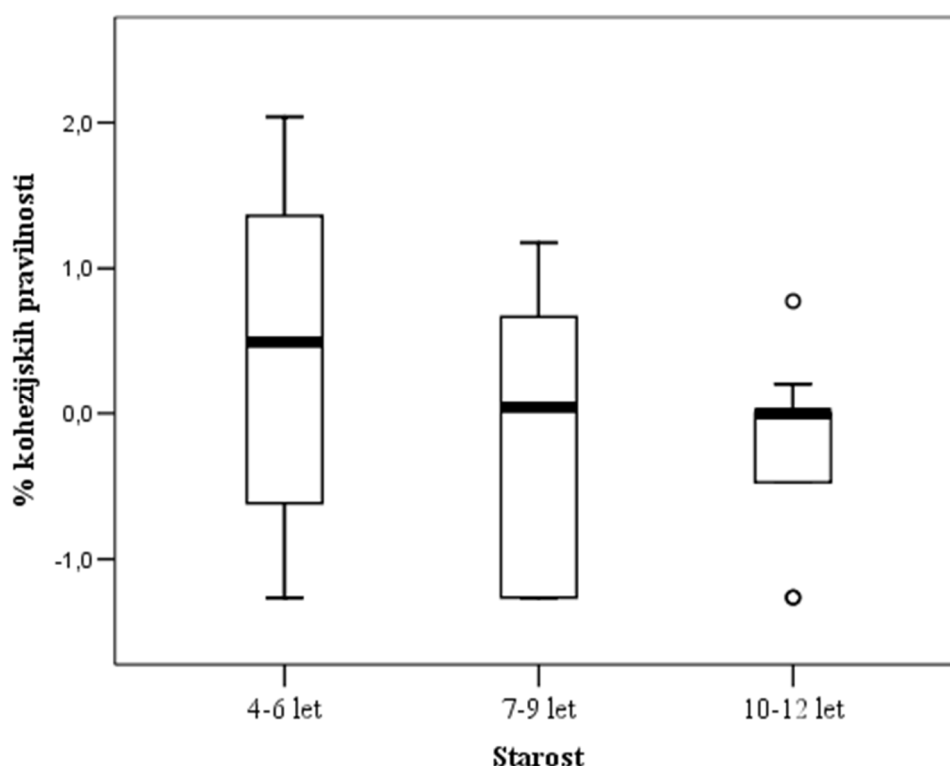
	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
% dopolnjenih stavkov	-0,70	-2,04	-0,12	0,55	-0,62	0,14	-1,61	1,36	0,96	0,29	0,56	-1,36	2,04	0,94	0,62	10,139	0,006

Povprečna vrednost je v najmlajši starostni skupini izrazito nižja kot v preostalih skupinah. V najmlajši starostni skupini je tudi precej manjši standardni odklon, torej so otroci v tej starostni skupini dosegli podoben rezultat.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,006$).

Pri analizi pripovedovanja zgodb smo se tudi zaustavili pri analizi odstotkov dopolnjenih stavkov. Tudi iz teh rezultatov lahko razberemo, da so najstarejši testiranci najboljše strukturirali stavke. Njihovi stavki so bili smiselni, uporabljali so smiselne besede. Stavki so predstavljali neko smiselno celoto, neko zaključeno misel.

Graf 16: Odstotki kohezijskih pravilnosti

Mediana testa kohezijske pravilnosti je najvišja v najmlajši starostni skupini, v kateri so tudi najbolj razpršeni rezultati. V najstarejši so otroci dosegli zelo podobne rezultate z izjemo enega, ki je dosegel izrazito slab rezultat, in enega, ki je dosegel zelo dober rezultat.

Tabela 28: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki kohezijskih pravilnosti

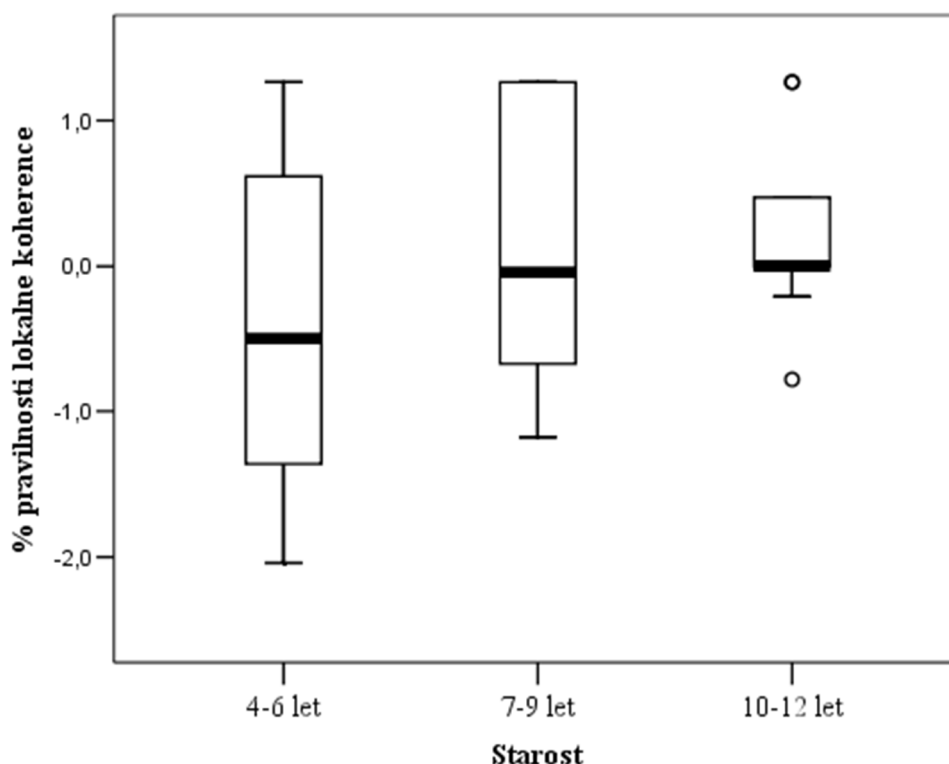
	Starost															hi- kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
% kohezijskih pravilnosti	0,40	-1,26	2,04	1,12	0,50	-0,12	-1,26	1,18	0,94	0,04	-0,23	-1,26	0,78	0,63	0,00	1,938	0,379

Povprečje s starostjo pada, prav tako tudi standardni odklon.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa ne moremo potrditi, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,379$).

Analiza kohezijskih pravilnosti je pokazala, da med starostnimi skupinami ni večjih razlik. Kohezijske pravilnosti predstavljajo sposobnost smiselnega povezovanja stavkov v neko smiselno celoto. Med analiziranjem smo zasledili, da so nekatera pripovedovanja najmlajših otrok predstavljala nepovezано celoto, saj so preskakovali z ene teme na drugo.

Graf 17: Odstotki pravilnosti lokalne koherence

Mediana testa kohezijske pravilnosti je nekoliko višja v najmlajši starostni skupini, v kateri so tudi najbolj razpršeni rezultati. V najstarejši so otroci dosegli zelo podobne rezultate z izjemo enega, ki je dosegel izrazito slab rezultat, in enega, ki je dosegel dober rezultat.

Tabela 29: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki pravilnosti lokalne koherence

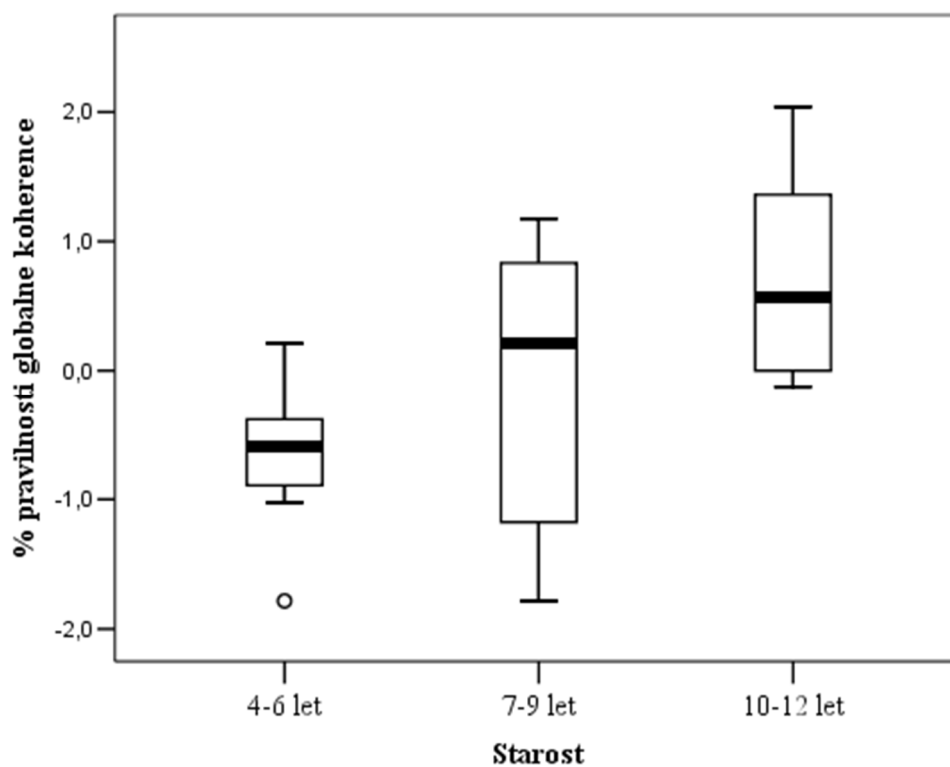
	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
% pravilnosti lokalne koherence	-0,40	-2,04	1,26	1,12	-0,50	0,12	-1,18	1,26	0,94	-0,04	0,23	-0,78	1,26	0,63	0,00	1,938	0,379

Povprečje s starostjo pada, prav tako tudi standardni odklon.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa ne moremo potrditi, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,379$).

Pri tem podtestu nismo zasledili večjih razlik med starostnimi skupinami.

Graf 18: Odstotki pravilnosti globalne koherence

Mediana rezultata testa pravilnosti globalne koherence s starostjo narašča. Vsi otroci iz najmlajše starostne skupine so dosegli zelo podobne rezultate.

Tabela 30: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki pravilnosti globalne koherence

	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		

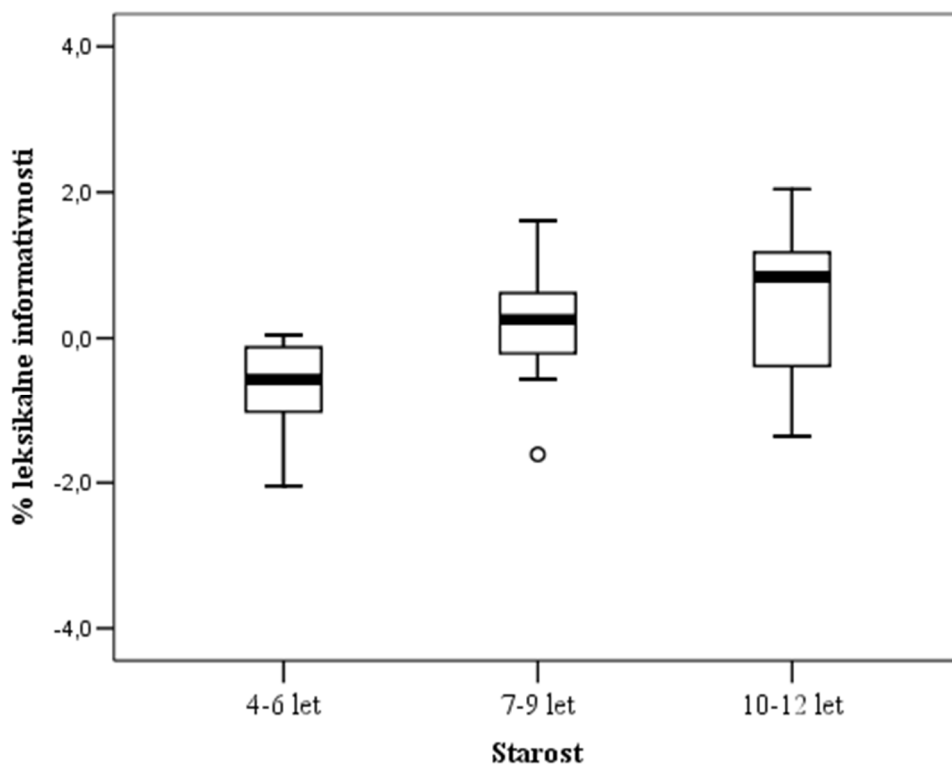
% pravilnosti globalne koherence	-0,66	-1,78	0,21	0,53	-0,59	-0,08	-1,78	1,18	1,03	0,21	0,74	-0,12	2,04	0,74	0,57	11,509	0,003
---	-------	-------	------	------	-------	-------	-------	------	------	------	------	-------	------	------	------	--------	-------

Povprečna vrednost je v najmlajši starostni skupini nižja kot v preostalih skupinah, najvišja pa je v skupini otrok, starih med 10 in 12 let. V najmlajši starostni skupini je tudi precej manjši standardni odklon, torej so otroci v tej starostni skupini dosegli podoben rezultat.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,003$).

Ocenjevali smo tudi odstotke pravilnosti globalne koherence. Kot smo že prej ugotavljali, pravilnost s starostjo narašča, saj so pripovedovanja starejših testirancev bogatejša in bolj smiselno organizirana in strukturirana.

Graf 19: Odstotki leksikalne informativnosti

Mediana rezultata testa leksikalne informiranosti s starostjo narašča. V srednji starostni skupini je en otrok dosegel izrazito slab rezultat.

Tabela 31: Prikaz podatkov opisne statistike odstotki leksikalne informativnosti

	Starost															hi- kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		

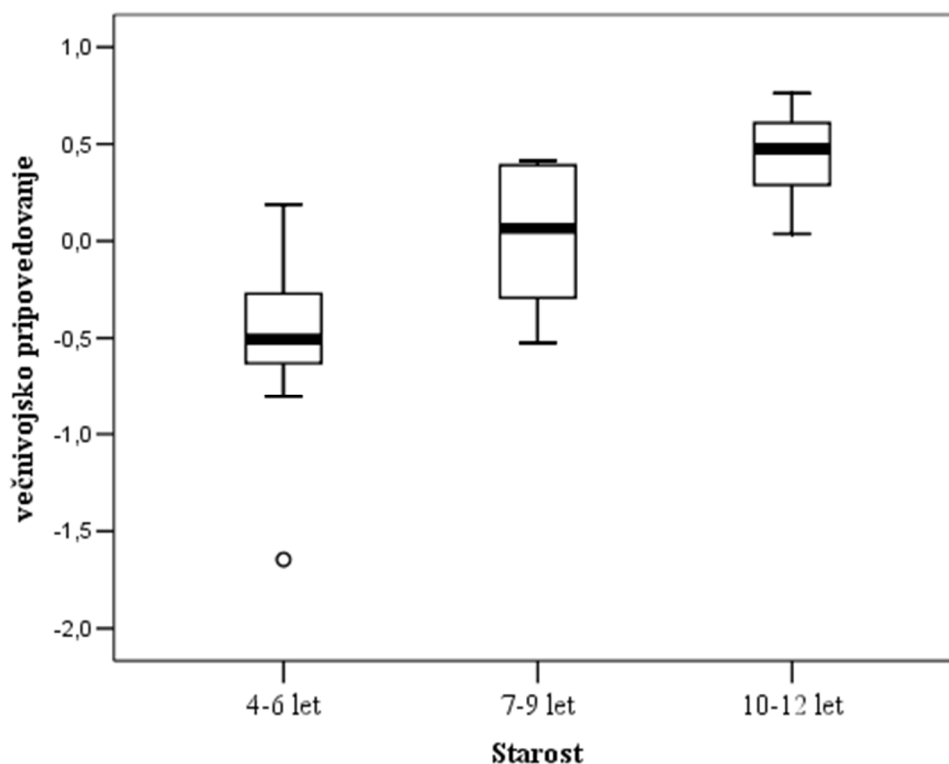
% leksikalne informativnosti	-0,67	-2,04	0,04	0,64	-0,57	0,15	-1,61	1,61	0,84	0,25	0,52	-1,36	2,04	1,05	0,83	8,51	0,014
------------------------------	-------	-------	------	------	-------	------	-------	------	------	------	------	-------	------	------	------	------	-------

Povprečna vrednost je v najmlajši starostni skupini izrazito nižja kot v preostalih skupinah, najvišja pa je v skupini otrok, starih med 10 in 12 let. V najmlajši starostni skupini je tudi precej manjši standardni odklon, torej so otroci v tej starostni skupini dosegli podoben rezultat.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,014$).

Na koncu smo ocenjevali še odstotke leksikalne informativnosti. Izkazalo se je, da so bili testiranci iz najstarejše skupine najbolj informativni pri pripovedovanju. Dobljeni rezultati so bili povsem pričakovani, kajti, kot smo že prej opazili, testiranci iz prve starostne skupine so bili manj fluentni, imeli so več nedopolnjenih povedi, uporabljali so veliko mašil in njihova struktura pripovedovanja je bila šibka – prav tako pri koheziji kot pri koherenci. Iz njihovih pripovedovanj je bilo težko razbrati rdečo nit zgodbe.

Graf 20: Večnivojsko pripovedovanje

Mediana rezultata testa pravilnosti večnivojskega pripovedovanja s starostjo narašča. En otrok iz najmlajše starostne skupine je dosegel izrazito slab rezultat.

Tabela 32: Prikaz podatkov opisne statistike Večnivojsko pripovedovanje

	Starost															hi- kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
večnivojsko pripovedovanje	-0,52	-1,65	0,19	0,48	-0,51	0,03	-0,52	0,42	0,36	0,07	0,45	0,04	0,76	0,22	0,47	18,01	0,000

Povprečje podtesta večnivojsko pripovedovanje s starostjo narašča; razpršenost, ki se kaže v standardnem odklonu, pa pada.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Če povzamemo rezultate, lahko trdimo, da zmožnost pripovedovanja zgodbe otrokom s specifičnimi govorno-jezikovnimi motnjami predstavlja težavo. Iz transkripcij pripovedovanja zgodb smo naleteli na značilne jezikovne težave (vse od težav skromnega besednega zaklada, fonoloških težav, težav z oblikoslovjem, skladnjo, semantiko in pragmatiko). Analiza pripovedi nam je omogočila, da smo dobili uvid v otrokove jezikovne zmožnosti. V splošnem, če pripovedovanja primerjamo z otrokovo starostjo, ugotovimo, da imajo otroci z govorno-jezikovnimi težavami slabši nadzor nad samo strukturo pripovedovanja. Pripovedi so bile enostavne. V nobenem primeru nismo zasledili podredno zložene povedi. Nekaj primerov transkripcij:

a) *»Deček je spijezu na djevu. Paj se je zjomija veja in pol je padju doj. Poj so ga pjši iskat in ga daji u kombi. Poskodoval noga. Poj so ga pejaji.«*

b) *»En gospod vidu pticke in potlej jih je ustrasu uzeu dol in potlej se je veja zlomila in je pau in potlej so ga mogli po resilc in potlej je biu u bolenci.«*

c) *«Te titek padu je..je vidu go..on je to neki nogo...veliko je..«*

č) *»Ptiček je pršu in tam svojih ptičkah so jih dau jest. Pol je pač šplezau na dlevo in je padu, ku še je žlomla veja in je pau na tla. Pol so plšli zdlavniki. Mama je šla po po pljatlice in zdlavniki so ga peljali u bolnico.«*

d) *»Ta je spjezau na djevo in potem je gnezdece padlo in se je zlomila veja in se je zlomu nogo in so ješilci pjšli in so in je mogu it u bojnico in pol so ga pozdjauli in jr spet šou domou«.*

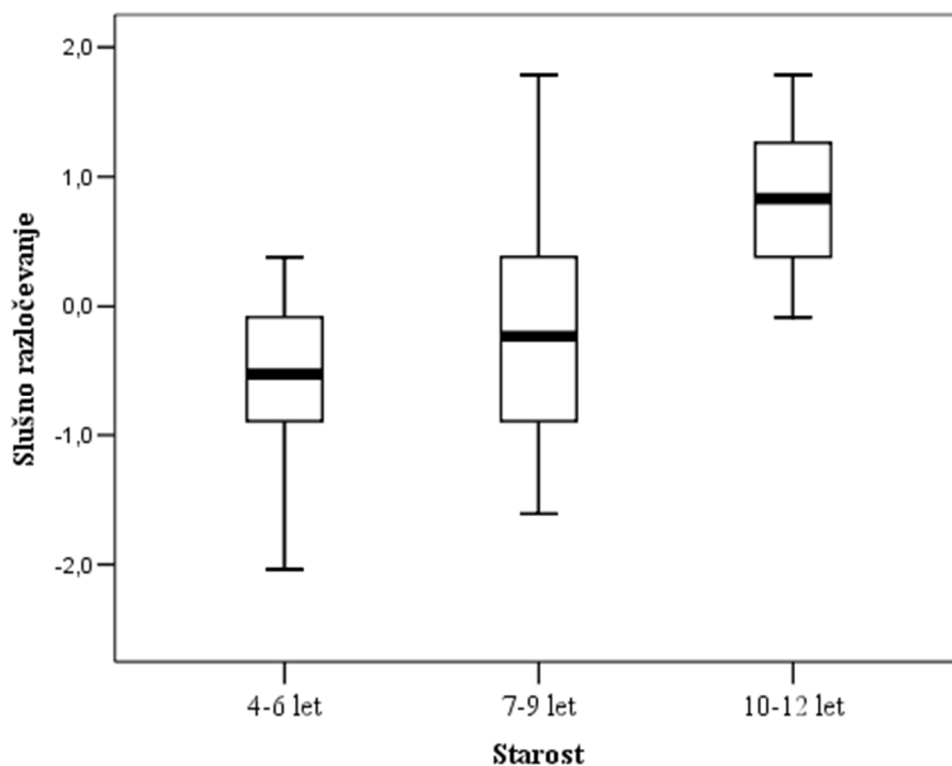
6.1.3 Drugi del instrumentarija BVL_4-12

6.1.3.1 Slušno razločevanje

Test meri sposobnost fonološke diskriminacije, izražene v odstotkih, torej preverja metafonološke sposobnosti pri otroku. Otroku ponudimo deset parov enakih besed (npr.

roka-roka..) in 20 parov slušno podobnih besed. Otrok mora razlikovati med širokim spektrom fonov ter fonemov (nosne, oklusive, frikative...) in med različnimi artikulacijskimi mesti (bilabialni, velarni...).

Graf 21: Slušno razločevanje

Mediana rezultata slušnega razločevanja je izrazito višja v najstarejši skupini, med preostalima skupinama pa ni bistvenih razlik.

Tabela 33: Prikaz podatkov opisne statistike Slušno razločevanje

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Slušno razločevanje	-0,63	-2,04	0,38	0,69	-0,52	-0,14	-1,61	1,78	1,02	-0,23	0,76	-0,08	1,78	0,57	0,83	12,158	0,002

Povprečje v prvih dveh starostnih skupinah je manjše od 0, medtem ko je v najstarejši starostni skupini precej višje. Razpršenost rezultatov je najvišja v starostni skupini 7-9 let.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,002$).

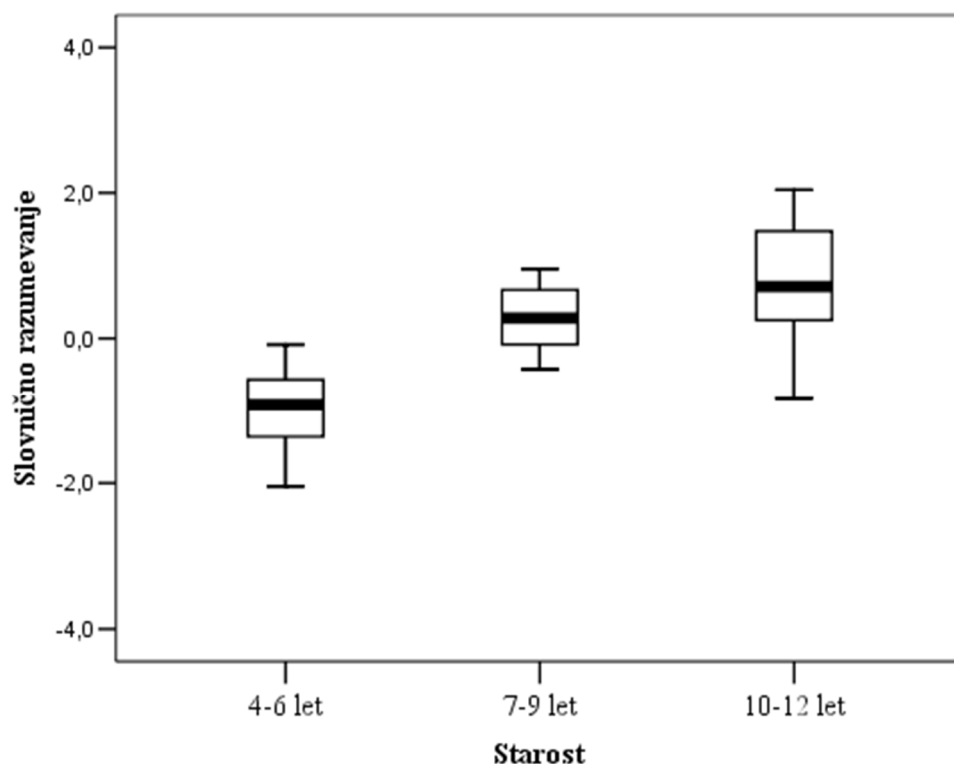
Pri reševanju teh postavk v splošnem nismo naleteli na večje razlike med prvima dvema skupinama. V prvi starostni skupini so otroci v povprečju dosegli 23 točk. V tej starostni skupini je odstopal samo en rezultat ene testiranke, ki je dosegla najnižje točkovanje (13).

Menimo, da je testiranka dosegla nižji rezultat, saj so pri njej prisotne izrazite težave na področju pozornosti in koncentracije. V drugi starostni skupini so v povprečju dosegli 26 točk, medtem ko je v tretji starostni skupini povprečni rezultat znašal 30 točk (od možnih 33). Najvišji rezultat je dosegla tretja starostna skupina. Iz dobljenega rezultata sklepamo, da je tretja starostna skupina ohranjala slušno pozornost dlje časa, saj so v tej starostni skupini učenci najstarejši. Pri prvih dveh skupinah lahko opazimo, da sta rezultata dokaj podobna. Iz tega lahko sklepamo, da se slušna pozornost pri otrocih od 4. do 9. leta bistveno ne razlikuje.

6.1.3.2 Slovnično razumevanje

Slovnično razumevanje pri otroku preverja zmožnost razumevanja stavkov in slovnično strukturo le-teh. Otroku preberemo serijo 40 stavkov različne slovnične težavnosti, otrok pa mora izbrati med štirimi slikami tisto, ki predstavlja povedani stavek. V stavkih se pojavljajo različni distraktorji (napačne glagolske oblike, glagolski časi, različni skloni in števila samostalnikov itd.).

Graf 22: Slovnično razumevanje

Mediana testa slovničnega razumevanja je izrazito nižja v najmlajši starostni skupini. V najstarejši skupini je največja razpršenost rezultatov.

Tabela 34: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnično razumevanje

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Slovnično razumevanje	-0,98	-2,04	-0,08	0,59	-0,93	0,29	-0,43	0,96	0,49	0,28	0,68	-0,83	2,04	0,87	0,71	16,841	0,000

Povprečje zgoraj opisanega testa je najnižje v starostni skupini 4 do 6 let in najvišje v skupini 10 do 12 let. Razpršenost rezultatov je nižja v srednji starostni skupini glede na ostali dve.

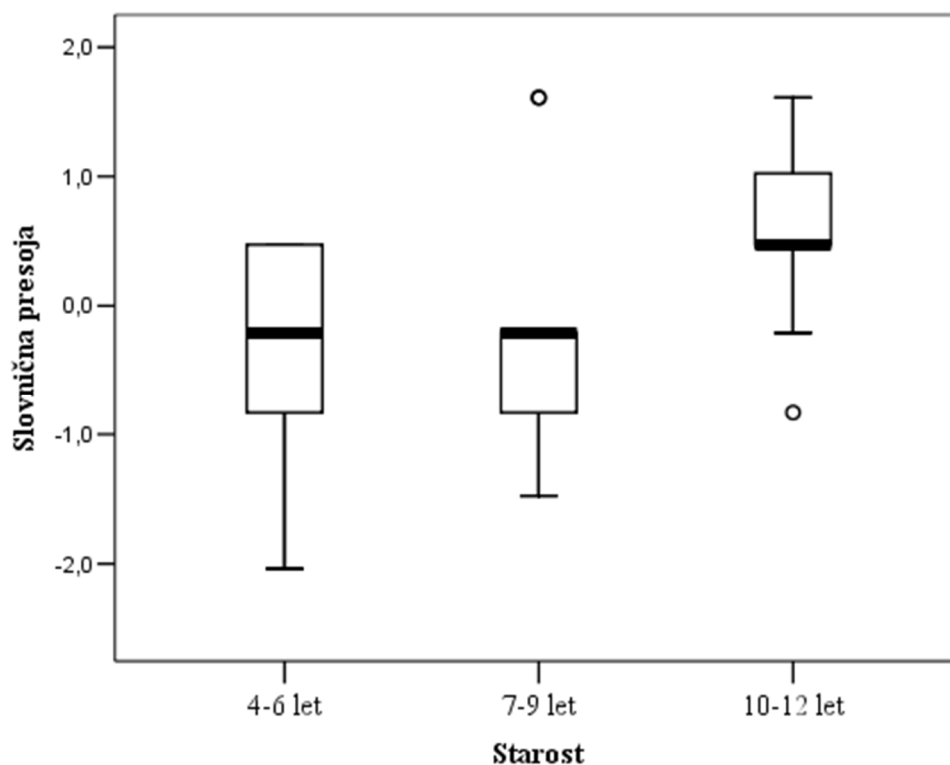
Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Pri tem podtestu so lahko testiranci dosegli maksimalno 40 točk. Tudi v tem primeru je najboljši rezultat dosegla tretja starostna skupina. Največ težav so imeli otroci pri dojetanju dvojine in reflektivnih povratnih zaimkov. Nekateri testiranci so bili impulzivni pri odgovarjanju; posledično so dosegli nižje rezultate.

6.1.3.3 Slovnična presoja

Na podlagi 18-ih stavkov se pri otroku preverjajo zmožnosti slovničnega presojanja. Daje nam vpogled v metaslovnične zmožnosti otroka oziroma v receptivno gramatikalno zmožnost. Otrok mora presoditi, ali je povedani stavek pravilen ali napačen (pr. Otrok se igra z žogo vs. Otroci se igra z žogo).

Graf 23: Slovnična presoja

Mediana rezultata slovnične presoje je izrazito višja v najstarejši skupini, ki ima tudi en negativni ekstrem. V srednji starostni skupini je ena oseba dosegla izrazito boljši rezultat od ostalih iz te skupine.

Tabela 35: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnična presoja

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Slovnična presoja	-0,38	-2,04	0,47	0,85	-0,21	-0,19	-1,47	1,61	1,05	-0,21	0,55	-0,83	1,61	0,69	0,47	6,246	0,044

Povprečje v prvih dveh starostnih skupinah je manjše od 0, medtem ko je v najstarejši starostni skupini precej višje. Standardni odklon je najvišji v skupini otrok, starih med 7 in 9 let.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,044$).

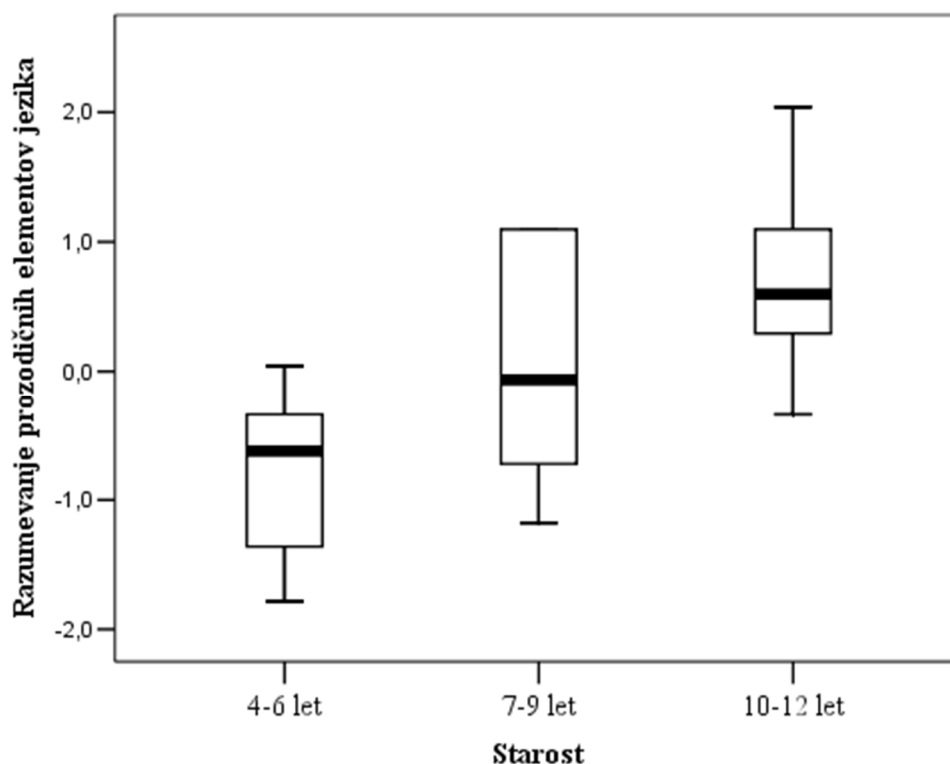
Podtest o slovnični presoji je bil sestavljen iz 18 postavk, kjer je vsaka veljala 1 točko. Preizkuševalci smo mnenja, da so bile pri dotičnem testu postavke dokaj lažje zastavljene glede na ostale naloge. Otroci so z lahkoto našli napake.

Dobljeni rezultati nas privedejo k razmišljanju, da smo morda dobili naslednje rezultate, saj so bili testiranci zgolj iz slovenskega okolja, torej enojezični, ali morda, ker je bila pri testirancih v večjem odstotku motnja na ekspresivnem nivoju. Testiranci od rojstva dalje slišijo govoriti le slovensko, zato jim je struktura stavka tako rekoč vrojena. Morda bi bili pri dvojezičnih testirancih rezultati drugačni.

6.1.3.4 Razumevanje prozodičnih elementov jezika

Pri dotičnem testu pri otroku preverjamo razumevanje jezikovne prozodije. Otrok mora ugotoviti, ali gre za vprašalni, vzklični ali trdilni stavek.

Graf 24: Razumevanje prozodičnih elementov jezika

Mediana rezultata testa razumevanja prozodičnih elementov jezika s starostjo narašča.

Tabela 36: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje prozodičnih elementov jezika

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	-0,79	-1,78	0,04	0,67	-0,62	0,04	-1,18	1,10	0,85	-0,06	0,73	-0,34	2,04	0,64	0,59	13,459	0,001

Povprečje s starostjo narašča. Razpršenost, ki se kaže v standardnem odklonu, je najvišja v skupini 7 do 9 let.

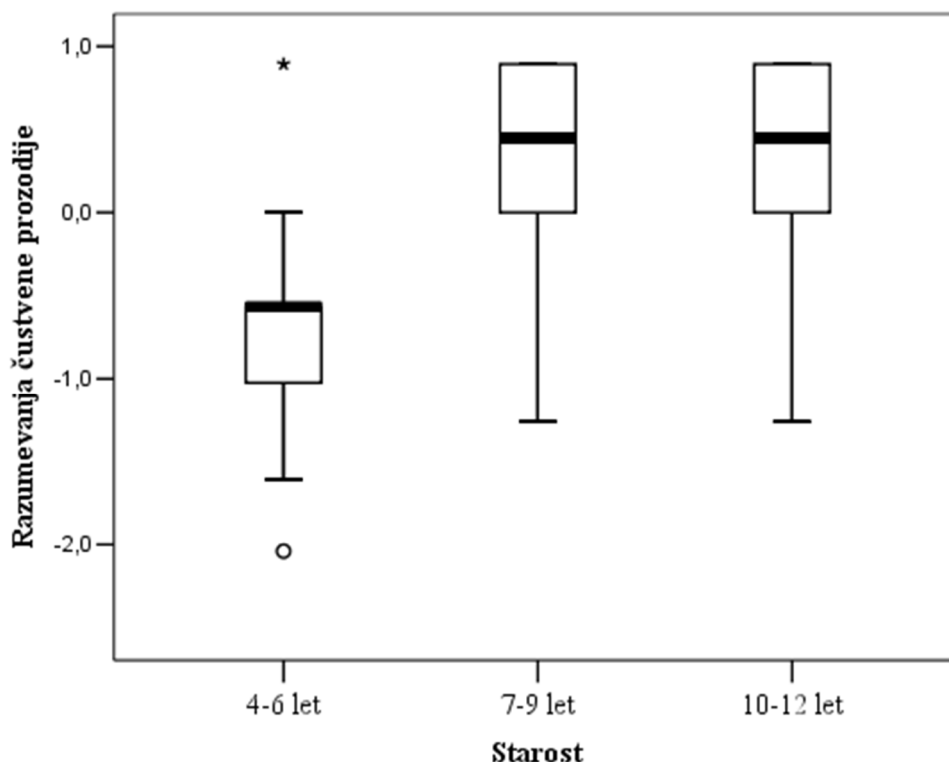
Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,001$).

Sklepamo, da je za otroke, stare od 4 do 6 let, ta test preveč zahteven, saj večina testirancev ni vedela, kaj pomenijo izrazi trditev, ukaz in vprašanje (kljub predhodni obrazložitvi pojmov). Kljub različnim intonacijam glasu so testiranci s težavo odgovarjali na zastavljene postavke. Prav tako smo tudi pri drugi starostni skupini med testiranjem naleteli na podobne težave. Vendar so bili pri tej skupini testiranci bolj pozorni na samo intonacijo glasu.

6.1.3.5 Razumevanje čustvene prozodije

Pri dotičnem testu pri otroku preverjamo razumevanje čustvene prozodije stavkov. Otrok mora ugotoviti, ali je bil stavek izrečen z veselo, žalostno ali jezno intonacijo.

Graf 25: Razumevanje čustvene prozodije

Mediana testa razumevanja čustvene prozodije je izrazito nižja v najmlajši starostni skupini, v kateri sta tudi dva ekstrema. En otrok je dosegel izjemno slab rezultat, en pa izjemno dobrega.

Tabela 37: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje čustvene prozodije

	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Razumevanja čustvene prozodije	-0,69	-2,04	0,89	0,81	-0,57	0,32	-1,26	0,89	0,71	0,45	0,26	-1,26	0,89	0,76	0,45	8,709	0,013

Povprečje je najnižje v starostni skupini 4 do 6 let in najvišje v skupini 7 do 9 let. Standardni odklon je najvišji v prvi starostni skupini (4-6 let).

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,013$).

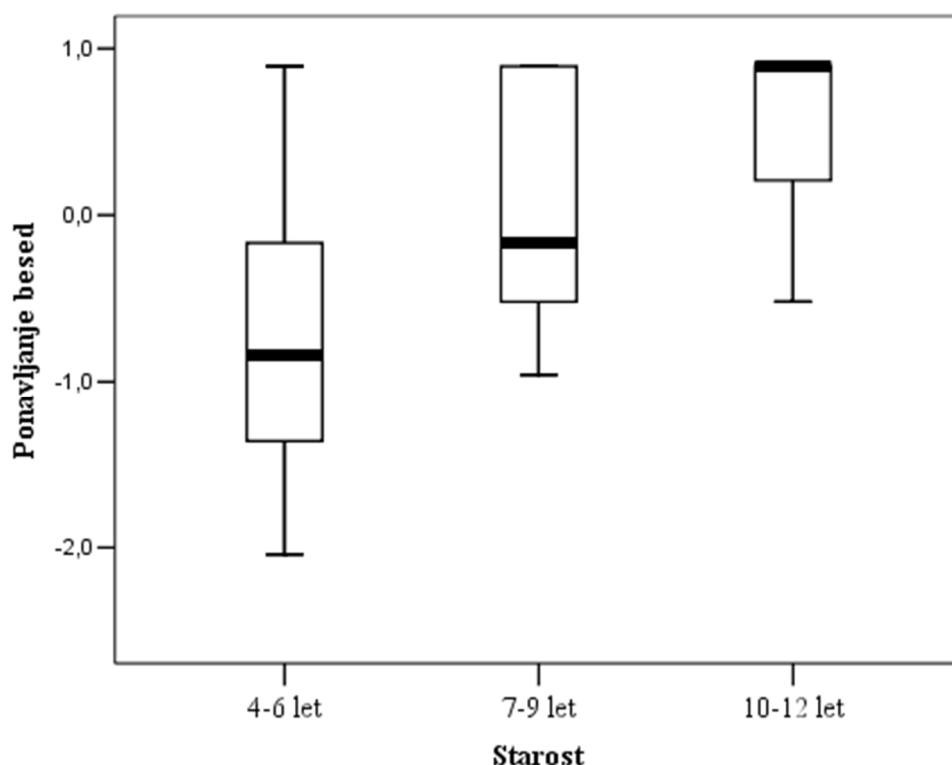
Vsem testirancem je bilo v veliko pomoč slikovno gradivo, saj so lažje in hitreje podajali odgovore. Najmlajši testiranci so največkrat zamenjevali čustva kot sta jeza ter žalost.

6.1.4 Tretji del instrumentarija BVL_4-12

6.1.4.1 Ponavljanje besed

Otrok mora ponoviti posamezno 15 besed. Preverja se otrokovo zmožnost pomnjenja in reprodukcije.

Graf 26: Ponavljanje besed

Mediana testa ponavljanja besed s starostjo narašča. V najmlajši starostni skupini so se otroci pri tem testu zelo različno odrezali, kar je v grafu razvidno kot velik zaboj z ročaji. Za najstarejšo starostno skupino je značilno, da je polovica otrok dosegla enak rezultat, polovica pa slabšega od tega rezultata.

Tabela 38: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje besed

	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Ponavljjanje besed	-0,71	-2,04	0,89	0,90	-0,84	0,02	-0,96	0,89	0,68	-0,17	0,58	-0,52	0,89	0,54	0,89	10,367	0,006

Povprečje s starostjo narašča; razpršenost, ki se kaže v standardnem odklonu, pa pada.

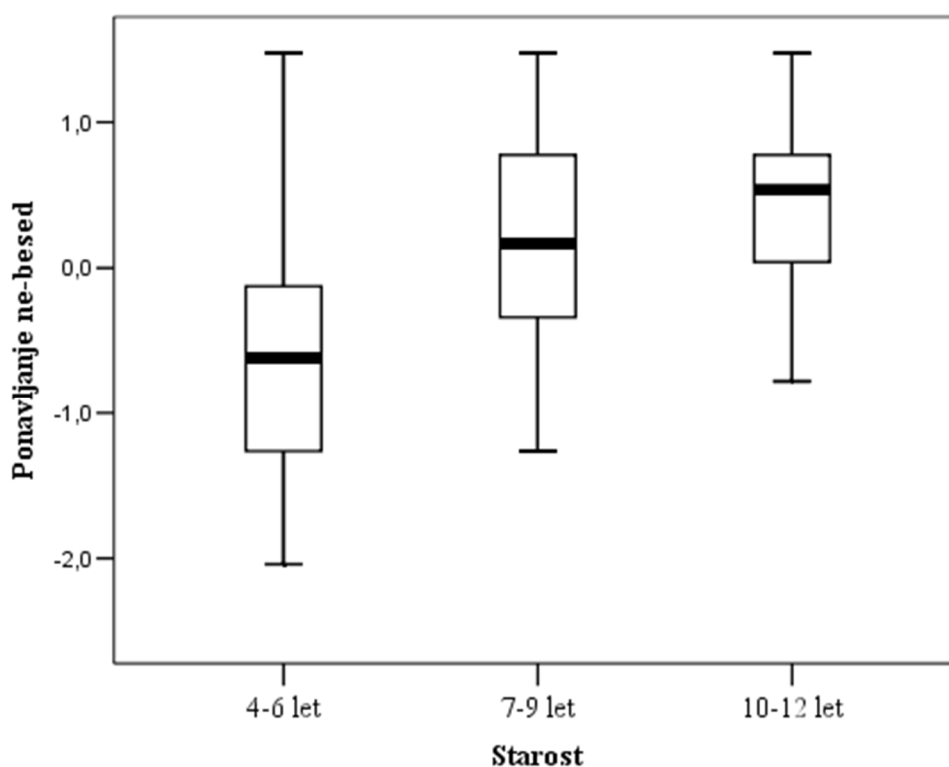
Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,006$).

Pri tem testu je bilo možnih 18 točk. Pri točkovanju smo upoštevali tudi fonetične napake, zato je najmlajša skupina dosegla najnižji rezultat. Kot že zgoraj omenjeno, je imela pri najmlajši skupini večina otrok artikulacijske in fonološke težave oziroma so nekateri testiranci pri reprodukciji besed izpuščali zloge/glasove oziroma dodajali ali zamenjevali glasove (npr. jelen-len, balkon-bakon, obala-bobala, visok-titok).

6.1.4.2 Ponavljanje ne-besed

Otrok mora ponoviti 15 različnih kombinacij fonemov, ki tvorijo 15 ne-besed.

Graf 27: Ponavljanje ne-besed

Mediana testa ponavljanja ne-besed s starostjo narašča. V najmlajši starostni skupini so učenci dosegali zelo različne rezultate.

Tabela 39: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje ne-besed

	Starost															hi-kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Ponavljanje ne-besed	-0,58	-2,04	1,47	0,99	-0,62	0,10	-1,26	1,47	0,83	0,17	0,45	-0,78	1,47	0,74	0,53	6,346	0,042

Povprečje podtesta ponavljanje ne-besed s starostjo narašča, razpršenost pa pada.

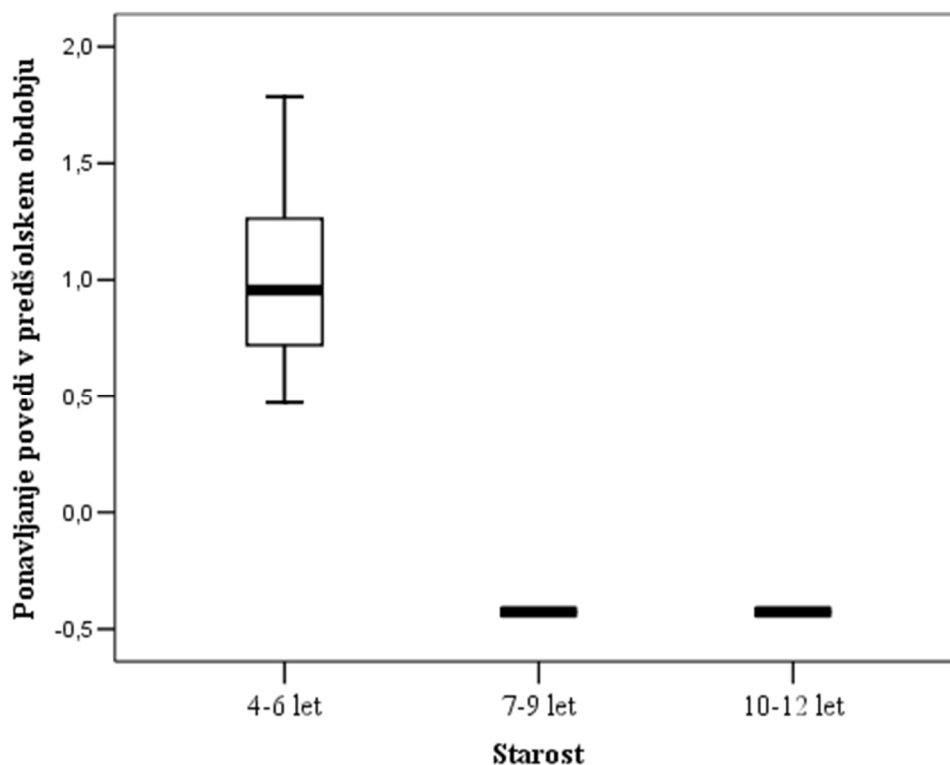
Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,042$).

Test je sestavljen iz 17 postavk, kjer vsak pravilni odgovor velja 1 točko. Tudi v tem primeru smo preizkuševalci ocenjevali fonološke napake. Najmlajši testiranci so dosegli najnižji rezultat, saj je bilo v tej skupini največ artikulacijskih netočnosti: od zamenjevanja glasov, izpuščanja zlogov, ponavljanja zlogov (npr. gilka-giga, nespu-netu, livuba-buba, kvalesentro-tentro...). Tudi v drugi in tretji skupini so imeli testiranci nekaj težav pri reprodukciji danih ne-besed. S težavo so ponavljali predvsem daljše ne-besede, sestavljene iz dveh nenaglašanih zlogov, enega naglašene in nenaglašene (nnNn npr. kvaleSENtro, čitjaLEsko, bradiLOma). Največ težav pri reprodukciji smo zasledili pri testirancih, ki imajo dislektične težave, oziroma pri testirancih, kjer je prisotna motnja pozornosti in koncentracije ter težave na osnovi fonološke zanke. Pri teh testirancih smo zasledili obračanje glasov oziroma zlogov in težje so si zapomnili pravilno sosledje danih zlogov. Ti otroci imajo težave na nivoju fonološkega spomina, kar se je pokazalo pri reševanju danih postavk.

6.1.4.3 Ponavljanje stavkov v predšolskem obdobju (za otroke od 4;00 do 5;11 let)

Pri otroku lahko s pomočjo tega testa preverjamo zmožnost percepcije in ponavljanja 20 zaporednih stavkov. Stavki se po težavnosti postopoma stopnjujejo.

Graf 28: Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju

Test ponavljanja povedi so reševali samo predšolski otroci oziroma otroci v najmlajši starostni skupini 4 do 6 let, saj je test namenjen tej starostni skupini.

Tabela 40: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje stavkov v predšolskem obdobju

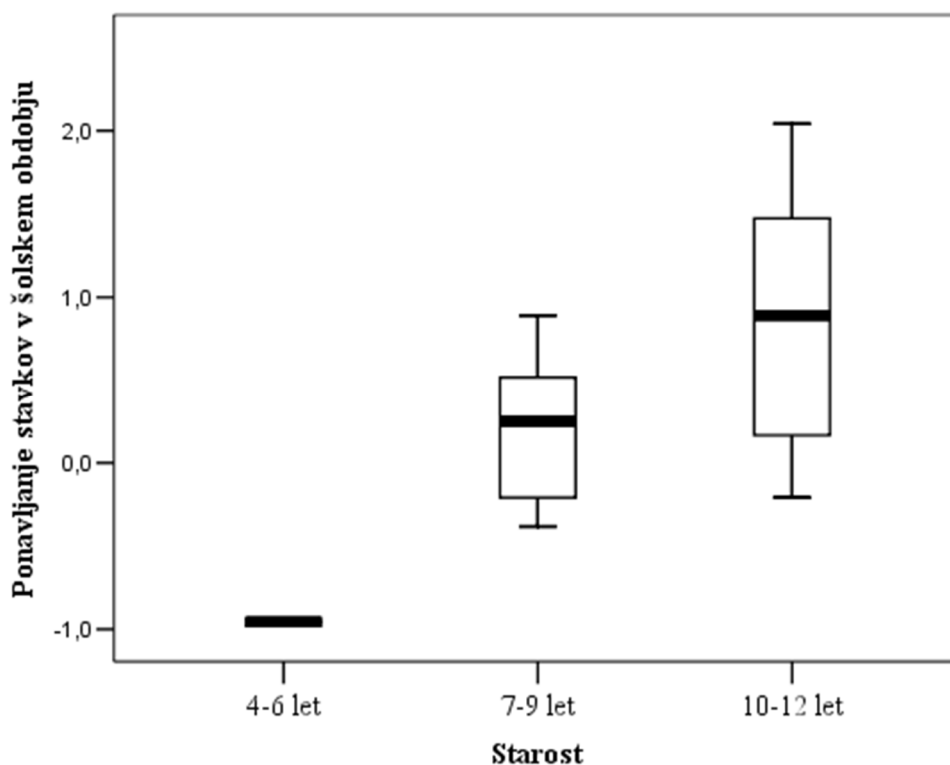
	Starost															hi-kvadrat	p	
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)							
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med			
Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju	1,05	0,47	1,78	0,47	0,96	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

Pri tem testu je bilo možno doseči 24 točk. Test je bil predstavljen samo testirancem iz prve starostne skupine, ker je bil namenjen samo predšolskim otrokom. V povprečju so dosegli 17 točk. Otroci, stari šest let, so dosegali boljše rezultate v primerjavi s štiriletniki. Pri ocenjevanju nismo upoštevali fonoloških in fonetičnih napak. Na največ težav so testiranci naleteli pri ponavljanju povedi, sestavljenih iz šestih besed, saj so izpuščali določene besede (predvsem predloge, okrasne pridevnike).

6.1.4.4 Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju (za otroke od 6;00 do 11;11 leta)

Otroku lahko s pomočjo tega testa preverjamo zmožnost percepcije in ponavljanja 20 zaporednih stavkov. Stavki se po težavnosti postopoma stopnjujejo.

Graf 29: Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju

Mediana rezultata testa ponavljanja stavkov v šolskem obdobju s starostjo narašča.

Tabela 41: Prikaz podatkov opisne statistike v šolskem obdobju

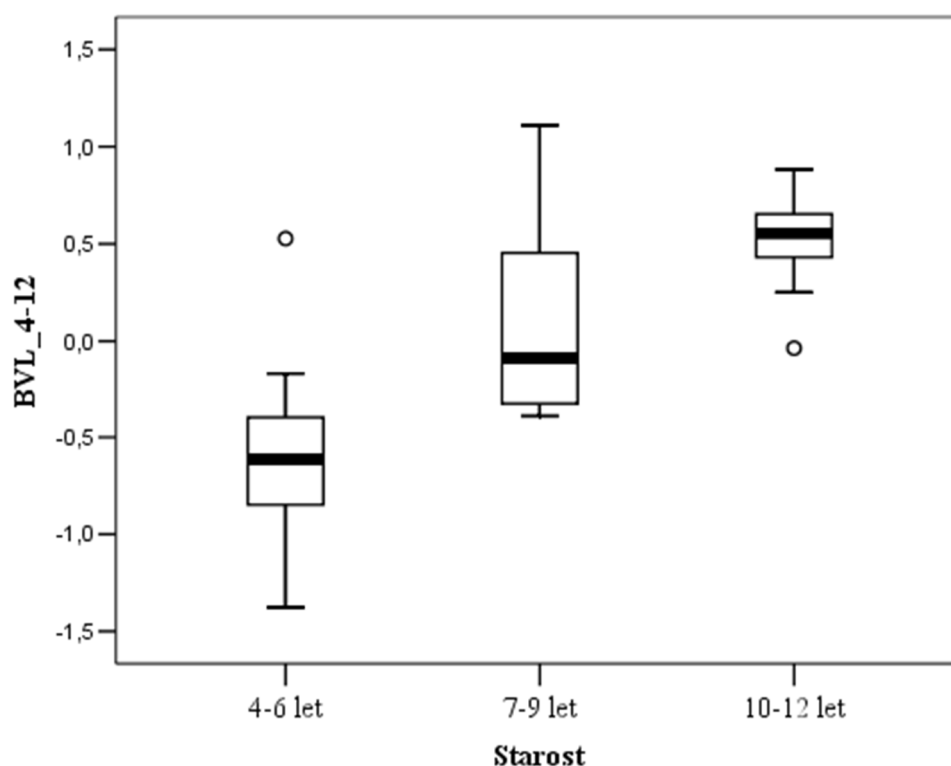
	Starost															hi- kvadrat	p
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	0	0	0	0	0	0,23	-0,38	0,89	0,45	0,25	0,82	-0,21	2,04	0,71	0,89	21,908	0,000

Povprečje s starostjo narašča, prav tako tudi standardni odklon.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Test je sestavljen iz 23 postavk, kjer je vsaka pravilna ponovitev po prvem branju veljala 1 točko (nismo upoštevali fonoloških in fonetičnih napak). Test je bil namenjen šolskim otrokom, zato smo upoštevali samo testirance iz druge in tretje starostne skupine. Testiranci druge starostne skupine so v povprečju dosegli 13 točk, medtem ko so v tretji starostni skupini dosegli 16 točk. V splošnem je otrokom od sedmega do devetega leta ta test predstavljal težavo. Večina testirancev je s težavo ponavljala dolge povedi. Obema skupinama so bile najtežje naslednje povedi: »Hčerka tvojega prijatelja, ki sem ga srečal prejšnji dan, je tista, ki je spletla tisti bel pulover. Omarica, ki je blizu Janove postelje, je večja od tiste, ki je v Lukovi sobi. V tistem trenutku, ko je utrujen, prijatelj tvojega brata neha tekati. Upam, da se zavedaš, da si se pri reševanju te težave znašel sam. Sladoled, ki ga je Marija, je manj sladek kot tisti, ki ga je izbrala Mojca. Gospod, ki je na kolesu, lovi tatu, ki je ukradel torbo tisti gospodični.« Večina testirancev teh postavk sploh ni ponovila, saj so bile povedi preveč kompleksne.

Graf 30: Prikaz vsote vseh testov

Mediana celotnega rezultata testa BVL_4-12 s starostjo narašča. V najmlajši starostni skupini je en otrok dosegel enako dober rezultat, kot znaša mediana najvišje starostne skupine. V slednji je en otrok dosegel precej nižji rezultat, ki ga lahko enačimo z mediano srednje starostne skupine.

Tabela 42: Prikaz vsote vseh podatkov osnovne statistike

	Starost															hi-kvadrat	P
	4-6 let (n=10)					7-9 let (n=10)					10-12 let (n=10)						
	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med	M	Min	Max	SD	Med		
BVL_4-12	-0,58	-1,38	0,53	0,53	-0,61	0,09	-0,39	1,11	0,51	-0,09	0,50	-0,04	0,88	0,26	0,56	15,337	0,000

Povprečna vrednost je v najmlajši starostni skupini izrazito nižja kot v preostalih skupinah. Najvišja pa je v skupini otrok, starih med 10 in 12 let. Razpršenost rezultatov je glede na ostali dve precej nižja v najstarejši starostni skupini.

Na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdimo, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Torej, če povzamemo: Pri analizi točkovanj glede na starost smo ugotovili, da razlike med starostnimi skupinami obstajajo. Pri štirih testih (% semantične parafrazijske pravilnosti, % kohezijske pravilnosti, paragramatistične pravilnosti in % pravilnosti lokalne koherence) pa na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa nismo mogli potrditi, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami.

6.1.5 Prikaz odvisnih spremenljivk glede na spol

Tabela 43: Prikaz podatkov absolutnih vrednosti opisne statistike glede na spol

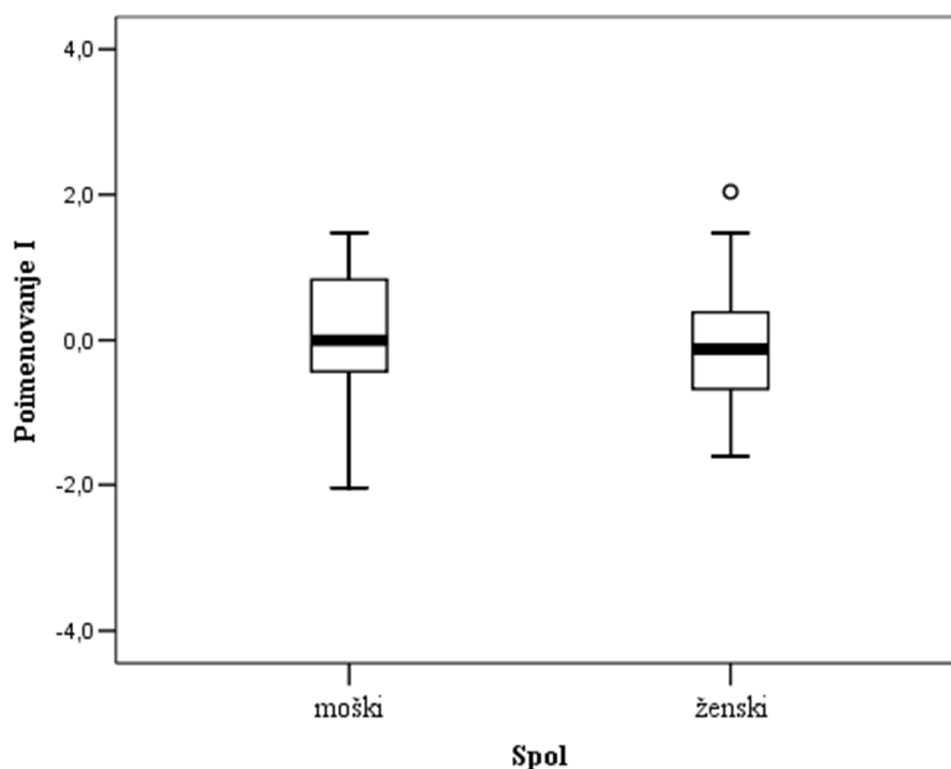
	spol	N	Povprečje	Standardni odklon	Stopnja tveganja
Poimenovanje in artikulacija I	moški	15	67,13	5,10	0,858
	ženski	15	66,80	5,05	
Poimenovanje in artikulacija II	moški	15	120,60	35,59	0,846
	ženski	15	118,07	34,97	
Poimenovanje	moški	15	53,40	7,39	0,618
	ženski	15	52,00	7,80	
Semantična fluentnost	moški	15	24,33	8,55	0,293
	ženski	15	21,07	8,13	
Fonološka fluentnost /t/	moški	15	2,40	2,13	0,799
	ženski	15	2,60	2,13	
Fonološka fluentnost /k/	moški	15	3,67	3,94	0,832
	ženski	15	3,40	2,77	
Fonološka fluentnost /b/	moški	15	2,13	1,92	0,541
	ženski	15	2,60	2,20	
Dopolnjevanje stavkov	moški	15	9,73	2,84	0,752
	ženski	15	10,13	3,93	
Izgovorjene besede	moški	15	44,93	20,45	0,905
	ženski	15	45,80	18,85	
Fluentnost v pripovedovanju	moški	15	71,33	27,43	0,621
	ženski	15	66,11	29,68	
Povprečna dolžina povedi	moški	15	4,90	0,83	0,094
	ženski	15	4,28	1,10	
% fonoloških napak	moški	15	9,20	13,63	0,866
	ženski	15	10,25	19,71	
% semantičnih parafrazij	moški	15	2,62	3,84	0,435
	ženski	15	7,90	25,52	
% paragramatizmov	moški	15	1,60	3,01	0,137
	ženski	15	11,59	25,09	
% dopoljenih stavkov	moški	15	56,76	24,59	0,485
	ženski	15	50,21	26,05	
% kohezijskih napak	moški	15	29,65	26,62	0,694
	ženski	15	25,74	27,26	
% napak lokalne koherence	moški	15	46,15	25,99	0,754
	ženski	15	49,62	33,52	
% napak globalne koherence	moški	15	7,77	8,63	0,085
	ženski	15	20,17	25,46	
% leksikalne informativnosti	moški	15	66,20	18,71	0,867
	ženski	15	67,58	25,62	
Slušno razločevanje	moški	15	27,00	4,28	0,358
	ženski	15	25,40	5,07	
Slovnično razumevanje	moški	15	31,80	6,01	0,651
	ženski	15	30,87	5,13	
Slovnična presoja	moški	15	15,07	1,39	0,931
	ženski	15	15,13	2,59	
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	moški	15	9,20	4,71	0,967
	ženski	15	9,13	3,96	

Razumevanja čustvene prozodije	moški	15	10,87	1,77	0,188
	ženski	15	9,87	2,26	
Ponavljanje besed	moški	15	16,00	2,54	0,352
	ženski	15	14,87	3,89	
Ponavljanje ne-besed	moški	15	11,53	3,60	0,550
	ženski	15	12,47	4,76	
Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju	moški	15	6,00	9,05	0,840
	ženski	15	5,33	8,86	
Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju	moški	15	9,60	8,10	0,963
	ženski	15	9,73	7,39	
Vsota	moški	15	420,47	76,67	0,704
	ženski	15	409,47	80,46	

6.1.6 Prvi del instrumentarija BVL_4-12

6.1.6.1 Poimenovanje in artikulacija (za otroke od 4;00 do 6;11 let)

Graf 31: Poimenovanje

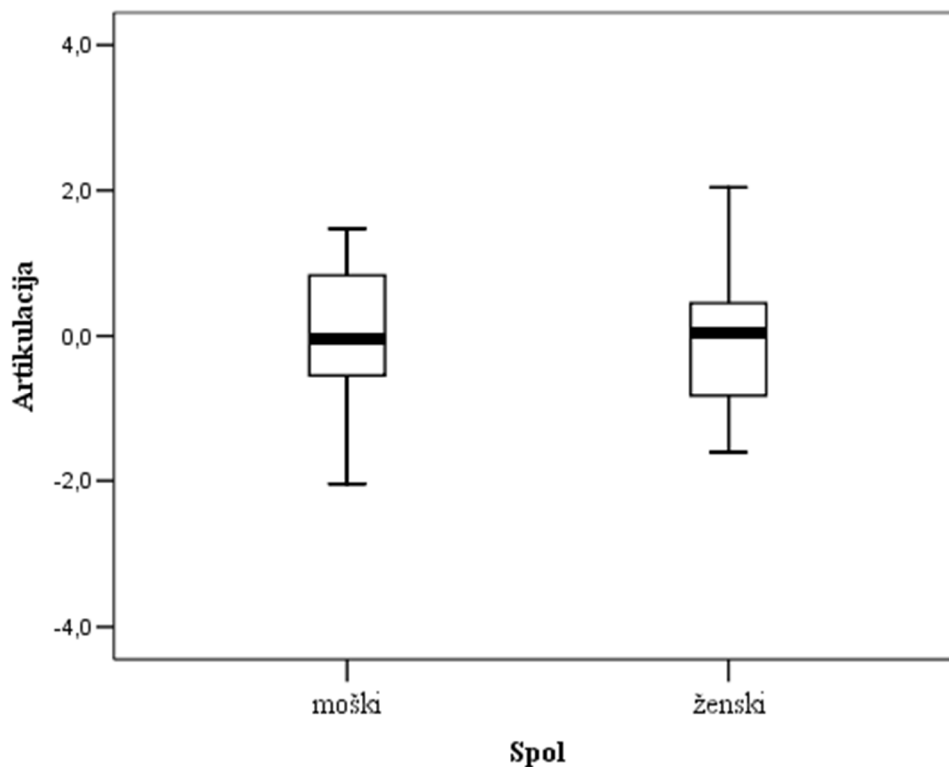
Razlike med spoloma so pri testu poimenovanja (I) minimalne, saj sta mediani skoraj enaki. Ena od deklic je dosegla precej višji rezultat kot ostale, kar je v grafikonu prikazano kot ekstremna vrednost.

Tabela 44: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje I

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Poimenovanje I	0,03	-2,04	1,47	0,97	0,00	-0,04	-1,61	2,04	1,00	-0,12	102	0,662

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,662$).

Graf 32: Artikulacija

Pri testu artikulacije so razlike med spoloma minimalne, saj sta mediani skoraj enaki.

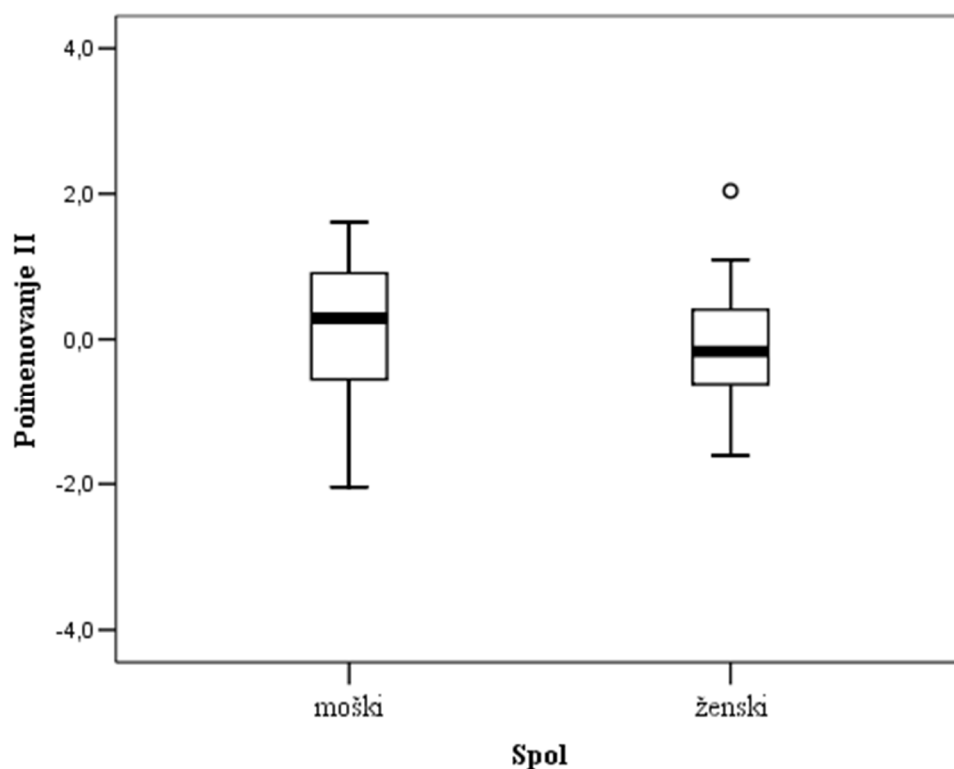
Tabela 45: Prikaz podatkov opisne statistike – Artikulacija

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Artikulacija	0,03	-2,04	1,47	0,97	-0,04	-0,03	-1,61	2,04	1,00	0,04	103,5	0,709

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,709$).

6.1.6.2 Poimenovanje (za otroke od 7;11 do 11;11 let)

Graf 33: Poimenovanje II

Pri testu poimenovanja (II) so dečki dosegli nekoliko višji rezultat. Ena od deklic je dosegla precej višji rezultat kot ostale, kar je v grafikonu prikazano kot ekstremna vrednost.

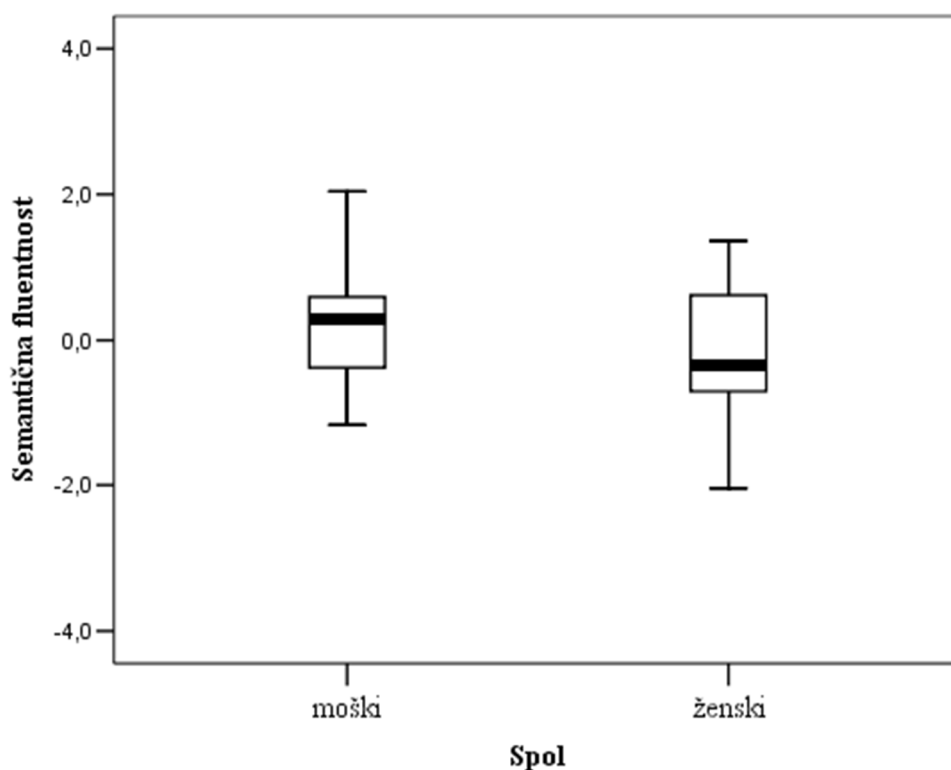
Tabela 46: Prikaz podatkov opisne statistike Poimenovanje

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Poimenovanje II	0,09	-2,04	1,61	1,00	0,29	-0,10	-1,61	2,04	0,96	-0,17	95	0,467

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,467$).

6.1.6.3 Semantična fluentnost

Graf 34: Semantična fluentnost

Mediana rezultata semantične fluentnosti je pri dečkih nekoliko višja kot pri deklicah.

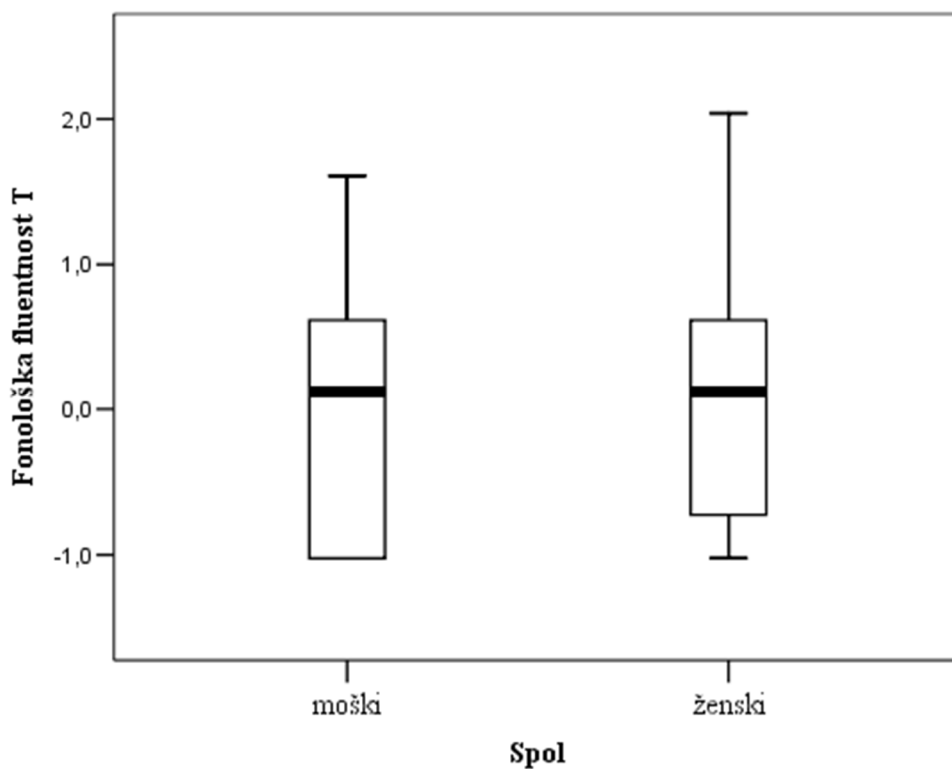
Tabela 47: Prikaz podatkov opisne statistike Semantična fluentnost

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Semantična fluentnost	0,19	-1,18	2,04	0,92	0,29	-0,20	-2,04	1,36	1,01	-0,34	90,5	0,36

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,360$).

6.1.6.4 Fonološka fluentnost

Graf 35: Fonološka fluentnost /t/

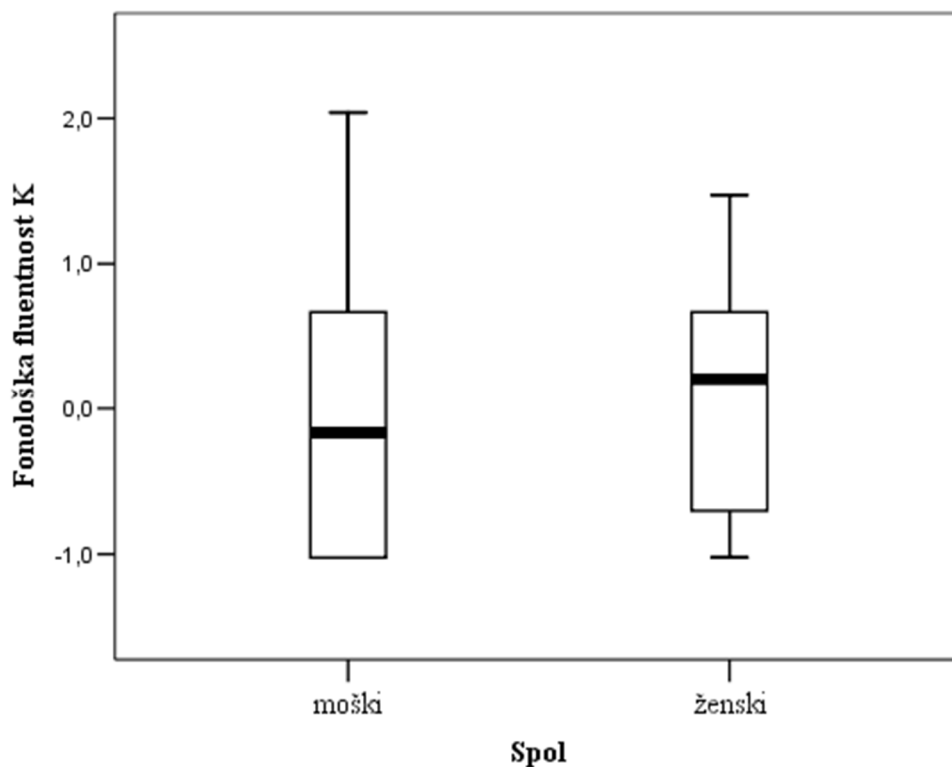
Pri testu fonološke fluentnosti /t/ so razlike med spoloma minimalne, saj sta mediani skoraj enaki.

Tabela 48: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /t/

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Fonološka fluentnost /t/	-0,01	-1,02	1,61	0,91	0,12	0,07	-1,02	2,04	0,91	0,12	107,5	0,832

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,832$).

Graf 36: Fonološka fluentnost /k/

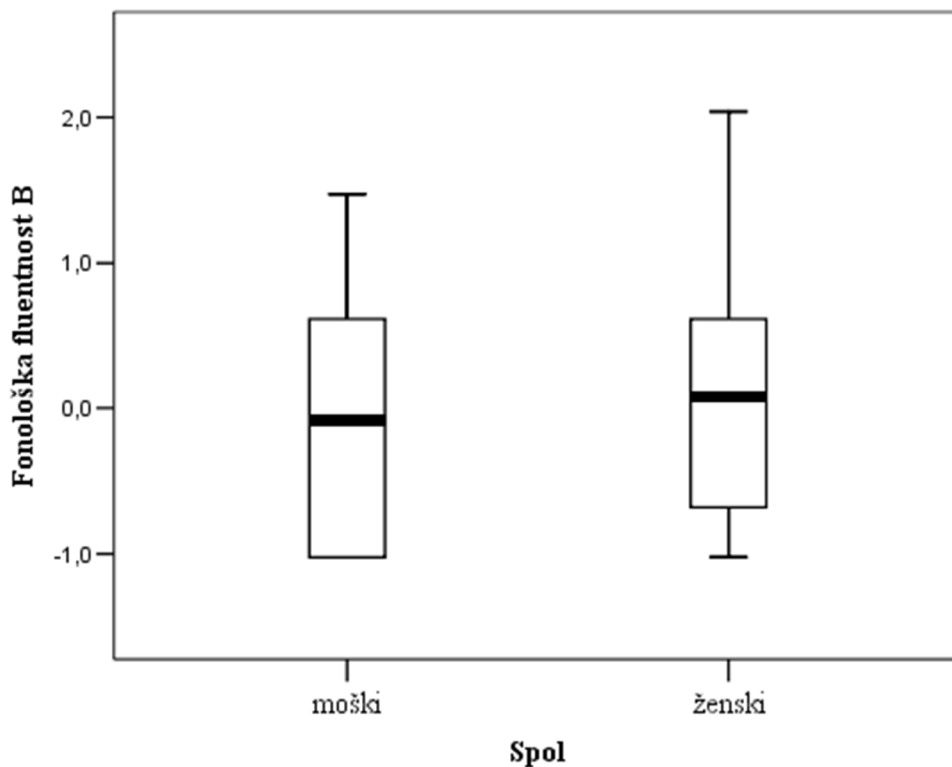
Pri testu fonološke fluentnosti /k/ je mediana pri deklicah nekoliko višja kot pri dečkih.

Tabela 49: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /k/

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Fonološka fluentnost /k/	0,03	-1,02	2,04	1,01	-0,17	0,02	-1,02	1,47	0,81	0,21	109,5	0,899

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,899$).

Graf 37: Fonološka fluentnost /b/

Pri testu fonološke fluentnosti /b/ so razlike med spoloma minimalne, saj sta mediani skoraj enaki.

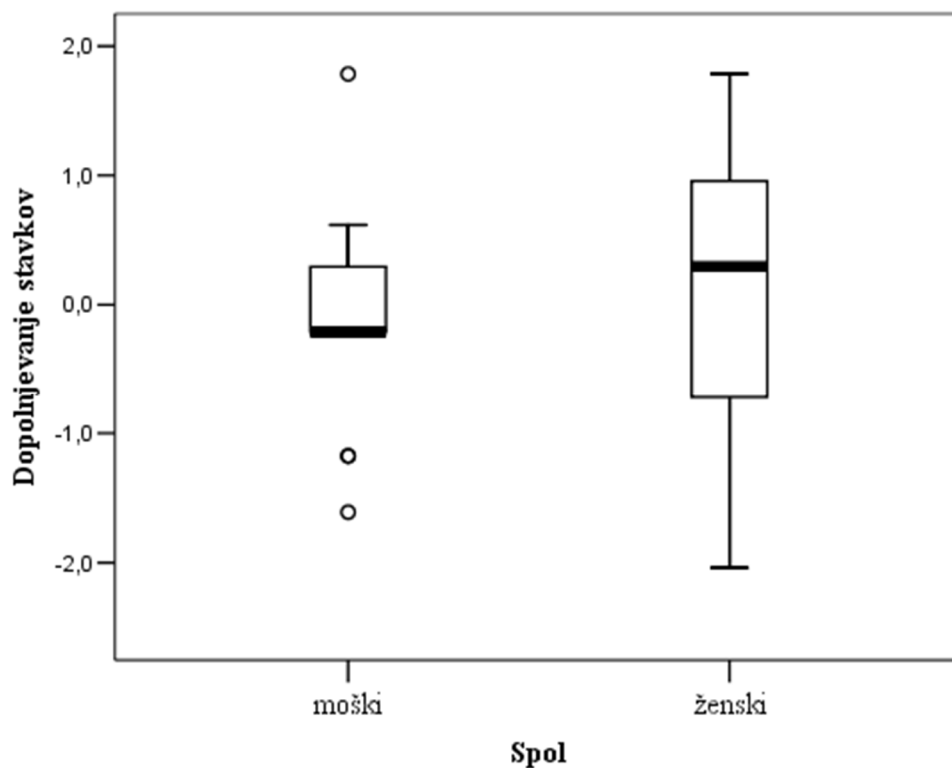
Tabela 50: Prikaz podatkov opisne statistike Fonološka fluentnost /b/

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Fonološka fluentnost /b/	-0,08	-1,02	1,47	0,82	-0,08	0,12	-1,02	2,04	0,94	0,08	100	0,592

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol (p=0,592).

6.1.6.5 Dopolnjevanje stavkov

Graf 38: Dopolnjevanje stavkov

Pri testu dopolnjevanja stavkov je mediana pri deklicah nekoliko višja kot pri dečkih. Rezultati so bili pri dečkih zelo podobni, z izjemo dveh dečkov, ki sta dosegla zelo slab rezultat, in enega, ki je dosegel zelo dober rezultat.

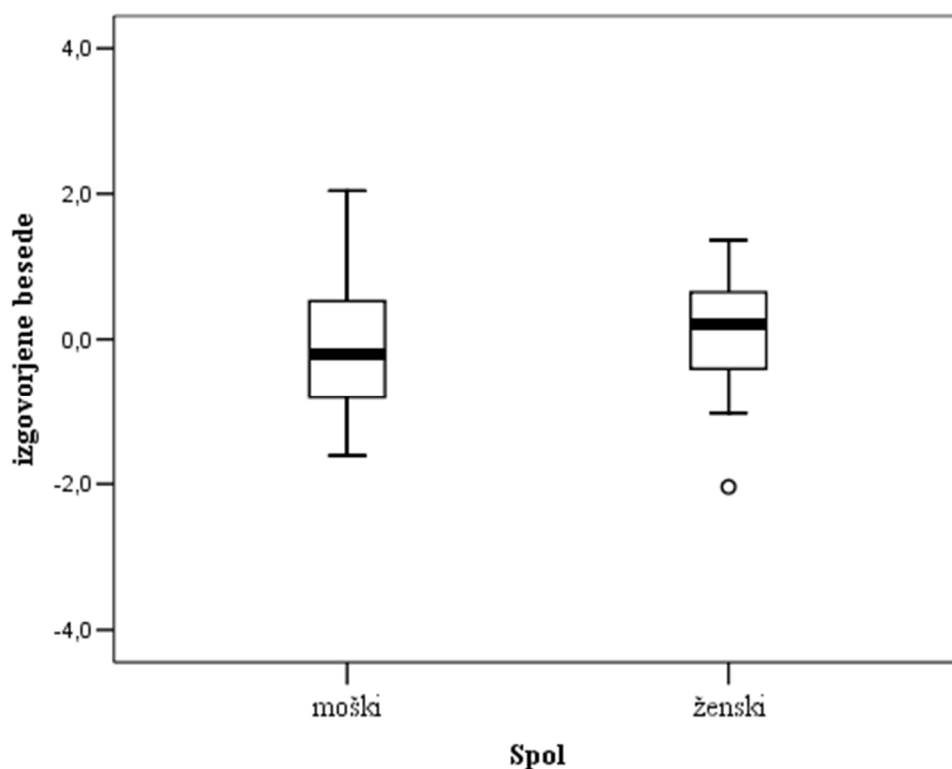
Tabela 51: Prikaz podatkov opisne statistike Dopolnjevanje stavkov

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Dopolnjevanje stavkov	-0,11	-1,61	1,78	0,82	-0,21	0,10	-2,04	1,78	1,09	0,29	96	0,489

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,489$).

6.1.6.6 Ocenjevanje večnivojskega pripovedovanja

Graf 39: Izgovorjene besede

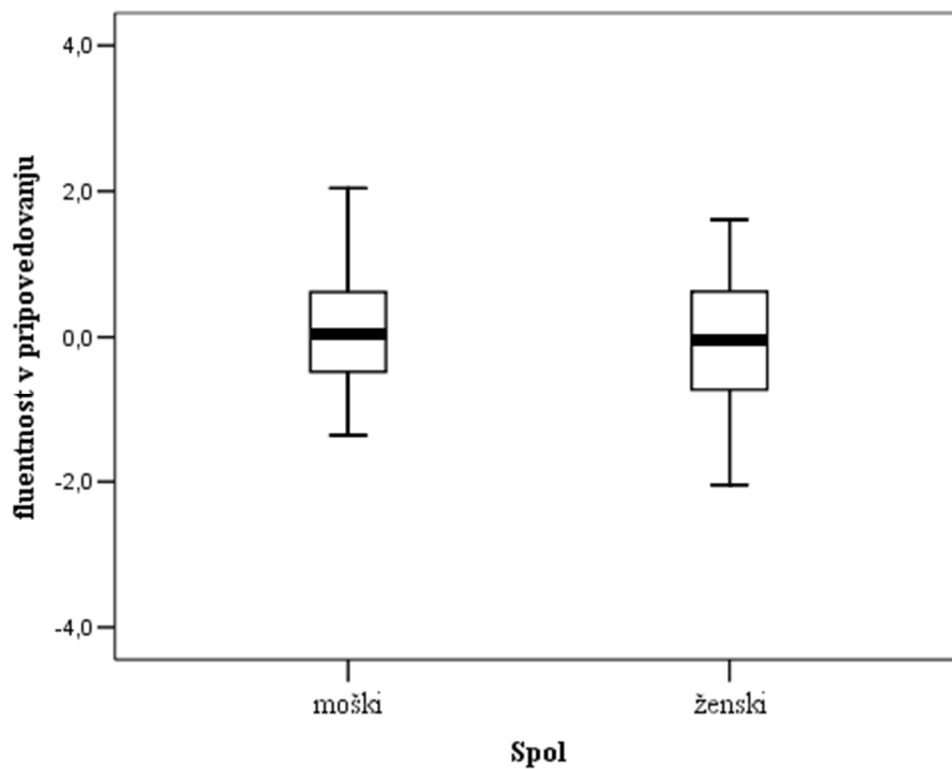
Pri testu izgovorjenih besed so razlike med spoloma minimalne, saj sta mediani skoraj enaki.

Tabela 52: Prikaz podatkov opisne statistike Izgovorjene besede

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Izgovorjene besede	-0,08	-1,61	2,04	1,07	-0,21	0,08	-2,04	1,36	0,90	0,21	95	0,468

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,468$).

Graf 40: Fluentnost v pripovedovanju

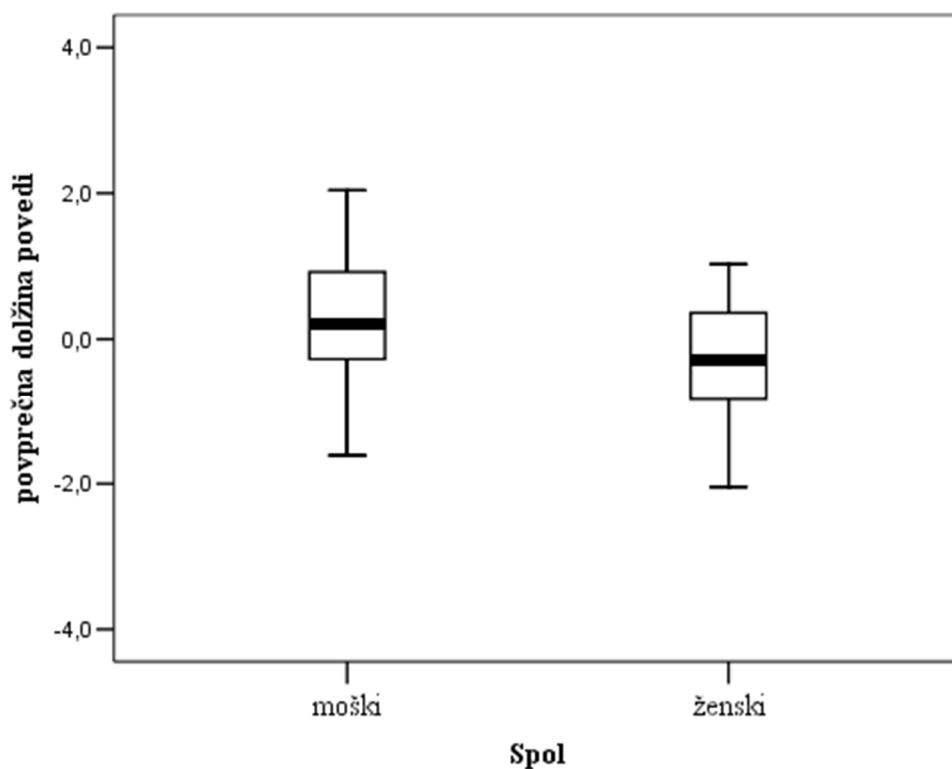
Pri testu fluentnost v pripovedovanju so razlike med spoloma minimalne, saj sta mediani skoraj enaki.

Tabela 53: Prikaz podatkov opisne statistike Fluentnost v pripovedovanju

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Fluentnost v pripovedovanju	0,09	-1,36	2,04	0,91	0,04	-0,09	-2,04	1,61	1,05	-0,04	104	0,724

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,724$).

Graf 41: Povprečna dolžina povedi

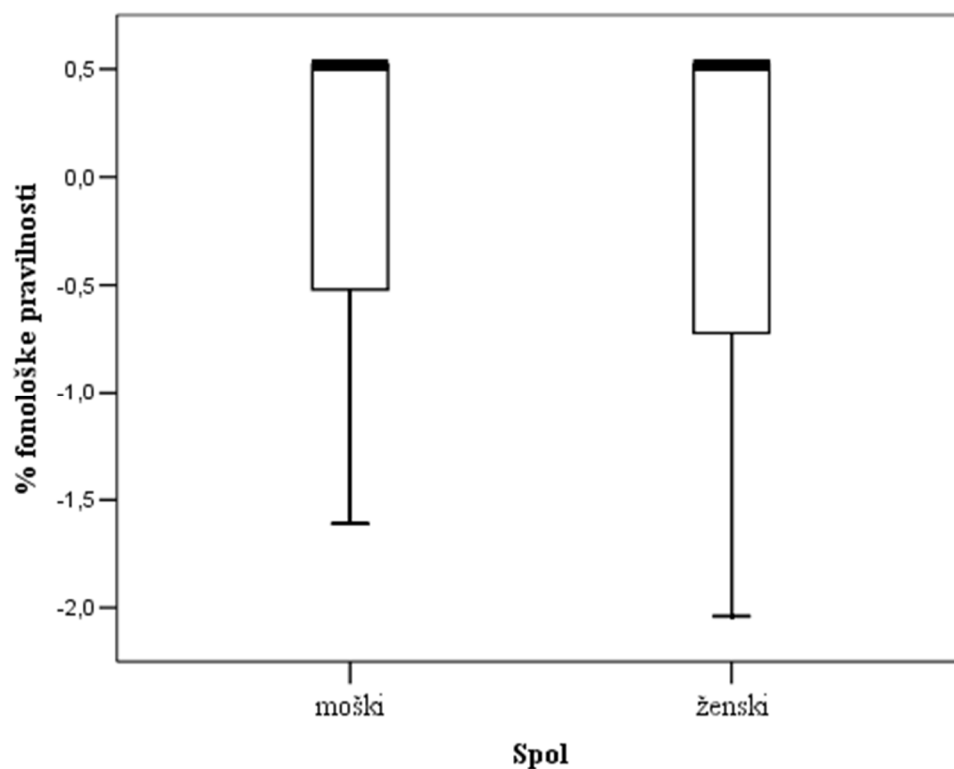
Mediana povprečne dolžine povedi je pri dečkih nekoliko višja kot pri deklicah.

Tabela 54: Prikaz podatkov opisne statistike Povprečna dolžina povedi

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Povprečna dolžina povedi	0,27	-1,61	2,04	1,02	0,21	-0,27	-2,04	1,02	0,88	-0,29	78	0,152

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,152$).

Graf 42: Odstotek fonološke pravilnosti

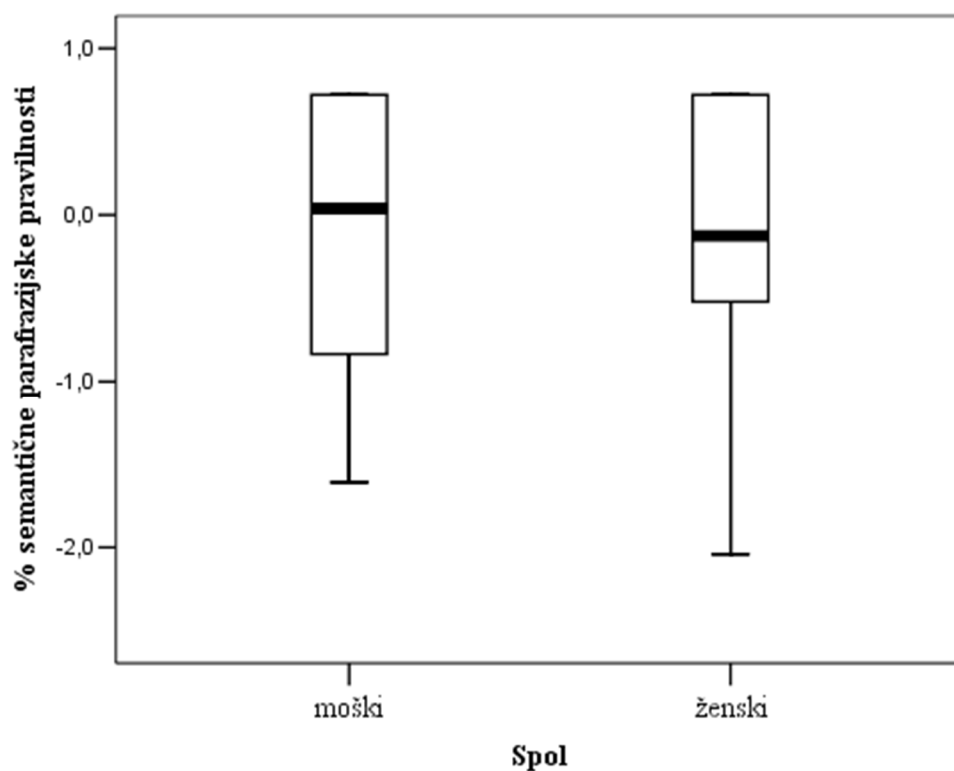
Mediana odstotka fonološke pravilnosti je pri obeh spoli enaka, le da so rezultati pri deklicah nekoliko bolj razpršeni.

Tabela 55: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek fonološke pravilnosti

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% fonološke pravilnosti	-0,11	-1,61	0,52	0,78	0,52	-0,01	-2,04	0,52	0,83	0,52	103	0,656

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,656$).

Graf 43: Odstotek semantične parafrazijske pravilnosti

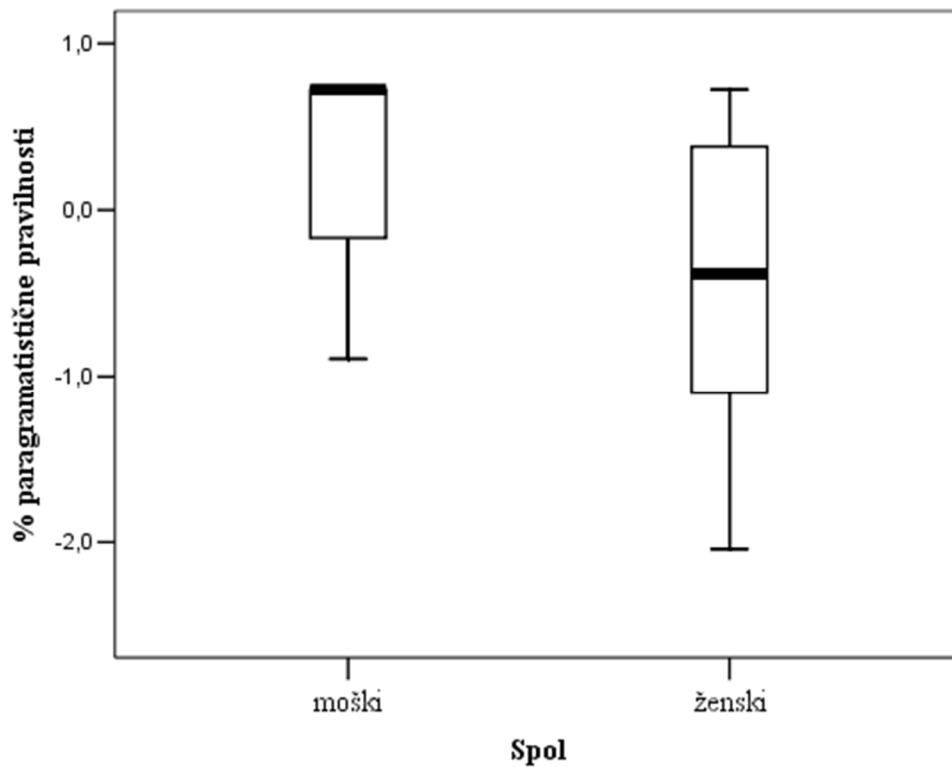
Mediana odstotka semantične parafrazijske pravilnosti se glede na spol bistveno ne razlikuje.

Tabela 56: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek semantične parafrazijske pravilnosti

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% semantične parafrazijske pravilnosti	-0,07	-1,61	0,72	0,88	0,04	-0,04	-2,04	0,72	0,85	-0,12	110,5	0,930

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,930$).

Graf 44: Odstotek paragramatistične pravilnosti

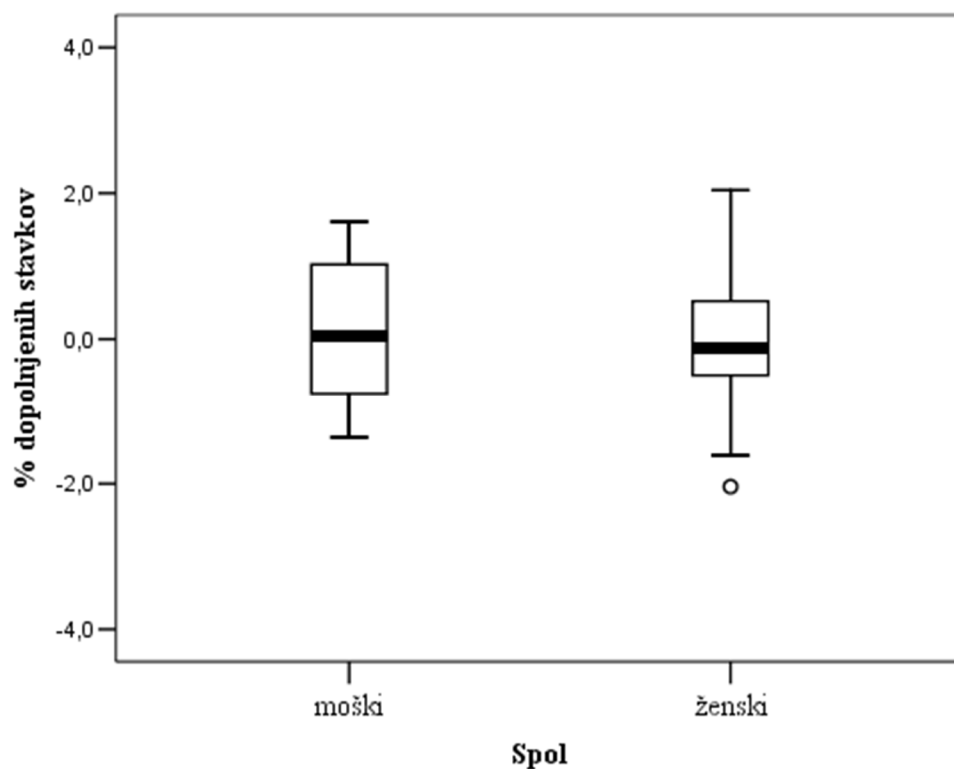
Mediana odstotka paragramatistične pravilnosti je pri dečkih višja kot pri deklicah. Pri deklicah so rezultati tudi bolj razpršeni kot pri dečkih.

Tabela 57: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek paragramatistične pravilnosti

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% paragramatistične pravilnosti	0,33	-0,89	0,72	0,60	0,72	-0,43	-2,04	0,72	0,91	-0,38	58	0,017

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa lahko potrdimo, da so dečki pri testu paragramatistične pravilnosti dosegli statistično značilno boljši rezultat kot deklice ($p=0,017$).

Graf 45: Odstotek dopoljenih stavkov

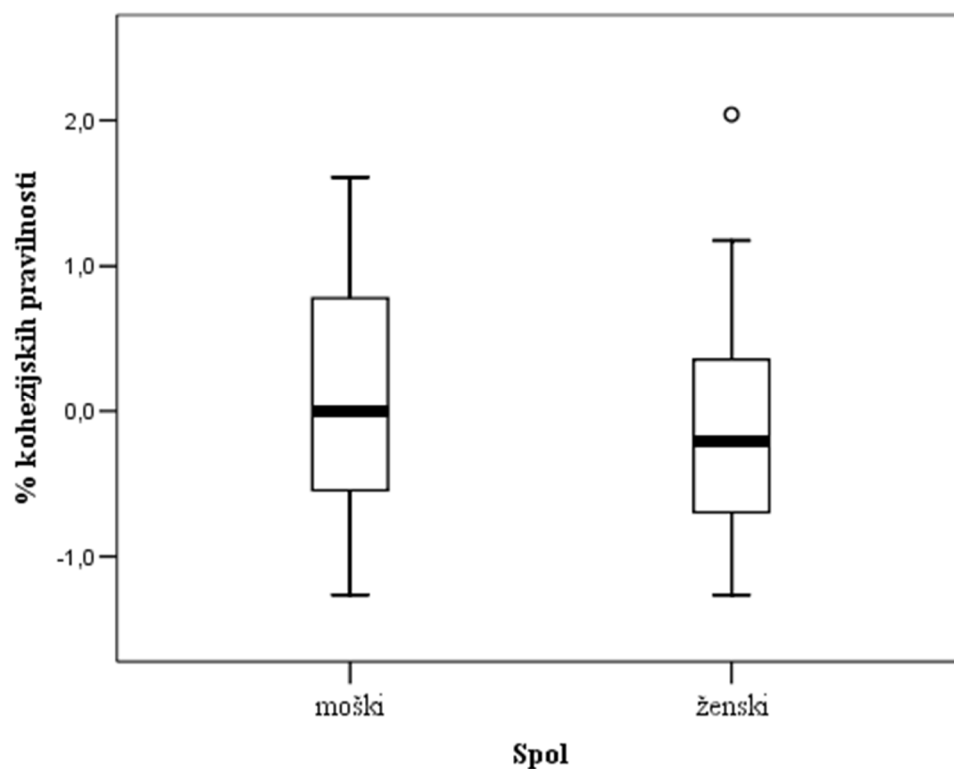
Mediana odstotka dopoljenih stavkov se glede na spol bistveno ne razlikuje.

Tabela 58: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek dopoljenih stavkov

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% dopoljenih stavkov	0,10	-1,36	1,61	0,95	0,04	-0,10	-2,04	2,04	1,02	-0,12	101,5	0,648

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,648$).

Graf 46: Odstotek kohezijskih pravilnosti

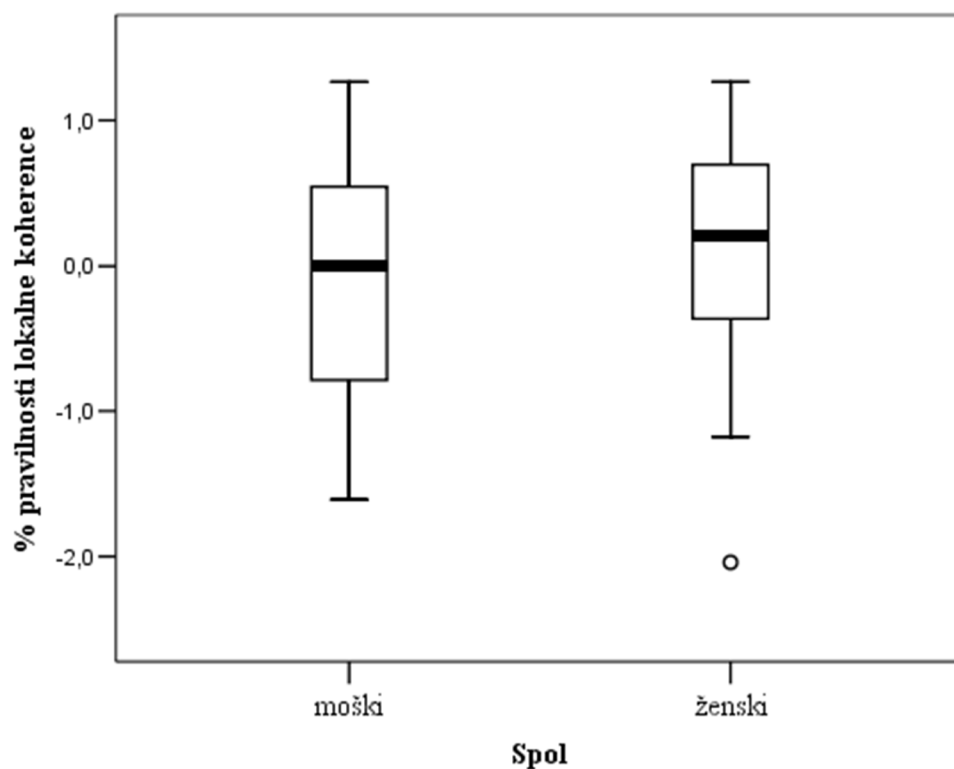
Mediana odstotka kohezijske pravilnosti se glede na spol bistveno ne razlikuje. Ena od deklic je ta test opravila precej bolje kot ostali.

Tabela 59: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek kohezijskih pravilnosti

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% kohezijskih pravilnosti	0,11	-1,26	1,61	0,94	0,00	-0,08	-1,26	2,04	0,94	-0,21	96	0,491

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,491$).

Graf 47: Odstotek pravilnosti lokalne koherence

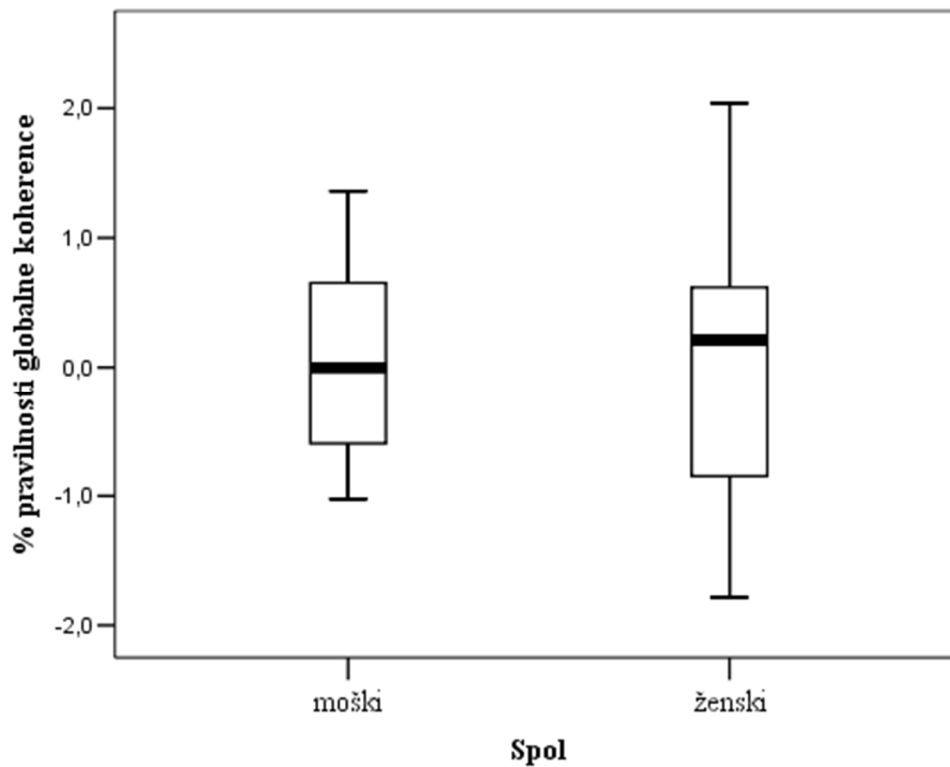
Mediana odstotka pravilnosti lokalne koherence se glede na spol bistveno ne razlikuje. Ena od deklic je ta test opravila precej slabše kot ostali.

Tabela 60: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek pravilnosti lokalne koherence

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% pravilnosti lokalne koherence	-0,11	-1,61	1,26	0,94	0,00	0,08	-2,04	1,26	0,94	0,21	96	0,491

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,491$).

Graf 48: Odstotek pravilnosti globalne koherence

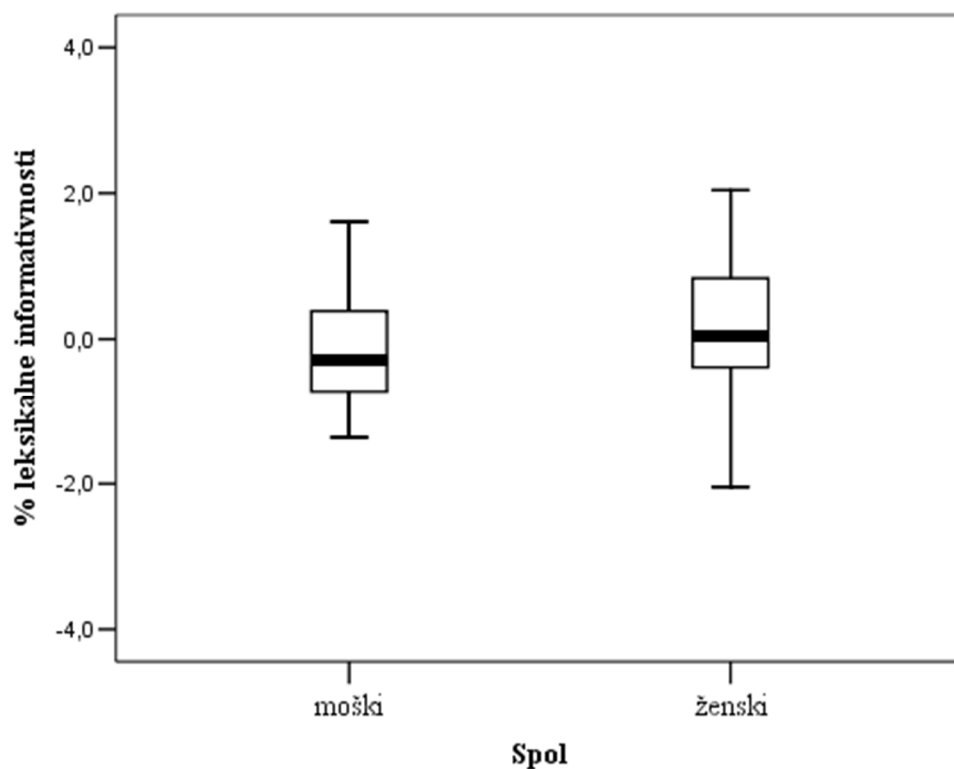
Mediana odstotka pravilnosti globalne koherence se glede na spol bistveno ne razlikuje. Med deklicami so rezultati precej bolj razpršeni kot med dečki.

Tabela 61: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek pravilnosti globalne koherence

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% pravilnosti globalne koherence	0,03	-1,02	1,36	0,76	0,00	-0,03	-1,78	2,04	1,16	0,21	110,5	0,934

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,934$).

Graf 49: Odstotek leksikalne informativnosti

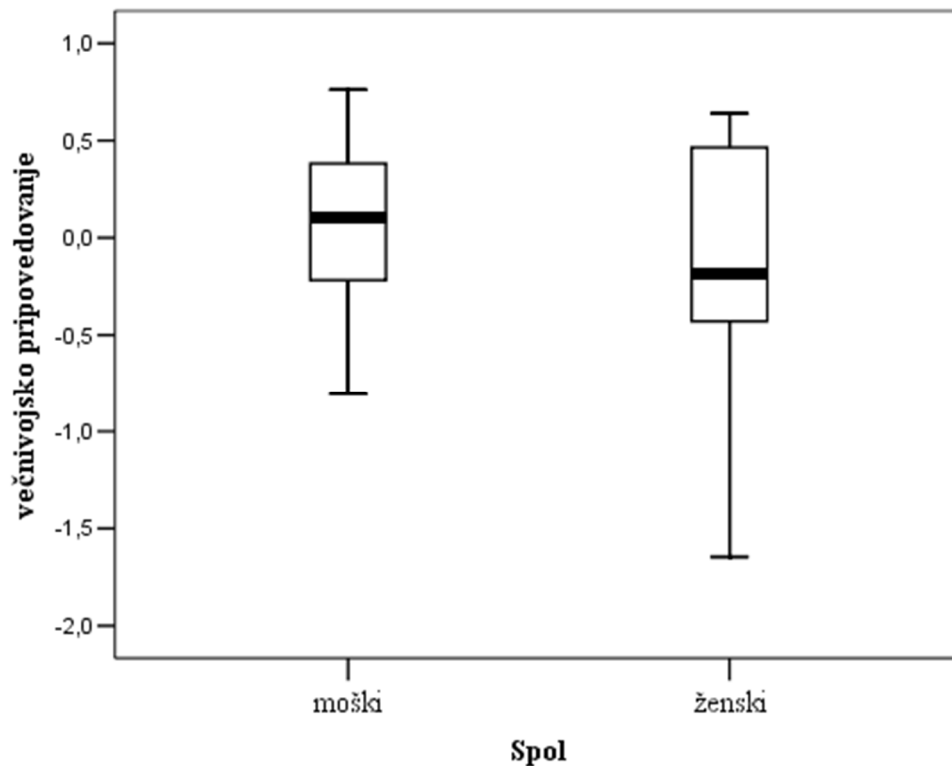
Mediana odstotka leksikalne informiranosti se glede na spol bistveno ne razlikuje. Med deklicami so rezultati nekoliko bolj razpršeni kot med dečki.

Tabela 62: Prikaz podatkov opisne statistike odstotek leksikalne informativnosti

	Spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
% leksikalne informativnosti	-0,10	-1,36	1,61	0,88	-0,29	0,10	-2,04	2,04	1,08	0,04	94,5	0,455

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,455$).

Graf 50: Večnivojsko pripovedovanje

Mediana rezultata testa večnivojskega pripovedovanja je pri dečkih nekoliko višja kot pri deklicah. Med deklicami so rezultati precej bolj razpršeni kot med dečki.

Tabela 63: Prikaz podatkov opisne statistike Večnivojsko pripovedovanje

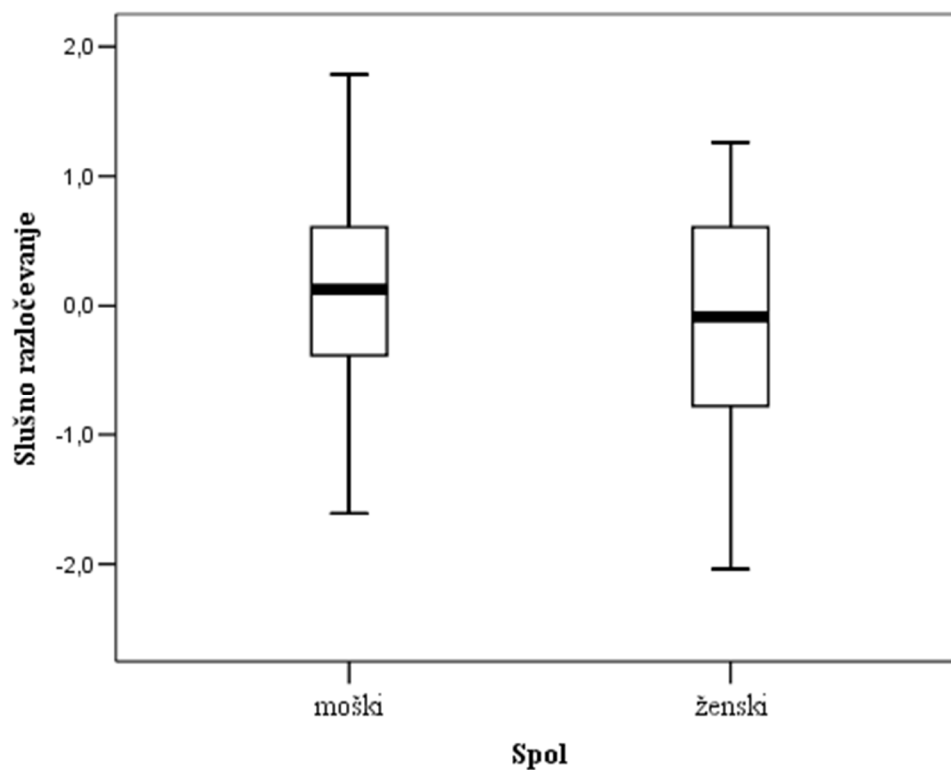
	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Večnivojsko pripovedovanje	0,04	-0,81	0,76	0,45	0,10	-0,07	-1,65	0,64	0,63	-0,18	110	0,917

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,917$).

6.1.7 Drugi del instrumentarija BVL_4-12

6.1.7.1 Slušno razločevanje

Graf 51: Slušno razločevanje

Mediana testa slušnega razločevanja se glede na spol bistveno ne razlikuje.

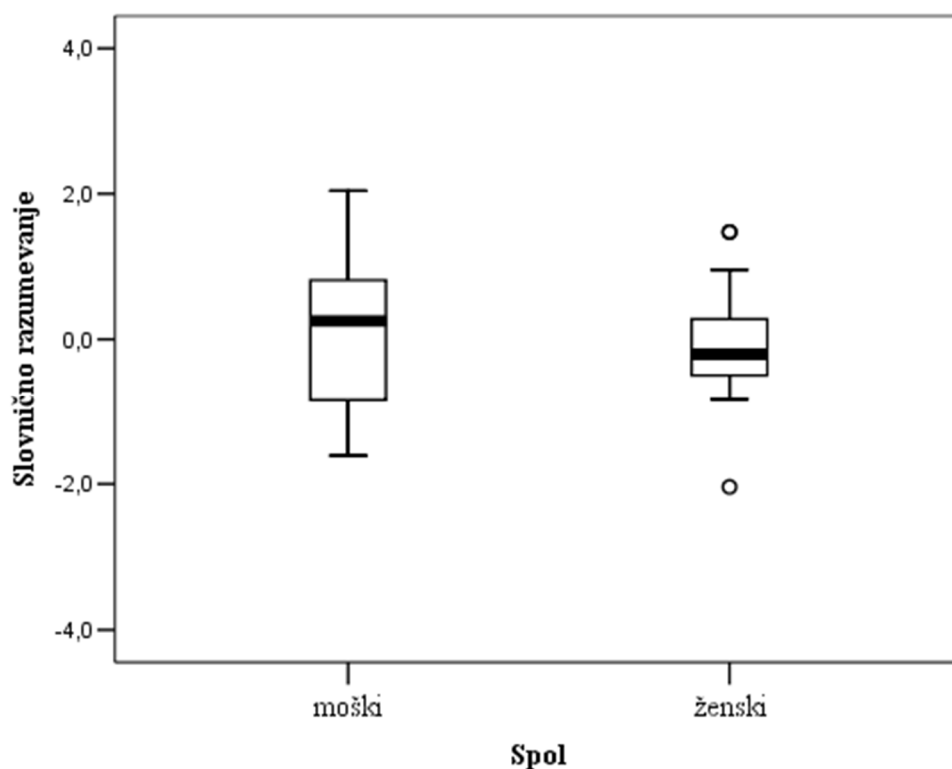
Tabela 64: Prikaz podatkov opisne statistike Slušno razločevanje

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Slušno razločevanje	0,15	-1,61	1,78	1,00	0,12	-0,16	-2,04	1,26	0,92	-0,08	94,5	0,453

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,453$).

6.1.7.2 Slovnično razumevanje

Graf 52: Slovnično razumevanje

Mediana testa slovničnega razumevanja se glede na spol bistveno ne razlikuje. Večina deklic je pri tem testu dosegla skoraj enak rezultat z izjemo ene, ki je dosegla precej nižjega, in ene, ki je dosegla precej višjega.

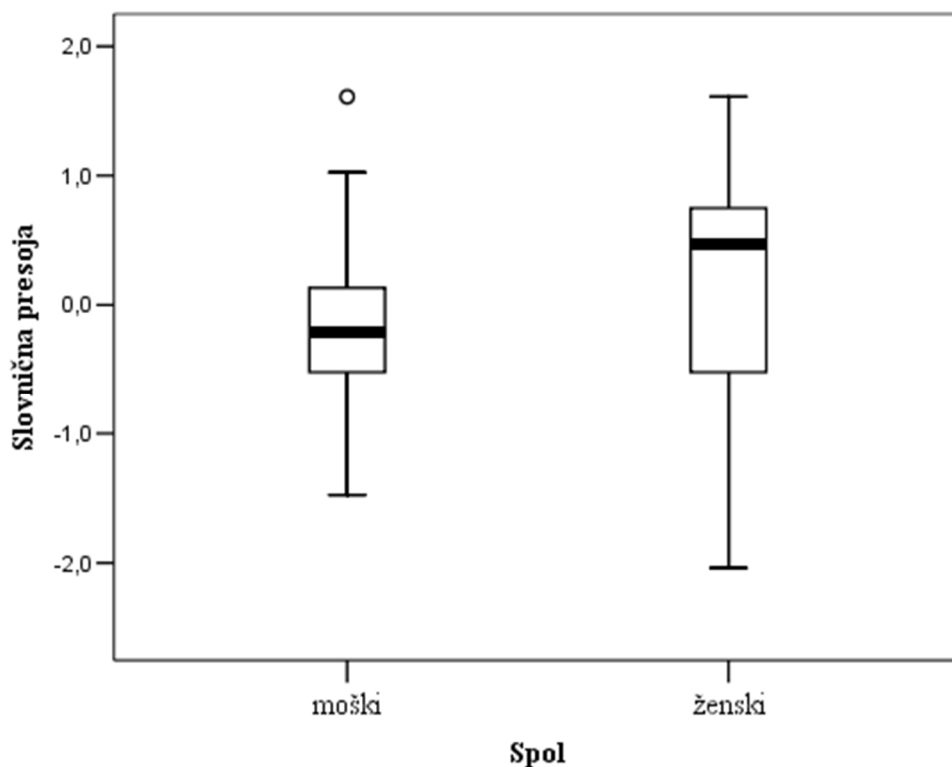
Tabela 65: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnično razumevanje

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Slovnično razumevanje	0,08	-1,61	2,04	1,04	0,25	-0,09	-2,04	1,47	0,92	-0,21	98	0,547

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,547$).

6.1.7.3 Slovnična presoja

Graf 53: Slovnična presoja

Mediana testa slovnične presoje je pri deklicah nekoliko višja kot pri dečkih. Dečki so dosegli zelo podobne rezultate, z izjemo enega, ki se je odrezal precej bolje od ostalih.

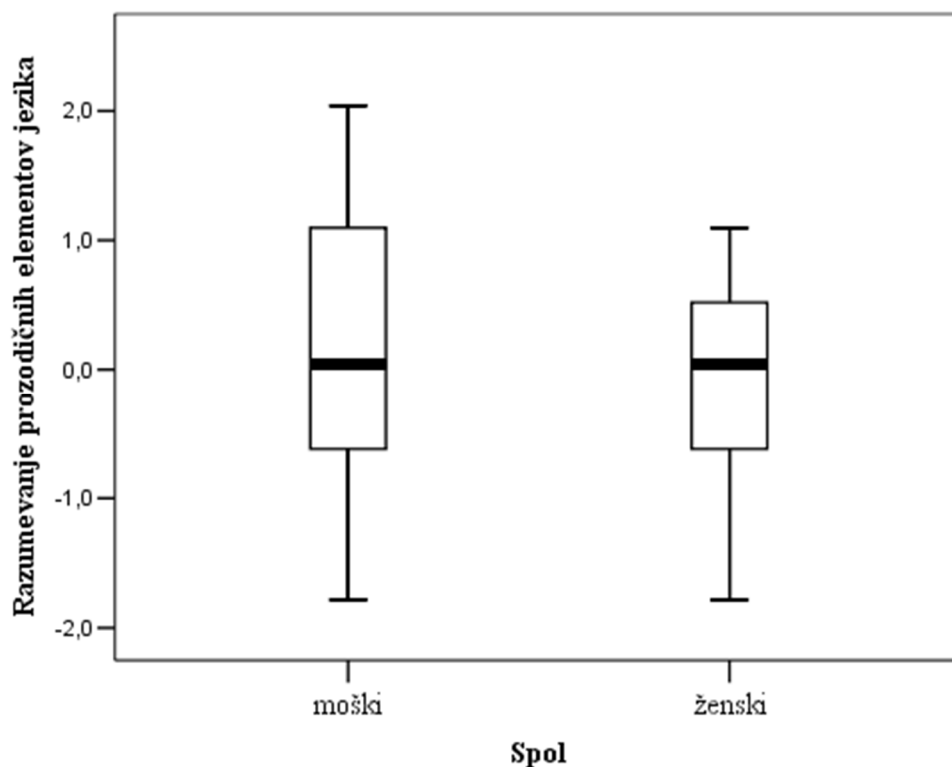
Tabela 66: Prikaz podatkov opisne statistike Slovnična presoja

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Slovnična presoja	-0,12	-1,47	1,61	0,78	-0,21	0,11	-2,04	1,61	1,09	0,47	90	0,34

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,340$).

6.1.7.4 Razumevanje prozodičnih elementov jezika

Graf 54: Razumevanje prozodičnih elementov jezika

Mediana testa razumevanja prozodičnih elementov jezika se glede na spol bistveno ne razlikuje. Med dečki so rezultati precej bolj razpršeni kot med deklicami.

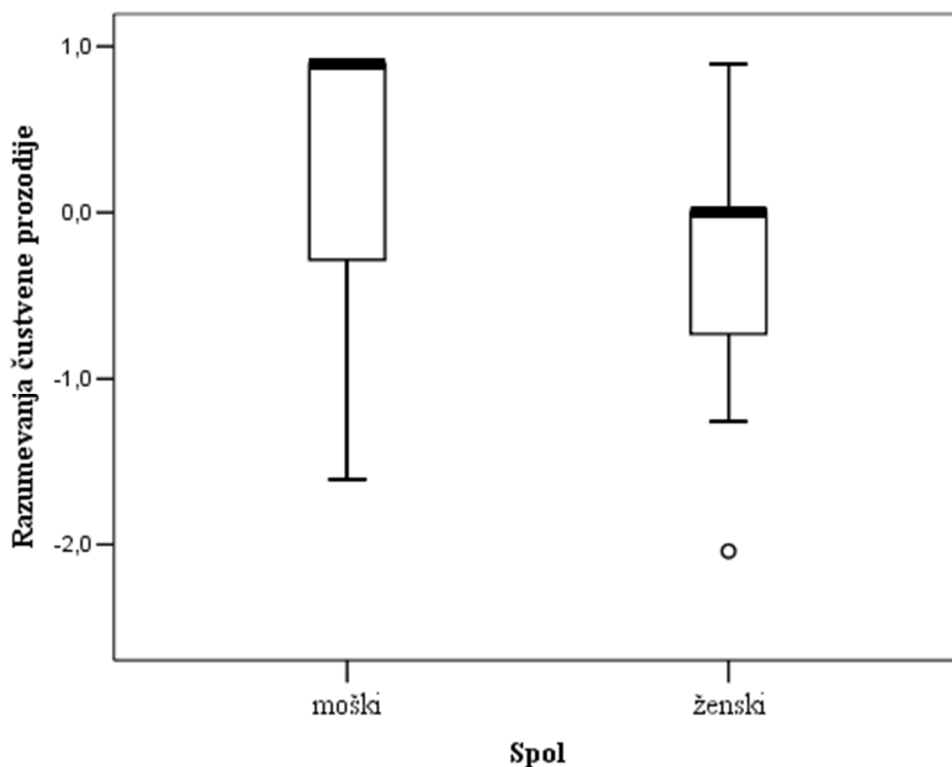
Tabela 67: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje prozodičnih elementov jezika

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Razumevanje prozodičnih elementov jezika	0,05	-1,78	2,04	1,08	0,04	-0,06	-1,78	1,10	0,82	0,04	107,5	0,835

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,835$).

6.1.7.5 Razumevanje čustvene prozodije

Graf 55: Razumevanje čustvene prozodije

Mediana rezultata testa razumevanja čustvene prozodije je pri dečkih višja kot pri deklicah. Ena od deklic je dosegla precej nižji rezultat od ostalih.

Tabela 68: Prikaz podatkov opisne statistike Razumevanje čustvene prozodije

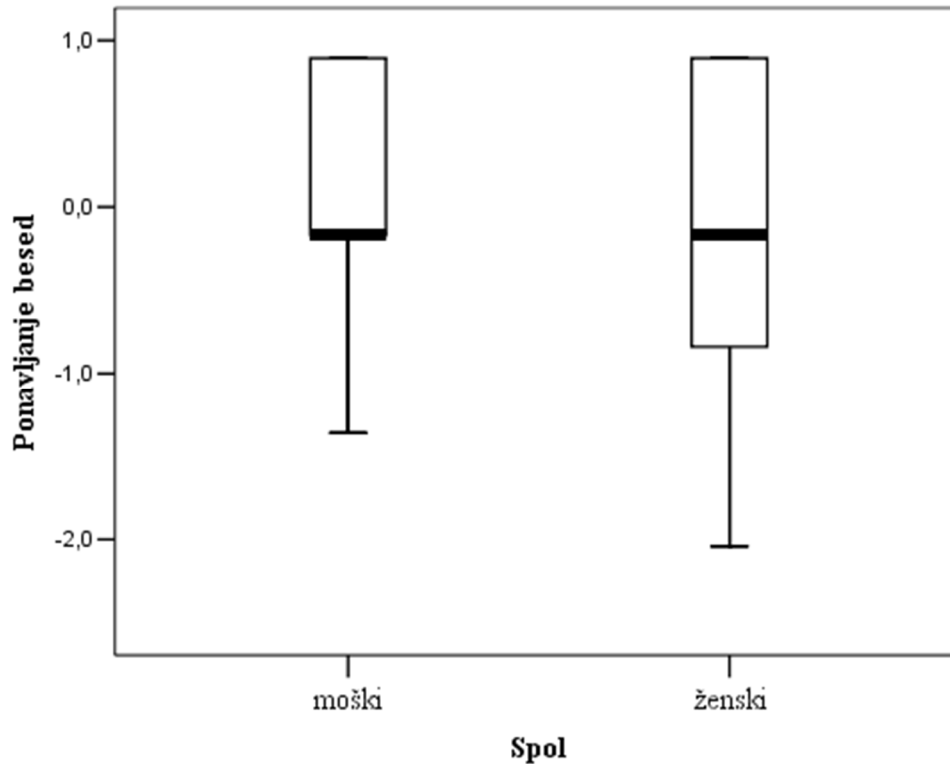
	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Razumevanje čustvene prozodije	0,22	-1,61	0,89	0,84	0,89	-0,30	-2,04	0,89	0,85	0,00	73,5	0,093

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,093$).

6.1.8 Tretji del instrumentarija BVL_4-12

6.1.8.1 Ponavljanje besed

Graf 56: Ponavljanje besed

Mediana testa ponavljanja besed se glede na spol bistveno ne razlikuje.

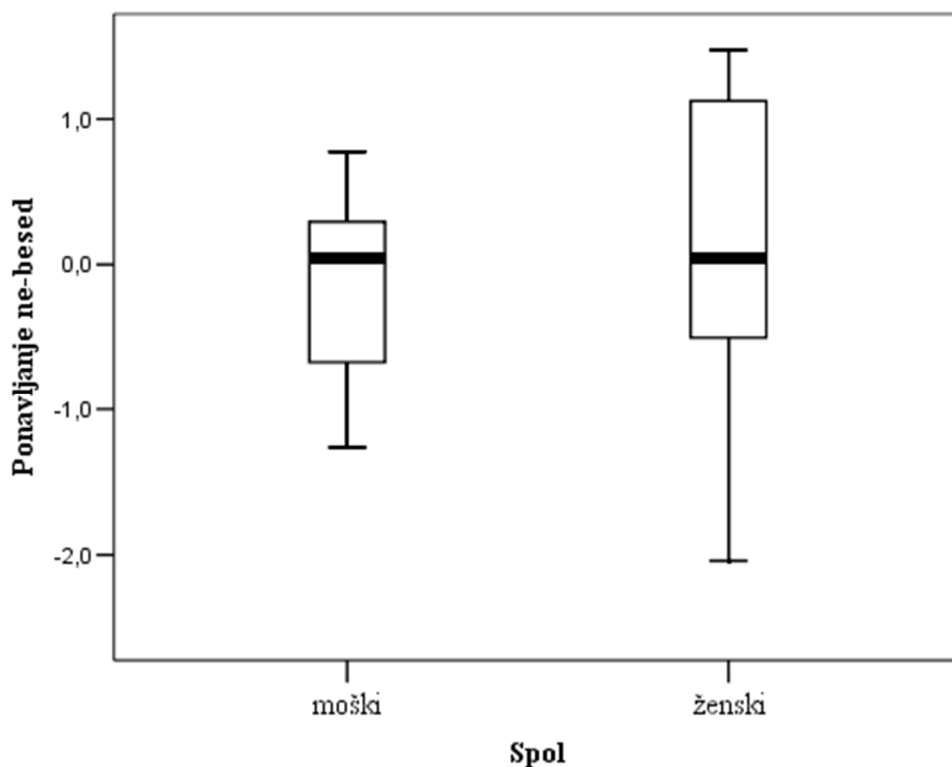
Tabela 69: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje besed

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Ponavljjanje besed	0,10	-1,36	0,89	0,78	-0,17	-0,17	-2,04	0,89	0,97	-0,17	95	0,454

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,454$).

6.1.8.2 Ponavljanje ne-besed

Graf 57: Ponavljanje ne-besed

Mediana testa ponavljanja ne-besed se glede na spol bistveno ne razlikuje. Rezultati so pri deklicah bolj razpršeni kot pri dečkih.

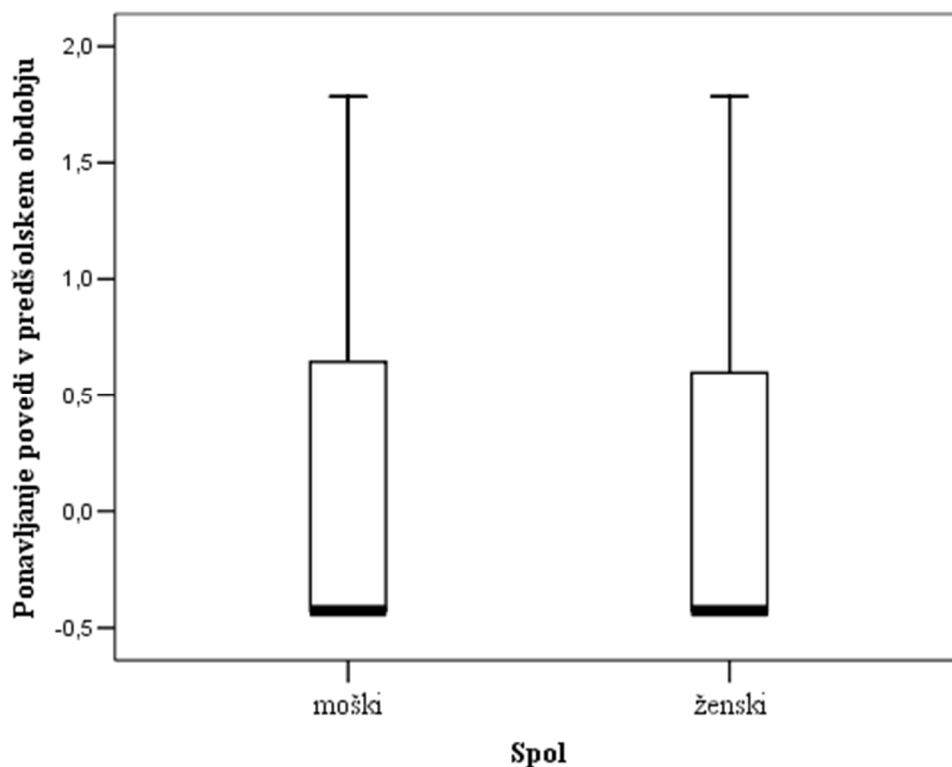
Tabela 70: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje ne-besed

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Ponavljanje ne-besed	-0,19	-1,26	0,78	0,71	0,04	0,17	-2,04	1,47	1,11	0,04	87,5	0,297

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,297$).

6.1.8.3 Ponavljanje stavkov v predšolskem obdobju (za otroke od 4;00 do 5;11 let)

Graf 58: Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju

Mediana testa ponavljanja povedi v predšolskem obdobju se glede na spol bistveno ne razlikuje.

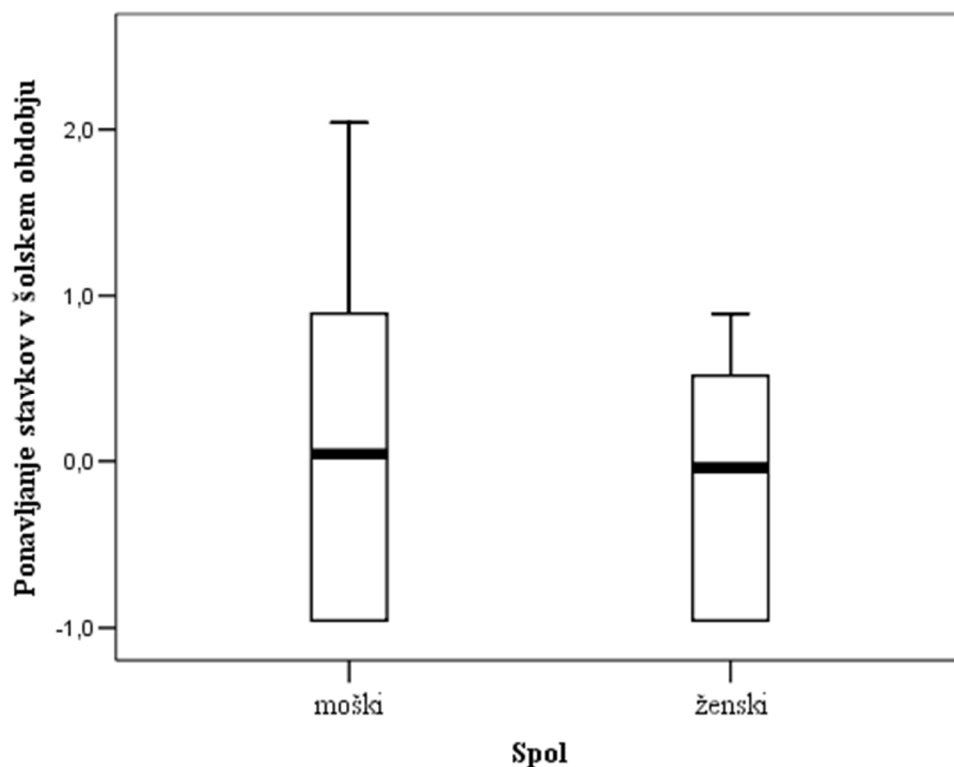
Tabela 71: Prikaz podatkov opisne statistike Ponavljanje stavkov v predšolskem obdobju

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Ponavljjanje povedi v predšolskem obdobju	0,07	-0,43	1,78	0,77	-0,43	0,06	-0,43	1,78	0,77	-0,43	112	0,98

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,980$).

6.1.8.4 Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju (za otroke od 6;00 do 11;11 leta)

Graf 59: Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju

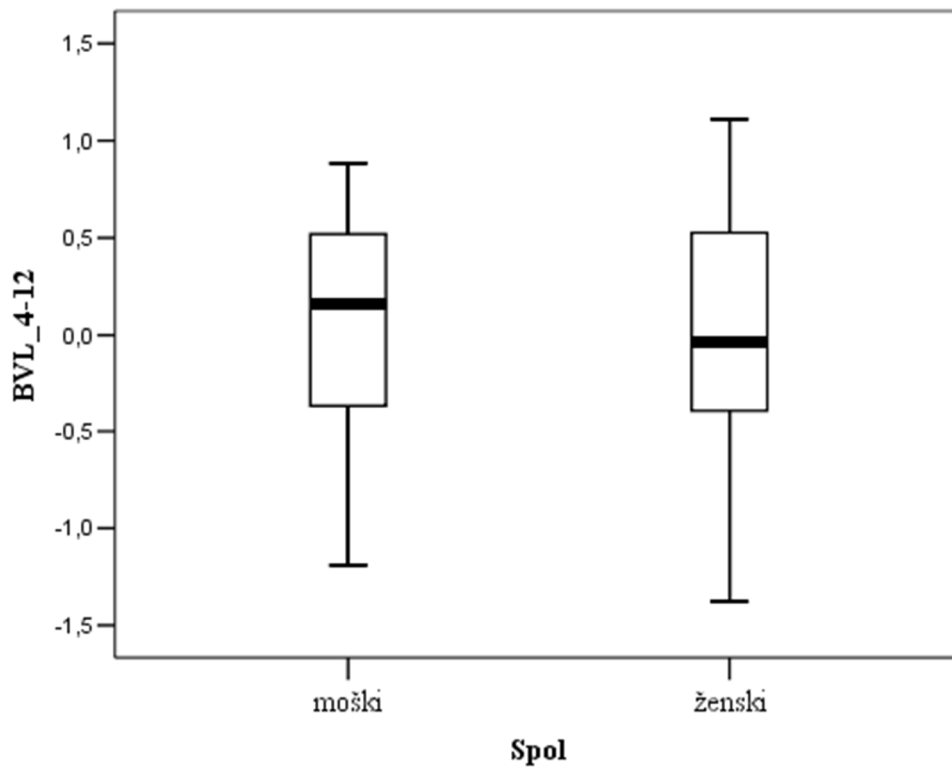
Mediana testa ponavljanja stavkov v šolskem obdobju se glede na spol bistveno ne razlikuje. Rezultati se med dečki bolj razlikujejo kot med deklicami.

Tabela 72: Prikaz podatkov opisne statistike v šolskem obdobju

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
Ponavljjanje stavkov v šolskem obdobju	0,13	-0,96	2,04	1,03	0,04	-0,07	-0,96	0,89	0,74	-0,04	103,5	0,703

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,703$).

Graf 60: Prikaz vsote vseh testov

Mediana skupnega rezultata testa BVL_4-12 se glede na spol bistveno ne razlikuje. Rezultati so med deklicami nekoliko bolj različni kot med dečki.

Tabela 73: Prikaz vsote vseh podatkov osnovne statistike

	spol										Mann-Whitney U	p
	moški (n=15)					ženski (n=15)						
	M	Min	Maks	SD	Med	M	Min	Maks	SD	Med		
BVL_4-12	0,0396	-1,19	0,88	0,59605	0,1612	-0,0342	-1,38	1,11	0,68091	-0,0361	105	0,756

Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,756$).

Če povzamemo, lahko trdimo, da dečki so pri testu paragramatistične pravilnosti dosegli statistično značilno boljši rezultat kot deklice ($p=0,017$).

V spodnjo tabelo sem razvrstila pregled dobljenih rezultatov glede na starost in spol. Znak x pomeni, da je bila hipoteza zavrnjena, znak √ pomeni, da je bila hipoteza sprejeta.

Tabela 74: Statistično pomembne razlike glede na starost in spol (preglednica)

SPREMENLJIVKE - PODTESTI	GLEDE NA STAROSTNO SKUPINO	GLEDE NA SPOL
1. Poimenovanje I	√	x
Artikulacija	√	x
2. Poimenovanje II	√	x
3. Semantična fluentnost	√	x
4. Fonološka fluentnost /t/	√	x
Fonološka fluentnost /k/	√	x
Fonološka fluentnost /b/	√	x
5. Dopolnjevanje stavkov	√	x
6. Večnivojsko ocenjevanje pripovedovanja		
Izgovorjene besede	√	x
Fluentnost v pripovedovanju	√	x
Povprečna dolžina povedi	√	x
% fonološke pravilnosti	√	x
% semantične parafazijske pravilnosti	x	x
% paragramatistične pravilnosti	x	√
% dopoljenih stavkov	√	x
% kohezijskih pravilnosti	x	x
% pravilnosti lokalne koherence	x	x
% pravilnosti globalne koherence	√	x
% leksikalne informativnosti	√	x
<i>Vsota večnivojsko ocenjevanje pripovedovanja</i>	√	x
7. Slušno razločevanje	√	x
10. Slovnico razumevanje	√	x
11. Slovnica presoja	√	x
13. Razumevanje prozodičnih elementov jezika	√	x
14. Razumevanja čustvene prozodije	√	x
15. Ponavljanje besed	√	x
16. Ponavljanje ne-besed	√	x
17. Ponavljanje povedi v predšolskem obdobju	<i>Ni mogoče zavrniti oz. sprejeti hipoteze</i>	x
18. Ponavljanje stavkov v šolskem obdobju	√	x
BVL_4-12	√	x

Torej, če povzamemo: Pri analizi točkovanj glede na starost smo ugotovili, da razlike med starostnimi skupinami obstajajo. Pri štirih testih (% semantične parafazijske pravilnosti, paragramatistične pravilnosti, % kohezijske pravilnosti in % pravilnosti lokalne koherence)

pa na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa nismo mogli potrditi, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami.

Iz tabele 74 lahko trdimo, da so dečki pri testu paragramatične pravilnosti dosegli statistično značilno boljši rezultat kot deklice ($p=0,017$), vendar na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,756$).

SKLEP

V celotnem delu smo lahko ugotavljali, kako se komunikacija, govor in jezik razvijajo v interakciji in eden drugega dopolnjujejo. Pojem komunikacija ima zelo širok pomen, saj vanjo vključimo verbalno, neverbalno, namerno, nenamerno, simbolno ter nesimbolno komunikacijo. Komunikacija je dejanje, ki ga ljudje uporabljamo z namenom vplivati na nekoga drugega. Predpogoj za verbalno komunikacijo pa je govor kot prenos naučenega sistema jezika v komunikacijo (Grilc, 2013). Jezik je socializiran sistem simbolov in najvišja kognitivna funkcija. Vsak parameter – fonološki, morfološki, sintaktični, semantični in pragmatični pripomore k celotnemu oblikovanju misli. Uspešna komunikacija predstavlja uspešno socialno življenje, kar je pomembna sestavina našega vsakdana.

V zadnjih letih se v razvojnem obdobju namenja vedno večja pozornost osebam z govorno-jezikovnimi motnjami. Posledično so tudi vedno večje potrebe po bolj poglobljenem diagnostičnem ocenjevanju in ciljno usmerjenim logopedskim obravnavam. Zato so vedno večje zahteve po natančnejših ocenjevalnih testih. Ker v slovenskem prostoru ni veliko standardiziranih in nestandardiziranih testov za ugotavljanje govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih, bi potrebovali celosten test, ki bi obsegal vsa področja govorno-jezikovnega razvoja. Zato sta nastala prevod in adaptacija testa BVL_4-12 v slovenščino, kar je nedvomno velik prispevek za stroko, saj je to edini test, ki vključuje vse ravni jezika (fonološko, morfološko, sintaktično, semantično). Kakovosten celosten test bo pripomogel tudi k natančnejši diagnostiki govorno-jezikovnega razvoja pri otrocih.

Za našo raziskavo smo izbrali nenaključnostni in namenski vzorec. V raziskavo je bilo vključenih 30 otrok (15 deklic in 15 dečkov) v starostni skupini 4–12 let, ki so bili razporejeni v tri starostna obdobja. Vsi otroci so se rodili in živijo v Primorsko-kraški regiji. Natančneje, prihajajo iz okolice Divače, Senožeč, Vremskega Britofa, Sežane, Postojne, Prestranka, Ajdovščine, Črnič in Dobravelj. Pri testirancih, ki so bili enojezični in z enojezičnega področja, so prisotne govorno-jezikovne motnje z različnimi etiologijami. Vključeni so bili tisti otroci, ki že obiskujejo logopeda.

Postavili smo si naslednja raziskovalna vprašanja, ki so nam bila vodilo pri samem raziskovanju:

1) Kolikšna je zanesljivost instrumentarija BVL_4-12?

Da bi dobili odgovor na naslednje vprašanje, smo morali izračunati zanesljivost vzorca na podlagi koeficienta Cronbach alfa. Vrednost Cronbachovega koeficienta je znašala 0,94, kar kaže odlično zanesljivost merskega instrumentarija. Z izločitvijo katerega od testov zanesljivosti ne bi izboljšali. Tako smo tudi odgovorili na prvo raziskovalno vprašanje.

2) *Kolikšne so razlike v točkovanju glede na starost in spol?*

Za primerjavo rezultatov glede na starost smo uporabili Kruskal-Wallisov preizkus, glede na spol pa Mann-Whitneyev preizkus.

Ugotovili smo, da mediana celotnega rezultata testa BVL_4-12 s starostjo narašča. V najmlajši starostni skupini je en otrok dosegel enako dober rezultat, kot znaša mediana najvišje starostne skupine. V slednji je en otrok z govorno-jezikovno motnjo dosegel precej nižji rezultat, ki ga lahko enačimo z mediano srednje starostne skupine. Ugotovili smo, da je tudi povprečna vrednost v najmlajši starostni skupini izrazito nižja kot v preostalih skupinah, najvišja pa je v skupini otrok, starih med 10 in 12 let. Razpršenost rezultatov je glede na ostali dve skupini precej nižja v najstarejši starostni skupini. Torej smo na podlagi Kruskal-Wallisovega preizkusa lahko potrdili, da obstajajo razlike med starostnimi skupinami ($p=0,000$).

Glede na spol pa se mediana skupnega rezultata testa BVL_4-12 bistveno ne razlikuje. Rezultati so med deklicami nekoliko bolj različni kot med dečki. Torej, če povzamemo: Na podlagi Mann-Whitneyevega preizkusa ne moremo potrditi razlik glede na spol ($p=0,756$).

3) *Ali je priredba ustrezna (razumljivost navodil, gradivo, izbrani pojmi/besede, težavnost itd.)?*

Obenem nas je zanimalo tudi, če je bila priredba instrumentarija ustrezna. Testiranci so razumeli podana navodila. Nekaj pomislekov imamo glede določenega gradiva, predvsem določenih slik, ki so bile pri večini otrok dvoumne. Potrebno pa je upoštevati, da smo testirali populacijo otrok z govorno-jezikovnimi motnjami. Pri večini testirancev se je izkazalo, da so nevsakdanje pojme/besede s težavo priklicali v spomin. Instrumentarij je namenjen otrokom od 4. leta starosti do 12. leta starosti, zato menimo, da so določeni testi za najmlajše precej težavni (npr. test dopolnjevanje stavkov, test o slovnični presoji, test o razumevanju prozodičnih elementov jezika). Na podlagi rezultatov v naši raziskavi so se izrisali profili otrok, ki so se povsem skladali z dejanskimi težavami. Otroci, ki imajo motnje branja in pisanja (torej nestrukturirani zapisi, težave z bralnim razumevanjem, neupoštevanje slovničnih pravil), so pri reševanju testa pokazali svoje šibkosti predvsem na nivoju večnivojskega ocenjevanja pripovedovanja, in sicer pri slovnični predelavi, pri odstotku dopolnjenih stavkov in pri podtestu o slovničnem razumevanju. Večji delež testirancev, ki imajo moten en glas ali pa več glasov, je dosegel nižje rezultate pri podtestih o artikulaciji in ponavljanju besed oziroma ne-besed. Pri testirancih, ki imajo govorno jezikovni zaostanek v kombinaciji z motnjo pozornosti in hiperaktivnosti (ADHD), so se težave pokazale pri vseh podtestih. Taki otroci so imeli težave z artikulacijo, s priklicem besed na prvi glas in s smiselnim in ustreznim dopolnjevanjem stavkov. Njihove pripovedi so bile večinoma skromne. Niso bile leksikalno informativne; nekatere so bile nekoherentne in nekohezivne. Njihove težave s pozornostjo in koncentracijo so se pokazale pri vseh ostalih podtestih, saj so si težko zapomnili navodila ali postavke, torej so težko izpeljali postavke o slušnem razločevanju, slovnični presoji, ponavljanju besed oziroma ne-besed in pri ponavljanju povedi. Dva izmed testirancev

imata poleg parasigmatizma in rotacizma težave na jezikovnem področju (pri pravilni uporabi sintakse, slovničnih pravil), kar se je pokazalo predvsem pri strukturiranem pripovedovanju in pri podtestu o slovnični presoji. Poleg zgoraj naštetih govorno jezikovnih motenj pa so bili v sam vzorec vključeni še otroci z drugimi diagnozami: 1 otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju, ki je imel največ težav pri postavkah, ki so zahtevale razumevanje predvsem pri podtestu o slovničnem razumevanju, 1 otrok z Aspergerjevim sindromom v kombinaciji z motnjo pozornosti in koncentracije, ki je vse podteste v bistvu rešil 100 %, 1 naglušen otrok ter 1 naglušen otrok v kombinaciji s parasigmatizmom in rotacizmom, kjer so se težave pokazale pri artikulaciji in pri podtestu o slušnem razločevanju. Ti podatki so nas privedli do zaključka, da instrumentarij upošteva ustrezno težavnost in je ustrezno prirejen, saj so testi pokazali dejanske težave otrok.

Z svojim magistrskim delom sem želela dokazati, da bi lahko bil instrumentarij BVL_4-12 uporaben tudi za slovenščino. Res pa je, da ima omejitve zaradi majhnega vzorca ter pokrivanja le Kraško primorske regije. V prihodnje bi si želela, da bi projekt zaživel in da bi pridobili norme ter da bi se lahko test standardiziral v slovenskem jeziku, kajti prepričana sem, da bi bil to zelo velik doprinos celotni logopedski stroki.

LITERATURA

1. American speech-language-hearing association (Asha). (1997-2013). <http://www.asha.org/>
2. Buckley, B. (2006). *Children's Communication Skills: from birth to five years*. London and New York, Routledge.
3. DSM-5 Diagnostic Criteria. Pridobljeno s <https://psicovalero.files.wordpress.com/2014/06/dsm-v-manual-diagn3b3stico-y-estadc3adstico-de-los-trastornos-mentales.pdf> (10. 03. 2017).
4. Girolametto, L. (1997). Ocenjevalna lestvica za sociopragmatične spretnosti. V Penko, B. (2013). *Sociopragmatične spretnosti otrok, starih od 12 do 36 mesecev. Magistrsko delo*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
5. Globačnik, B. (1999). *Ocena artikulacije govora*. Ljubljana: Center Kontura.
6. Grilc, N. (2013). *Govorno-jezikovne motnje. Priročnik z vajami*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
7. Grobler, M. (2006). Specifični primanjkljaji na področju morfologije in sintakse – implikacije za učenje in pomoč. V: M. Kavkler (ur.), *Otroci in mladostniki s specifičnimi, učnimi težavami – spodbujanje, podpiranje in učinkovita pomoč: Zbornik prispevkov / druga mednarodna konferenca o specifičnih učnih težavah v Sloveniji (str. 117-123)*. Ljubljana: Društvo Bravo – društvo za pomoč otrokom in mladostnikom s specifičnimi učnimi težavami.
8. Hočevar Boltežar, I. (2010). *Fiziologija in patologija glasu ter izbrana poglavja iz patologije govora*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
9. Kranjc, S. (1999). *Razvoj govora predšolskih otrok*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
10. Kranjc, S., Marjanovič Umek, L., Fekonja, U., Bajc, K. (2007). Ocenjevanje otroškega govora v slovenskem prostoru. *Slavistična revija, letnik 55/2007, št.1-2*, str. 327-339.
11. Levč, S. (2014). *Liba, laca, lak*. Ljubljana: samozaložba.
12. Liles, B. (1993). Narrative discourse in children with language disorders and children with normal language. A critical review of the literature. *Journal of speech and hearing research* 36, (5), 868-882.
13. Marin, A. (2013). *Fonološki (govorni) razvoj otrok med 2;5 in 5;7 letom starosti (transkripcija govora)*. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
14. Marini, A. (2001). *Elementi di psicolinguistica generale*. Milano: Springer Verlag.
15. Marini, A. (2008). *Manuale di neurolinguistica*. Roma: Carocci editore.
16. Marini, A., Urgesi, C. (2012). Please, Get to the Point! A Cortical Correlate of Linguistic Informativeness, in *Journal of Cognitive Neuroscience*, 24, 2211-22.
17. Marini, A., Marotta, L., Bulgheroni, S., Fabbro F. (2014). *BVL_4-12 Batteria per la Valutazione del Linguaggio in bambini dai 4 ai 12 anni*. Firenze: Giunti O.S. Organizzazioni Speciali.
18. Marini, A. (2016). *Che cosa sono le neuroscienze cognitive*. Roma: Carocci editore.

19. Marjanovič Umek, L. (1990). Mišljenje in govor predšolskega otroka. Ljubljana: DZS.
20. Marjanovič Umek, Ljubica (2001): Otrok v vrtcu, priročnik h kurikulu za vrtce. Maribor: Založba Obzorja.
21. Marjanovič Umek, L., Kranjc, S., Fekonja Peklaj, U. (2006). Otroški govor: razvoj in učenje. Domžale: Izolit.
22. Marjanovič Umek, L., Fekonja Peklaj, U., Sočan, G. Komidar, L. (2012). Preizkus pripovedovanja zgodbe: Rokavička. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
23. Marjanovič Umek, L., Zupančič, M. (ur.) (2013). Razvojna psihologija: izbrane teme. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
24. McAleer Hamaguchi, P. (2010). Childhood speech, language, and listening problems: what every parent should know. New Jersey: John Wiley&Sons.
25. Medicinska klasifikacija bolezni – 10, (1995) Ljubljana
26. Muznik, M. (2012). Fonološki razvoj otrok med 3. in 7. letom starosti (transkripcija govora). Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
27. Omahna, M. (2011). Uporaba Testa zgodba o avtobusu pri ocenjevanju pragmatične zmožnosti otrok. Diplomsko delo, Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
28. Omerza, Z. (1970). Uporabna fonetika. Ljubljana: DZS.
29. Ozbič, M., Kogovšek, D., Košir, S., Stemberger, J. P. & Bernhardt, B.M. (2009, 2015). A single-word elicitation tool for evaluation of Slovenian phonological development. Unpublished, University of Ljubljana, University of British Columbia. Pridobljeno s http://phonodevelopment.sites.olt.ubc.ca/besede-slovensko_marec-2015/.
30. Ozbič, M., Kogovšek, D., Penko, B. (2011). Zbornik referatov in povzetkov posterjev ter delavnic 3. Kongresa logopedov Slovenije z mednarodno udeležbo. Portorož, Maribor: Društvo logopedov Slovenije. Center za korekcijo sluha in govora Portorož.
31. Ozbič, M., Kogovšek, D., Novšak Brce, J., Stemberger, J. P., Bernhardt, B.M., Muznik, M. (2014). Variabilnost izgovora kot ovira pri avtomatskem prepoznavanju govora: primer epenteze, epiteze in proteze v govoru slovenskih predšolskih otrok. Mednarodna multikonferenca »Informacijska družba – IS 2014«. Ljubljana, Slovenija.
32. Owens, R.E. (1984). Language development: an introduction. Columbus: Merrill Publishing Company.
33. Penko, B. (2013). Sociopragmatične spretnosti otrok, starih od 12 do 36 mesecev. Magistrsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
34. Ruoppolo, G., Schindler, A., Amitrano, A., Genovese, E. (2012). Manuale di foniatra e logopedia. Roma: Società editrice universo.
35. Savić, L. (1982). Metodika rada se decom oštećenog sluha. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

36. Seifried, S. (2001). Analiza zvočnosti izgovora glasov slovenskega jezika pri gluhih oz. naglušnih in slišočih otrocih. Diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
37. Sevšek, T. (2016). Pripovedovanje zgodbe 6-9 let starih otrok s specifičnimi govorno-jezikovnimi motnjami. Magistrsko delo, Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
38. Slovar slovenskega knjižnega jezika. (2000). Ljubljana: Državna založba Slovenije.
39. Škarić, I. (1988). Govorne poteškoče i njihovo uklanjanje. Zagreb: Mladost.
40. Toporišič, J. (1994). Slovenska slovnica. Maribor: Založba obzorja.
41. Uradni list RS št. 54 /6.6.2003/ str 6359, str.6363
42. Vuletić, D. (1990). Govorni poremećaji – izgovor. Fakultet za defektologiju Sveučilišta u Zagrebu.
43. Zavod RS za šolstvo (2015). *Kriteriji za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oz. motenj otrok s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2015.
44. Williamson, G. (2013). Speech and language therapy informations. <http://www.sltinfo.com/>

